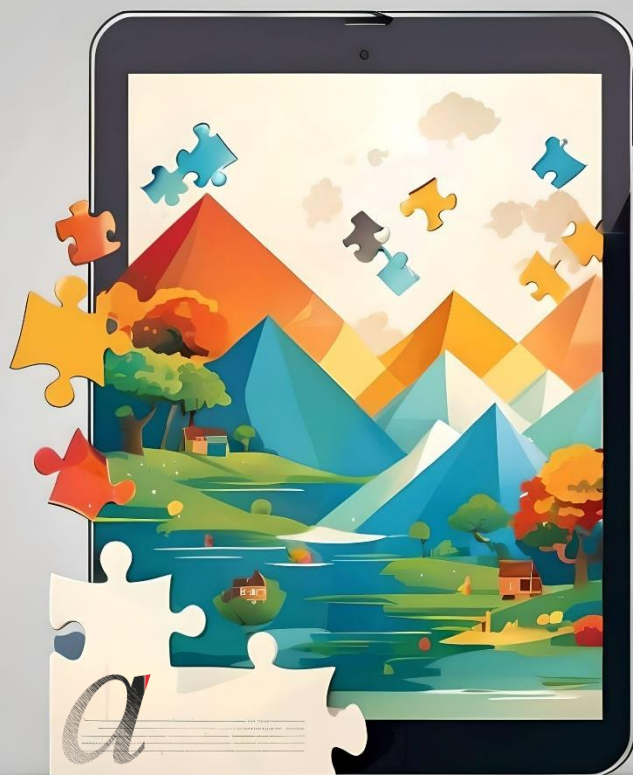

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Унапређивање система дигитализације у образовању

Приказ и анализа резултата

Београд
2024

Садржај

Уводне напомене.....	1
Основни методолошки оквир истраживања.....	4
Циљ и задаци истраживања.....	4
Узорак истраживања.....	6
Приказ резултата истраживања у оквиру 8 тематских модула.....	11
I Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава.....	12
II Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси.....	28
III Међупредметне компетенције.....	41
IV Нови програми наставе и учења.....	50
V Пројектна настава.....	81
VI План развоја.....	91
VII Примена система за управљање учењем.....	101
VIII Мотивација.....	111
Резиме добијених података и закључна разматрања.....	124
Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава.....	125
Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси.....	126
Међупредметне компетенције.....	126
Нови програми наставе и учења.....	128
Пројектна настава.....	132
План развоја.....	133
Примена система за управљање учењем.....	134
Мотивација.....	135

Уводне напомене

У савременом условима живота и рада, којима образовни систем мора непрестано да се прилагођава, дигитализација пружа знатне предности и добити на једној, али и изазове и отворена питања на другој страни. Како би се предности дигитализације максимално искористиле, а недостаци превазишли прво је неопходно јасно их уочити. У том контексту, једна од често навођених предности дигитализације у настави јесте **повећана доступност образовања** будући да се путем онлајн наставе и учења у дигиталном окружењу ученицима омогућава приступ наставном материјалу и ресурсима без обзира на место на коме се налазе и без обзира на време када уче или решавају задатке. Другим речима, дигитализација омогућава превазилажење географских и временских баријера. Захваљујући брзом приступу информацијама и алатима за учење, стварају се услови и да сам процес **учења буде ефикаснији**, јер ученици могу брже истраживати проблеме (самостално или са другима), размењивати идеје и решавати проблеме. Осим тога, дигиталне платформе омогућавају и аутоматско **праћење и оцењивање** тестова и задатака, што може бити једна од олакшица наставницима, а ученицима обезбеђује правовремену повратну информацију о постигнутим резултатима. Осим тога, **флексибилност дигиталних платформи** омогућава ученицима да ускладе образовање с другим, њима важним, обавезама.

Међутим, да би се све предности дигитализације у образовању могле искористити на најбољи начин, неопходно је открити и предупредити недостатке и препреке које се намећу. Пре свега, уочено је да постоји потреба за додатним финансијским улагањима (набавка и одржавање дигиталне инфраструктуре), као и за обукама наставног кадра, како би ефикасно користили дигиталне алате у настави и били способни и сами да их продукују. Осим тога, неконтролисано конзумирање садржаја на интернету и претерана употреба дигиталних уређаја могу изазвати проблеме попут изложености неприкладном садржају и губитка практичних вештина. Дакле, као и у свему и када је реч о дигитализацији у образовању, важно је пронаћи баланс, добру меру између традиционалних и дигиталних облика наставе и учења.

У контексту претходно написаног, Завод за унапређивање образовања и васпитања у сарадњи са УНИЦЕФ-ом је током 2023. године реализовао онлајн обуку под називом *Унапређивање система дигитализације у образовању*. **Циљ обуке био је** усавршавање компетенција наставника за квалитетну имплементацију програма наставе и учења са посебним освртом на примену дигиталног учења у школама. Током обуке посебна пажња усмерена је на: професионално оснаживање наставника за коришћење савремене информационо-комуникационе технологије у свакодневној настави; упознавање са педагошким принципима употребе савремене информационо-комуникационе технологије у настави; развијање компетенција за праћење и вредновање наставе и учења оријентисане на исходе и процес учења као и на развијање компетенција за праћење и вредновање сопствене праксе. Како би се ове важна и комплексна питања адекватно обрадила обука је реализована кроз осам различитих тематских модула.

Тематски модули били су:

1	Пројектна настава
2	Међупредметне компетенције
3	Нови програми наставе и учења
4	Примена система за управљање учењем у циљу реализације квалитетне онлајн и хибридне наставе
5	Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси
6	Мотивација
7	Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава
8	Планирање развоја дигиталног образовања

У оквиру сваког од претходно поменутих тематских модула, учесници су били у могућности да попуне кратке упитнике и тако учествују у истраживању усмереном на испитивање њиховог мишљења о различитим темама и проблемима са којима се суочавају у свакодневном раду, а који су у вези са темом модула. Учесници су у оквиру истраживања често били у ситуацији и да се изјасне о сопственим виђењима и као и идејама за превазилажење уочених проблема.

Основни методолошки оквир истраживања

Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања било је прикупљање података о низу различитих образовних тема, које су део праксе али и системски иновативног приступа настави. Осим мишљења које је прикупљано у контексту дигиталних компетенција наставника и квалитетне онлајн и хибридне наставе, дигиталних уџбеника и отворених образованих ресурса, међупредметних компетенција, нових програма наставе и учења, пројектне наставе, планирања развоја дигиталног образовања, примене система за управљање учењем у циљу реализације квалитетне онлајн и хибридне наставе и мотивацији, испитаници су били у позицији и да предлажу своја решења и дају идеје о наведеним темама.

У односу на постављени циљ, дефинисани истраживачки задаци били су:

- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о дигиталним компетенцијама наставника и квалитетној онлајн и хибридној настави
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о дигиталним уџбеницима и отвореним образованим ресурсима
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о новим програмима наставе и учења,
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о пројектној настави,
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о планирању развоја дигиталног образовања,
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о примени система за управљање учењем у циљу реализације квалитетне онлајн и хибридне наставе
- утврдити мишљење и запажања која запослени у образовању имају о мотивацији наставника

Посебно дефинисани задаци у оквиру претходно поменутих тематских целина били су прикупити аутентичне идеје запослених и критички осврт на

нова системска решења у образовању. Ови задаци реализовани су прикупљањем података посредством питања отвореног типа.

Методe и технике истраживања: Реализовано истраживање било је квантитативног методолошког приступа и карактера, а спроведено је техником анкетања у онлајн окружењу. У том смислу испитаници су на питања одговарали у заштићеном окружењу и темпом који је њима одговарао, јер време није било ограничено. Укупан број питања на која су испитаници одговарали био је 36, од којих је 20 било затвореног, а 17 отвореног типа, с тим што је већина питања затвореног типа имала опцију „нешто друго“ у оквиру које су испитаници уносили своје, аутентичне одговоре.

Узорак истраживања

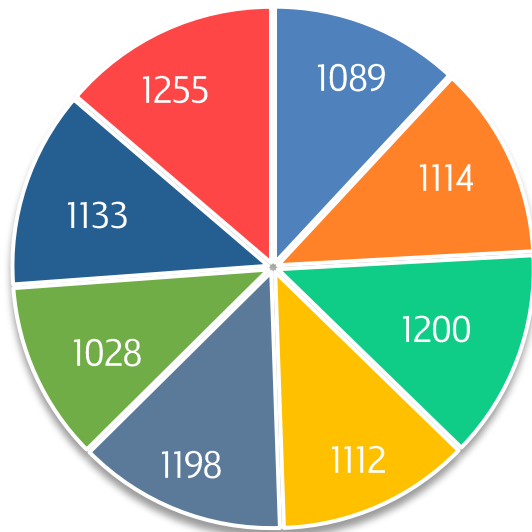
Узорак истраживања чинили су запослени у образовању, полазници обуке Унапређивање система дигитализације у образовању. Према послу који обављају у школи у истраживању су учествовали директори, наставници и стручни сарадници.

Узорак у односу на бројчану заступљеност по модулима:

У истраживању је, у оквиру 8 различитих модула, учествовало од 1028 до 1255 испитаника запослених у образовању и васпитању. У том смислу нумеричка расподела узорка од највећег ка најмањем изгледа овако:

	Пројектна настава (1255)
	Међупредметне компетенције (1200)
	Нови програми наставе и учења (1198)
	Примена система за управљање учењем у циљу реализације квалитетне онлајн и хибридне наставе (1133)
	Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси (1114)
	Мотивација (1112)
	Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава (1089)
	Планирање развоја дигиталног образовања (1028)

Графички приказ 1: Нумеричка расподела испитаника по модулима

Дигиталне компетенције наставника

Дигитални уџбеници и отворени образовни ресурси

Међупредметне компетенције

Мотивација

Нови програми наставе и учења

Планирање развоја дигиталног образовања

Примена система за управљање учењем

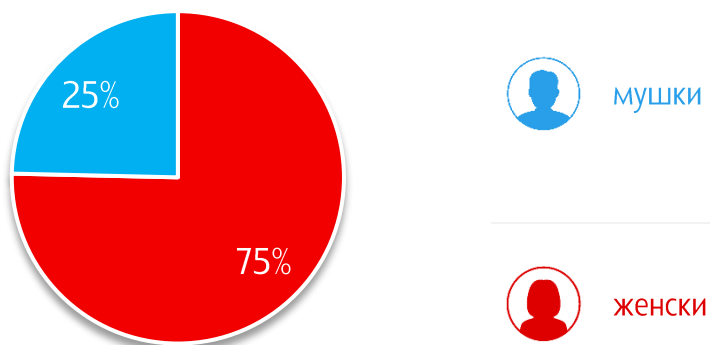
Пројектна настава

Ако се погледа збирни приказ учесника по појединим тематским модулима уочава се да је он прилично уједначен, те да се креће у распону од 1028 (Планирање развоја дигиталног образовања) до 1255 (Пројектна настава), што имплицира да су испитаници у подједнакој мери мотивисани да одговарају на питања у вези са различитим модулима, с тим што се уочава мала предност модула Пројектна настава у односу на преосталих седам.

Узорак у односу на пол

Узорак је чинило 75% жена и 25% мушкараца. Другим речима, узорак истраживања чиниле су две трећине жена и једна трећина мушкараца.

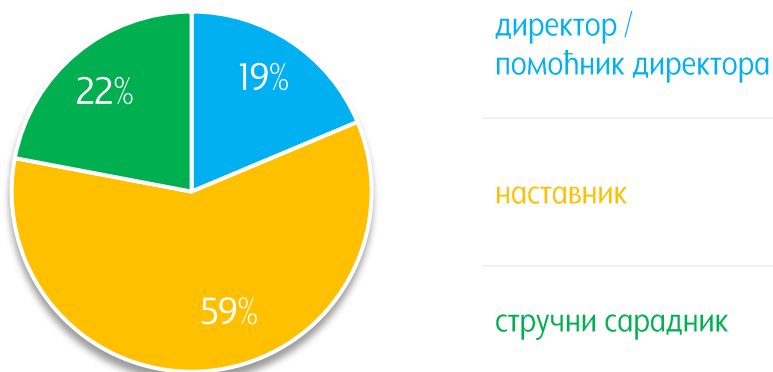
Графички приказ 2: Расподела испитаника по полу

Узорак у односу на посао који обавља у школи

Када је реч о занимању највећи проценат у узорку заузимају наставници (59%), затим стручни сарадници (22%) и на крају директори/помоћници директора (19%)

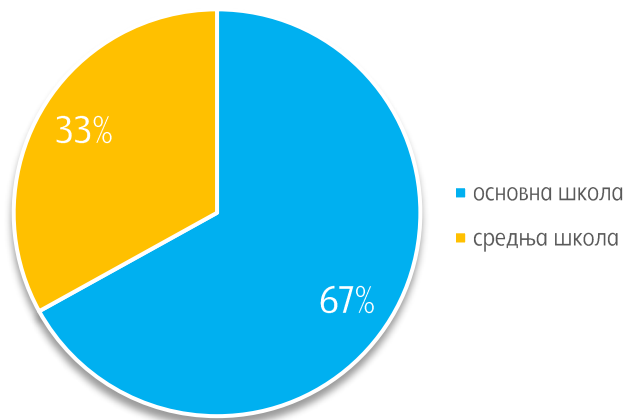
Графички приказ 3: Структура испитаника по занимању

Узорак у односу на врсту школе

На основу графичког приказа резултата, уочава се да је једна трећина узорка запослена у средњим, а две трећине у основним школама.

Графички приказ 4: Расподела испитаника по врсти школе

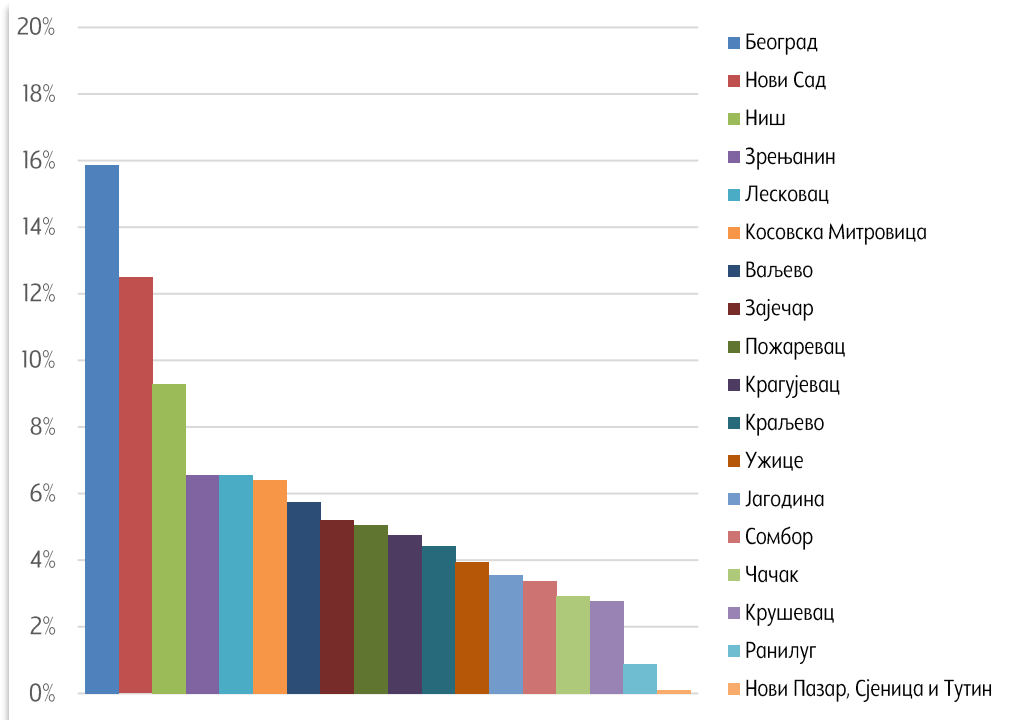
С обзиром да је приступ обуци, у оквиру које је реализовано истраживање, био слободан, једна од могућих претпоставки оваквог налаза могла би бити да су запослени у основним школама заинтересованији за похађање обука овог типа. Са друге стране, оваква дистрибуција готово у потпуности одговара дистрибуцији укупно запослених наставника у основним (63,47%) и средњим школама (36,53%)¹, па би у том смислу закључак могао ићи у правцу тога да испитаници обухваћени истраживањем адекватно одсликавају однос између запослених у основној и запослених у средњој школи.

¹ Према подацима ЈИСПа

Узорак у односу на Школску управу

У узорку су учествовали испитаници из свих 18 школских управа у Републици Србији.

Графички приказ 5: Структура испитаника по школским управама

Као што се види из графичког приказа, када је реч о расподели испитаника према школским управама којима припадају школе у којима раде, очекивано највећи број испитаника је из ШУ Београд (16%), затим ШУ Нови Сад (12%), Ниш (9,5%), док је најмањи број испитаника из школских управа Нови Пазар, Сјеница, Тутин и Ранилуг (од 0,2%-1%).

Приказ резултата истраживања у оквиру 8 тематских модула

Као што је претходно писано, учесници су током обуке, која је била организована кроз осам тематских модула, били у прилици да на крају модула одговарају и дају своја запажања у вези са кључним питањима за дати модул. Ради прегледности и лакшег праћења резултата истраживања, прикупљени и статистички обрађени одговори биће представљени кроз називе модула обуке. У том смислу приказ резултата дат је кроз следеће целине:

- Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава
- Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси
- Међупредметне компетенције
- Нови програми наставе и учења
- Пројектна настава
- Планирање развоја дигиталног образовања
- Примена система за управљање учењем у циљу реализације квалитетне онлајн и хибридне наставе
- Мотивација

I Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава

У оквиру документа Наставник за дигитално доба наводи се да дигиталне компетенције све више постају компетенције које су од суштинског значаја за све запослене и грађане. Основне дигиталне компетенције, дугорочно посматрано, стичу се превасходно у систему образовања који обезбеђује приступ систематизованим научним знањима, а ниво поседовања дигиталних компетенција ученика, између осталог, зависи у великој мери од нивоа дигиталних компетенција наставника. Стога се од наставника очекује да поседују одговарајући ниво информатичке, информационе, дигиталне и медијске писмености, као и да у областима у којима реализују наставу познају модерне концепте, методе и алате који претпостављају смислену употребу дигиталних технологија.²

У том смислу значајним се показало испитати шта запослени у образовању у Републици Србији мисле о важности, али и препрекама које стоје на путу дигитализацији школа у Србији.

Укупан број полазника обуке који су учествовали у овом делу истраживања је 1089, а укупан број питања на која су одговарали био је 4. Од помреута четири питања прва три су била затвореног, а последње питање отвореног типа. Важно је напоменути, да су у свим питањима затвореног типа, осим понуђених одговора, испитаници имали и опцију да сами допишу свој одговор. Овим се желела предупредити могућност да се испитаници «укалупљују» у задате одговоре, иако се њихово мишљење можда не подудара са понуђеним.

² https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2019/08/2019_ODK_Nastavnik-za-digitalno-doba.pdf

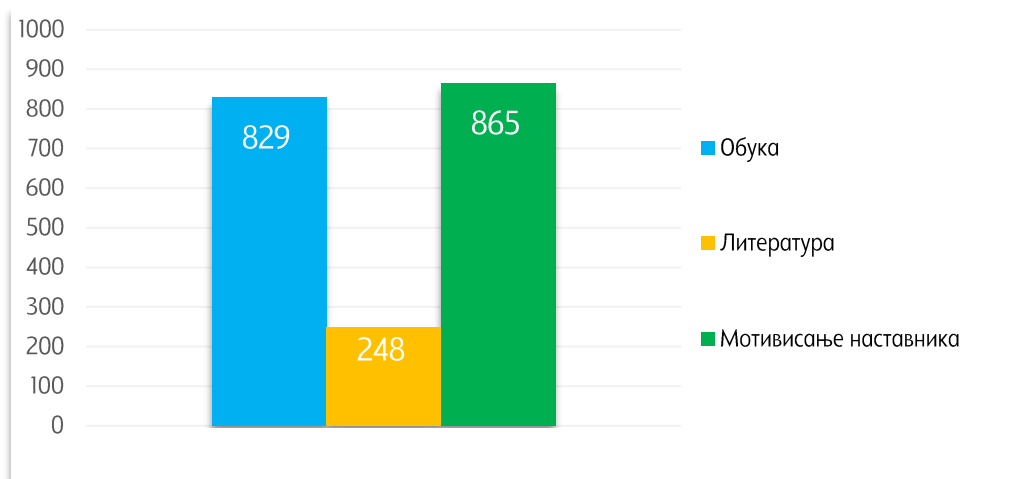
Питања на која су испитаници одговарали била су:

1. Шта је по Вашем мишљењу потребно да би се унапредиле дигиталне компетенције наставника у Вашој школи?
2. Који приступ јачању дигиталних компетенција наставника (самостално, помоћ колега, организовање семинара од стране школе, обуке...) је најзаступљенији у Вашој школи?
3. У којој мери сматрате да је развој хибридне наставе важан за даљи развој образовања и повећање квалитета процеса наставе и учења у целини?
4. Шта су по Вашем мишљењу највеће препреке за реализацију хибридне наставе у Вашој школи.

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. Шта је по Вашем мишљењу потребно да би се унапредиле дигиталне компетенције наставника у Вашој школи?

Графички приказ 6

Одговарајући на ово питање, испитаници су могли да бирају једну или више од унапред понуђених опција: *додатне обуке, литература, мотивација наставника*. Уколико ниједан од ових одговора није одговарао ономе што они мисле да је потребно, испитаници су могли самостално да упишу свој одговор у опцију *Нешто друго*.

Према графичком приказу дистрибуције добијених одговора видљиво је да највећи број испитаника сматра да је додатно мотивисање наставника кључ успеха за унапређивање њихових дигиталних компетенција (865 испитаника), затим следе додатне обуке (829 испитаника) и на крају литература (248 испитаника). Могло би се дакле закључити да су кључни чиниоци за унапређивање дигиталних компетенција наставника додатно мотивисање и обуке, док се литература у знатно мањој мери препознаје као могући чинилац унапређивања дигиталних компетенција наставника. Оваквим налазом, наставници као да поручују *мотивишите ме и обучите у непосредном контексту, а немојте тражити да се литературом дигитално обучавам*.

У одговорима који су подразумевали опцију *Нешто друго*, одговарајући на питање шта је потребно да би се унапредиле дигиталне компетенције наставника у њиховој школи бројношћу су се издвојили одговори које је могуће сврстати у следеће категорије:

- Увођење обавезности коришћења дигиталних ресурса и начина учења
- Техничко-материјални услови и ресурси
- Унапређивање ученичких компетенција и опремљености
- Расплашивање и додатна подршка
- Довољно смо обучени и компетентни

Као поткрепљење издвојеним категоријама, наводимо неке од типичних одговора у оквиру сваке:

Увођење обавезности коришћења дигиталних ресурса и начина учења

Готово сви наставници су прошли обуку, али су постепено престали да користе моодле јер немају обавезу употребе дигиталних ресурса иако имају материјале постављане претходних година, изговор је да су се вратили на традиционалну наставу.

Обавеза примене дигиталних средстава у настави.

Обавезно свакодневно коришћење дигиталних средстава.

Техничко-материјални услови и ресурси

Технички услови.

Интернет веза.

Нови рачунари у учионицама.

Дигитални уређаји.

Више информатичких кабинета.

Неопходна техничка опрема, почевши од компјутера.

Финансије које ће обезбедити адекватну опрему, хардвер и софтвер јер се готово сваки квалитетнији алат плаћа.

Савременија рачунарска опрема.

Обезбеђивање адекватних материјалних ресурса и њихове функционалне, систематске и свакодневне употребе.

Одговарајући услови у школи.

Опрема, простор и време, тим редом.

Унапређивање ученичких компетенција, мотивисаности и опремљености

*Опремљеност свих ученика дигиталним уређајем, свеобухватни пројекат гдеће **ученици разумети озбиљност** употребе дигиталног уређаја за наставу, а не само пуку забаву.*

Мотивација ученика за рад у дигиталном окружењу.

Мотивисати ученике.

Обезбедити неопходне ресурсе свим ученицима.

Расплашивање и додатна подршка

Поједине колеге се плаше рада на рачунару, у смислу „Шта ако погрешим?“

Подршка у раду са хардвером.

Мотивасање али и охрабривање наставника за рад.

Подршка и поједностављено кориштење програма.

Довољно смо обучени и компетентни

Мислим да смо имали довољно обука и да су сви наставници довољно дигитално компетентни.

Наставници су компетентни, ништа више нам не треба.

Обучавани смо више пута.

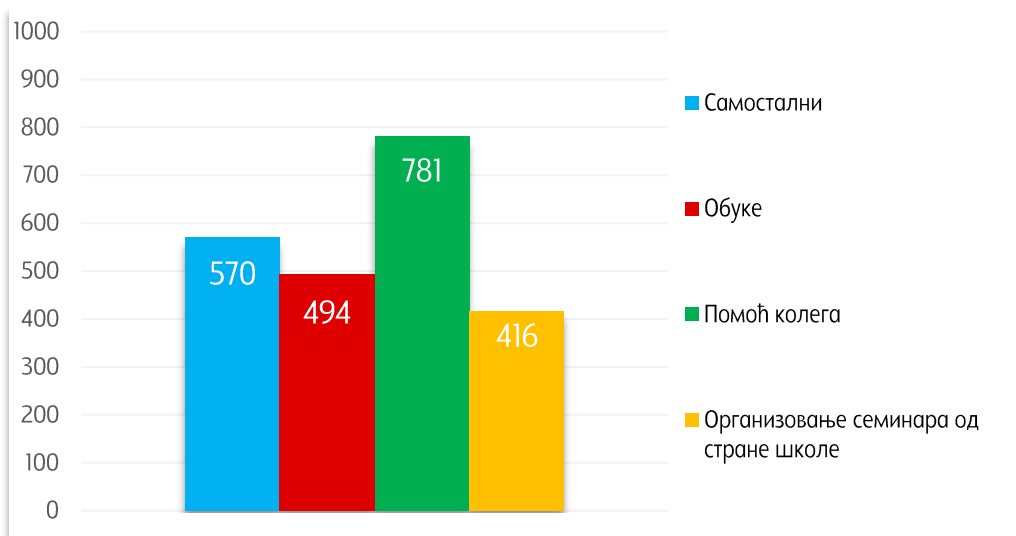

На крају, поменимо и то да је осим одговора за које су дефинисане накнадне категорије, било и одговора који су могли да се подведу под претходно понуђене категорије *додатних обука и мотивације наставника*. Чини се да су колеге имале потребу да нагласе који тип обуке им је важан, али и која врста мотивације. У том смислу, када је реч о обукама прецизирано је следеће: *Обука која би тачно била подељена према предметима и алатима који могу да се користе за одређени предмет; Обука у смислу примене конкретних наставних материјала или дигиталних сервиса за одређени наставни предмет или групу наставних предмета*.

Када је реч о мотивацији наставника појашњење одговора кретало се у следећим правцима: *Систем награђивања и похваљивања; Растеређивање наставника од постојећих задужења како би се створило време које може бити посвећено унапређивању дигиталних компетенција Поправљање материјалног положаја наставника, Потребно је очекивања, шта је то што је обавеза наставника и школе, свести на релну меру како би се наставници посветили тим захтевима, Растеретити план и програм наставе и учења, Веће плате..*

2. Који приступ јачању дигиталних компетенција наставника (самостално, помоћ колега, организовање семинара од стране школе, обуке...) је најзаступљенији у Вашој школи?

Графички приказ 7

Одговарајући на ово питање, испитаници су могли да бирају једну или више унапред понуђених опција: *самостални приступ, додатне обуке, помоћ колега, организовани семинари од стране школе*. Уколико ниједан од ових одговора није одговарао ономе што су испитаници мислили да је потребно, могли су самостално да упишу свој одговор у опцију *Нешто друго*.

Према графичком приказу дистрибуције добијених одговора видљиво је да највећи број испитаника сматра да је приступ доминантан у њиховим школама *помоћ колега* (781 испитаник), за којим следе самостални приступ (570 испитаника), обуке (494 испитаника) и коначно семинари организовани од стране школе (416 испитаника).

На основу овако добијених резултата, могло би се закључити да су наставници системски били подвргнути довољном броју обука и да је оно што им је сада најкорисније размена и подршка са колегама, као и самостално истраживање онога што је остало недовољно разјашњено.

У одговорима који су подразумевали опцију *Нешто друго*, одговарајући на питање *Који приступ јачању дигиталних компетенција наставника је најзаступљенији у њиховој школи* бројношћу су се издвојили одговори које је могуће сврстати у следеће категорије:

- Хоризонтална размена унутар школе
- Помоћ пријатеља и укућана

Као поткрепљење издвојеним категоријама, наводимо неке од типичних одговора у оквиру сваке

Хоризонтална размена унутар школе

Увек ја обучавам друге колеге.

Организовали смо интерне семинаре.

Мини обуке у оквиру хоризонталног стручног усавршавања.

Школа је организовала обуке на које се пријављује мањи број (увек истих) наставника.

Приказ колегама на седницама Стручних већа.

Континуирано организујемо изузетно корисне обуке за наставнике и стручне сараднике школе као и предавања јер управо размена искустава и професионална подршка је од немерљиве важности за унапређење квалитета рада образовне установе и унапређивање дигиталних компетенција запослених.

Упутства за обављање неких специфичних послова, која моја маленкост повремено саставља и прослеђује колегама.

Помоћ пријатеља и укућана

Помоћ укућана код куће.

Помоћ укућана и пријатеља.

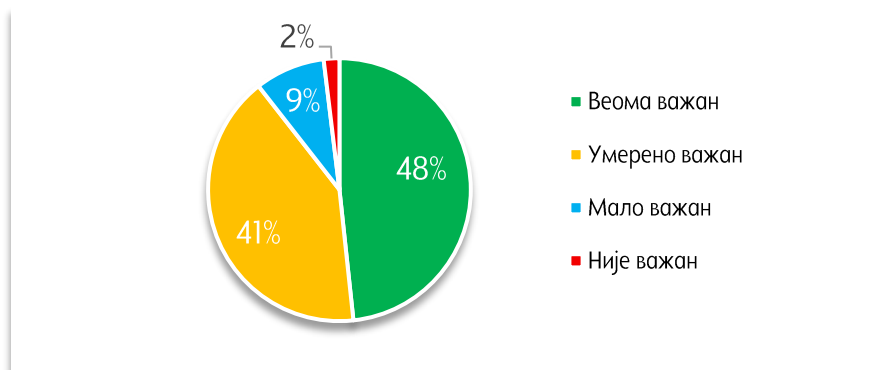
Не бих успела без помоћи укућана.

Иако је обука била једна од понуђених опција и овде су испитаници понекад имали потребу да спецификују о којој врсти обуке и ком организатору је реч. У том смислу наглашавају: *Онлајн обуке и семинари од стране ЗУОВа (нпр. Дигитално компетентан наставник) и упућивање наставника на исту.*

3. У којој мери сматрате да је развој хибридне наставе важан за даљи развој образовања и повећање квалитета процеса наставе и учења у целини? Образложите свој одговор.

Графички приказ 8

На основу добијених података недвосмислено може да се закључи да испитаници сматрају да је развој хибридне наставе важан за даљи развој образовања и повећање квалитета процеса наставе и учења у целини. Важност развоја хибридне наставе у овом контексту препознало је готово 90% испитаника. Од тога 48% испитаника мисли да је овај развој веома важан, док 41 % мисли да је умерено важан. Од преосталих 11% испитаника, 9% развој хибридне наставе сматра мало важним за даљи развој образовања и квалитета процеса наставе и учења у целини, а 2% у хибридној настави не види никакву важност за овај контекст.

Образложења понуђена за различите категоризације важности хибридне наставе за даљи развој образовања и повећање квалитета процеса наставе и учења у целини наводимо у наставку.

Веома важан утицај хибридне наставе испитаници објашњавају одговорима у којима преовладава препознавање утицаја овог облика наставе на: **мотивацију ученика**; на **појачане могућности индивидуализације**, на **неопходност праћења савремених токова технологије у школама**, **повећање дигиталне компетентности ученика**, на **подизање квалитета наставе и наставног процеса уопште**. У том смислу, неки од типичних одговора били су:

Будући да живимо у ери модерних технологија и да смо сведоци да нам многоме олакшавају свакодневни живот и рад, хибридна настава делује као логичан одговор времену. С друге стране, хибридна настава и наставницима и ученицима даје прилику да се припремају, уче, напредују и истражују различите феномене темпом који могу у извесној мери сами да испланирају. Хибридна настава је концепти који умногоме подстиче употребу тзв изокренуте учионице и пружа могућност да се самостално учење и критичко промишљање догоде са већом вероватноћом него у традиционалној учионици.

Савремене технологије: хибридна настава користи савремене технологије, што може обогатити образовно искуство ученика.

Варијабилност: хибридна настава омогућава ученицима да бирају између различитих метода и формата учења.

Прилагодљивост: хибридна настава омогућава већу прилагодљивост образовног процеса јер ученици могу приступити материјалима и учити када то њима одговара.

24/7 приступ интерактивним наставним материјалима са било које локације и у било које време; Образовни контакт наставника и ученика, међусобно (у онлајн учионици и путем конференцијских алата).

Хибридна настава пружа велике могућности у реализацији наставног процеса, настава је другачија, разноврснија, интересантнија и самим тим је и мотивација ученика за стицањем знања већа.

Ако говоримо о образовању у целини, не узимајући у обзир конкретне школе у којима радимо, као што је моја школа за ученике са сметњама у развоју, треба изаћи из оквира традиционалне наставе у учионици, и пружити прилику ученицима да на њима близак начин, уз употребу ИКТ, истражују и долазе до сазнања.

Бројне предности, између осталог самосталност у раду, флексибилност, индивидуални приступ и сл., указују на то да је хибридна настава најоптималнији савремени облик наставе.

Јер отвара многе могућности наставницима и ученицима.

Важна у великој мери, јер је то настава будућности.

Јер обезбеђује максималну индивидуализацију (темпо, методе, место, извори...).

Јер представља промену организације рада школе и подршка новинама у образовно - васпитном процесу, што се све више тежи томе.

Даје могућност да се искористе предности савремених технологија за подршку остваривању образовних исхода.

Важно је да се прате трендови наставе 21 века и према томе сматрам да је хибридна настава императив.

Веома је важан из разлога што се настава мора прилагодити/ обликовати према новим генерацијама, али не у смислу смањења градива и попуштања, него у смислу приступа и коришћењем технологија које су њихов свет и језик који они препознају.

Веома је важан је пружа много више могућности него само непосредна настава у школи.

Веома је важан јер доприноси унапређивању дигиталних компетенција ученика, развијању њихових способности вишестране комуникације и унапређивању самосталности деце са сметњама у развоју.

Веома је важан јер је флексибилан, савремен који захтева данашње време није само традиционалан и побољшава квалитет наставе.

Веома је важан јер подстиче самостално учење, боље праћење, самовредновање, боље разумевање, могућност продубљивања градива и сл.

Веома је важан како би школа пратила промене у друштву чији је део. Ученицима је употреба дигиталних технологија постала саставни део живота,

па и школа мора то да испрати. Треба само на прихватљив и применљив начин да инкорпорира хибридную наставу.

Технологија може да омогући наставнику да кроз организовање нових, разноврсних облика учења, наставе и оцењивања, а у складу са климом у школи, узрасним карактеристикама, развојним потребама, те са могућностима и интересовањима ученика, подигне ниво квалитета образовања, учини га релевантним, ефикасним, отвореним и доступним.

Приступ интерактивном материјалу у било које време и са било које локације, ученици сами одређују термин учења, пружање правовремене повратне информације о напредовању.

Умерено важан утицај хибридне наставе објашњава се одговорима у којима преовладава мишљење да овакав тип наставе може бити добра подршка и допуна класичној настави; да ученици нису довољно дигитално компетентни за пун прелазак на хибридную наставу; да је повећана доступност образовних ресурса и подстицање преузимања одговорности за сопствено учење. У том смислу, неки од типичних одговора били су:

Ова надопуна мора бити утолико обазривије операционализована уколико је више реч о нижим узрастима, где је жива реч наставника и реална вршњачка сарадња незаменљив фактор образовања.

Поред непосредне наставе, потребно је паралелно користити могућности хибридне наставе као додатног и допунског вида подршке у настави.

Онлајн настава као и традиционални вид наставе треба да се развијају подједнако и свима буду доступне

Предности хибридне наставе јесу позитивне и прате савремене токове али у нашој школи још није сазрела свест о томе како код ученика тако и код колега.

Све је потребно да знамо, али нисам сигурна у којој мери нам ово треба бити најважније.

Ученици нису довољно дигитално писмени у смислу учења онлајн, нису заинтересовани за рад као уживо у учионици. Посебно се односи на први и циклус.

Умерено је важан, сматрам да је настава која се одвија у школи много квалитетнија.

За одређени број деце јесте, а за већи део њих није.

Важан је зато што је коришћење дигиталних садржаја свакодневица и без тога се не може ићи у корак са временом, али квалитет процеса наставе и учења не зависи само од тога на који начин се нешто усваја, већ и да ли је то што се усваја осавременењено.

Важан је за даљи развој система образовања али пошто је школа у руралном подручју немају сва деца рачунаре и приступ интернету тако да и тај проблем треба узети у обзир.

Хибридна настава пружа велике могућности за реализацију наставе, али нису сви садржаји погодни за ову врсту наставе.

Важан је за даљи развој система образовања али пошто је школа у руралном подручју немају сва деца рачунаре и приступ интернету тако да и тај проблем треба узети у обзир.

Даје могућност наставницима да ученицима на тај начин прослеђују материјале за рад код куће и задају различите тестове (индивидуализација) којима ученици могу приступити и решавати их у за њих одговарајућем тренутку. На тај начин се постиже опуштеност и код ученика и код наставника везано за непосредну наставу која онда може бити посвећена заједничком решавању проблема и групном раду.

Важан је зато што је коришћење дигиталних садржаја свакодневица и без тога се не може ићи у корак са временом, али квалитет процеса наставе и учења не зависи само од тога на који начин се нешто усваја, већ и да ли је то што се усваја осавременењено.

Да би хибридна настава постигла било какве ефекте потребан је системски приступ мотивацији и обучавању свих учесника образовно-васпитног процеса у вези са том врстом наставе. Такође, потребна је одговарајућа техничка опремљеност како школе, тако и појединаца - наставника и ученика. Будући да тренутно нису испуњени наведени услови, хибридна настава је циљ коме треба активно тежити. Такође, потребно је минимизирати процесе отуђења који се могу јавити реализацијом ове врсте наставе. У обзир треба узети и опасност да неки квалитети појединца могу остати незапажени због његове недовољне дигиталне компетентности.

Доступност материјала.

Живимо у свету великих открића, развоја технологије... што све заједно утиче и на образовање. образовање мора да прати те промене и да буде у складу са начином живота и рада у 21. веку. Због тога је развој хибридне наставе важан за даљи развој образовања и повећања квалитета наставе и учења. Примена хибридне наставе би омогућила ефикасније образовање, образовање у складу са индивидуалним способностима ученика и њиховим интересовањима. Применом хибридне наставе ученик преузима одговорност за своје учење и напредовање.

Хибридна настава може да допринесе развоју процеса наставе и учења али само у оној мери у којој је адекватно подржана од стране свих осталих чинилаца који утичу на наставни процес.

Хибридна настава може имати одређену улогу, као допуна наставе у реалном окружењу, у учионицу. Свакако, неопходно је и имплементирати такав вид наставе, али искључиво као допуна. Приоритет увек треба дати настави у реалном окружењу.

С обзиром на то да се само 9% испитаника определило за процену **мало важан** утицај хибридне наставе и број одговора којима се објашњава избор далеко је мањи у односу на претходне две категорије. У добијеним одговорима избор „мало важан утицај“ објашњава се одговорима у којима преовладава мишљење да овакав тип наставе **нема неопходан васпитни утицај на ученике и да мотивација ученика за учење опада, а тиме и резултати учења**. У датом контексту, неки од типичних одговора били су:

Васпитни циљеви и задаци школе су лакше оствариви кроз непосредну наставу.

Свако онлајн образовање је удаљавање од "живе речи". Ученицима требају наставници који ће их подржати, мотивисати, казати лепу реч, утешити, саслушати, а то се тешко постиже радом од куће и преко рачунара.

Комбиновање непосредне и онлајн наставе није добра за развој личности деце. Колико сам схватила, а знам да јесам, што се тиче школа и организације, опремљености, компетенција наставника, све се то може довести у ред, али ми се не допада развој личности детета у целој тој причи - њихова социјализација, стицање животних вештина, остале активности којима се деца баве (уметност, спорт, језици, плес.....). Онлајн припрема за часове у школи код многе деце ће изискивати много времена, наставници ће их још више оптерећивати градивом - то вам гарантујем - и на послетку изгубићемо се сви у том "врзином колу".

Показало се да је приликом реализације онлајн и хибридне наставе, а на основу истраживања које је спровела наша школа три четвртине ученика навело да им је потребнија непосредна интеракција са наставницима у школи.

Хибридна настава мора бити веома добро осмишљена и нагласак мора бити на непосредну наставу, јер онлајн настава прави немерљиву штету мотивацији ученика за школу и труду који су спремни да уложе, када им је од куће доступно свако средство и прецица. Тада нису спремни да уложе когнитивни напор и трпе фрустрацију зарад образовног циља. Уколико је

хибридна настава неопходна, она треба да постоји у мањој мери и да носи мању тежину при оцењивању.

Видели смо на онлајн настави колико је ученике занимала та настава- скоро ништа нису научили...

Већ сам писао да је најуспешнија непосредна настава.

Из искуства наше школе се показало да је класична настава имала много већи утицај на усвајање знања ученика.

Ипак је најбоља настава уживо, не сналазе се сви ученици...

На крају, како је претходно већ писано, само 2% испитаника бирало је опцију **није важно** за процену важности хибридне наставе за даљи развој образовања. Образлажући свој одговор испитаници су то у највећој мери чинили наглашавајући да образовање је сасвим добро функционисало и без хибридне наставе, као и да хибридна настава негативно утиче и на квалитет учења и на социјализацију ученика. У датом контексту, неки од типичних одговора били су:

Досадашњи систем који није ни "сањао" хибридную наставу направио је много инжењера, лекара, научника и без те наставе.

Дигитално је увелико утицало на коришћење пречица на свим нивоима што свакако не доприноси никаквом развоју и квалитету, а често даје лажну слику о тобожњем успеху.

Ученици више учествују у раду приликом непосредне наставе, приликом наставе на даљину не прате материјале и не раде задате задатке.

Сматрам да је то погрешан облик наставе и да није донео много користи односно донео је више штете.

Сматрам да настава на даљину никако није добра, и као родитељ и као наставник, из два разлога. Прво, битан је непосредни контакт са наставником, могућност да се ученику непосредно покаже и објасни. Друго, мотивација за учење код ученика се развија у колективу, ту је и такмичарски дух и учење од другова, а не када се седи сам.

Онлајн настава може бити добра само за одрасле, никако за децу у основној и средњој школи, који су у годинама када треба да се социјализују, а не отуђују.

4. Шта су по Вашем мишљењу највеће препреке за реализацију хибридне наставе у Вашој школи?

Одговарајући на ово питање учесници су често наводили већи број различитих препрека. Одговоре које су давали могуће је сврстати у следеће категорије: **неадекватни технички услови** (и школа и деце и родитеља); **немотивисаност наставника** (додатни посао, устаљене навике), **негативно мишљење о онлајн настави** (само је непосредна настава добра за ученике), **неадекватно обучен наставник** (што проузрокује додатни страх, отпор, тешко прилагођавање) и **неодговарајуће платформе**. У наведеном контексту, неки од типичних одговора били су:

Школе су још увек у 20. веку. Установе треба унапредити и просторно и дигитално. Ученик седи на 40 степени у врелој учионици, платно једва види од сунца а да се било шта покрене на Тесли траје предуго. Замислите колико је тешко у таквим условима ученика мотивисати на рад.

Технички услови и мотивација наставника.

Технички услови и слаба заинтересованост наставника.

Технички услови су највећа препрека. Немају сви ученици код куће компјутер и интернет.

Технички услови, мала заинтересованост наставника.

Техничке могућности и различит ниво дигиталних компетенција наставника.

Техничке могућности ученика.

Техничке могућности школе.

Већ сам напоменула да је уметност ученика и родитеља да се повежу на више платформи за учење, због различитог избора уџбеника и Издавачких кућа од стране наставника и на Google учионицу. Док МПНТР-а не обједини рад на једној платформи, од хибридне наставе, сем хаоса, нећемо добити ништа.

Обука наставника: Наставници морају бити обучени не само за коришћење нових технологија, већ и за педагошке методе које су најефикасније у хибридном окружењу.

Промена менталитета: Традиционални методи наставе су дубоко усадђени у образовни систем. Прелазак на хибридни модел захтева промену менталитета код наставника, ученика и родитеља.

Препреке за реализацију хибридне наставе су најчешће недовољна дигитална компетентност наставника, недовољно познавање и коришћење платформи и дигитални алата за учење на даљину, недостатак адекватне опреме ученика за праћење наставе.

Оцењивање и мониторинг: Традиционални методи оцењивања могу не бити прилагођени онлајн и хибридном окружењу, па је потребно развити нове методе за праћење и оцењивање успеха ученика.

Спремност наставника да хибридную наставу узму озбиљно. Није јасно дефинисано шта се захтева од њих и шта они могу да захтевају од ученика у хибридном окружењу, нпр. дали и како дозволити усмено одговарање, оцењивање и критеријуми оцењивања у хибридном окружењу. Мали део наставника нема потребне дигиталне компетенције, али они ни после више покушаја обуке нису постигли основни ниво.

Слаба обученост наставника, недовољна техничка опремљеност ученика.

Сматрам да наставнике треба обучити и на конкретном примеру показати како се изводи хибридна настава. Када се ради о ученицима они сматрају да оних дана када немају непосредну наставу као да уопште немају наставу.

II Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси

Дигитални уџбеник је дигитално и дидактички обликовано наставно средство које се користи у образовно-васпитном раду у школи ради стицања знања, вештина, ставова и уверења који замењује или допуњује штампани уџбеник и који захтева примену ИКТ уређаја. Дигитални уџбеник је уџбеник који захваљујући електронском окружењу садржи све елементе штампаног уџбеника али је проширен елементима које омогућавају доступност и другим садржајима: слика, аудио, видео, анимација, симулација (елементи мултимедије), као и елементима који омогућавају виши степен функционалности: тестови, образовне игре, форуми који омогућавају интеракцију. Теоретичари наставе заступају тезу да се дигитални уџбеник може користити у контексту активног и колаборативног учења, омогућава више начина на основу којих се може реализовати настава и подстицати учење, омогућава праћење напретка и олакшава процес вредновања и оцењивања. За разлику од традиционалних уџбеника, дигитални уџбеници могу допринети настави и учењу промовишући активну улогу ученика (кроз њихову директну интеракцију са уџбеницима), развој генеричких компетенција, саморегулацију процеса учења, диверсификовано организовану наставу, индивидуализацију³.

Због свега наведеног, као и због чињенице да наставници у Србији имају извесно искуство у коришћењу оваквих уџбеника, било је значајно испитати шта они који их користе мисле о њиховој доступности, важности, али и препрекама које стоје на путу употребе ових уџбеника.

Укупан број полазника обуке који су учествовали у овом делу истраживања је 1114, а укупан број питања на која су учесници одговарали у вези са дигиталним уџбеницима био је шест. Од тога су прва три питања била отвореног, а друга три затвореног типа.

1. На које препреке наилазе наставници Ваше школе у примени дигиталних уџбеника?

³ <https://digitalnaucionica.edu.rs/digitalni-udzbenik/>

2. Наставници којих предмета највише користе дигиталне уџбенике?
3. Наставници којих предмета не користе уопште дигиталне уџбенике?
4. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе како би више користили отворене образовне ресурсе?
5. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе како би више и боље били упознати са поштовањем ауторских права и значењем Креатив Комонс (Creative Commons – CC) лиценци?
6. Које сте отворене образовне ресурсе најчешће користили у претходних пет година?

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. На које препреке наилазе наставници Ваше школе у примени дигиталних уџбеника?

Одговарајући на ово питање, учесници су своје одговоре груписали око неколико кључних категорија, односно препреке у примени дигиталних уџбеника најчешће везују за: **непостојање дигиталних уџбеника, недостатак обука за њихово коришћење, што једним делом условљава дигиталну некомпетентност наставника, неадекватни технички услови, неблаговремено достављање кодова за дигиталне уџбенике и немотивисаност наставника и ученика.** Типични примери одговора за наведене категорије наведени су у наставку.

Не постоје уџбеници за велики већину стручних предмета.

Недостатак дигиталних уџбеника тек су неки у припреми.

Недостатак дигиталних уџбеника за предмет који предају.

Дигитални уџбеници, нису доступни из већине предмета.

Дигиталних уџбеника има много више у основном него у средњем образовању тако да нисам сигурна да ли ико користи редовно дигиталне уџбенике у средњим школама.

Колико сам ја упозната, не постоје дигитални уџбеници за средњу (стручну) школу.

Мали број дигиталних уџбеника за гимназије.

Недостатак адекватне обуке, мало њих је упознато са могућностима дигиталног уџбеника.

Многи не знају да га користе јер нису имали обуку, затим, мали број пројектора.

Потреба за обуком наставника за ефикасну употребу дигиталних уџбеника и превазилажење потенцијалних проблема када се ради са различитим уређајима и оперативним системима.

Недостаје обука о употреби истих по предметима, као и недостатак уређаја.

Недовољан број обуке и литературе.

Техничка неписмемост и недостатак обуке о начину коришћења ових уџбеника.

Мали број обука за увођење дигиталних уџбеника у наставу.

Лош интернет, лош избор уџбеника, неадекватне личне дигиталне компетенције.

Лош интернет, слаба сналажљивост старијих наставника.

Лош интернет, лоша струја, упитне дигиталне компетенције.

Лош квалитет интернет везе тј. чести прекиди.

Лоша интернет конекција.

Лоша интернет веза у издвојеним одељењима школе.

Лоша интернет конекција, недовољна информисаност и обука о употреби истих по предметима, недостатак уређаја.

Лоша интернет конекција, недостатак рачунара.

Лоша интернет мрежа, више се ослањају на своје ресурсе, него на понуђене готове садржаје.

Лоша инфраструктура интернета, алаовост издавача, сиромашни уџбеници.

Неблаговремена регистрација и доступност кодова.

Регистрација за коришћење дигиталних уџбеника.

Кашњење кодова.

Додела кодова од стране издавача је каснила.

Активирање уџбеника.

Кодови од издавачких кућа се не прослеђују на почетку школске године.

Кодови се не шаљу на време.

На пример, издавачке куће још увек нису доставиле кодове за уџбенике за учитеље/наставнике (данас је 6.10.2023.год).

Дигитална неписменост је главни проблем наставника.

Дигиталне вештине наставника.

Дигиталне компетенције наставног кадра.

Лоша дигитална писменост наставника.

Већина наставника је слабо дигитално писмена.

Неадекватна подршка издавачких кућа, отпор наставника према новом, некомпетентност наставника.

Страх, немотивисаност и незаинтересованост за новине у дигиталним садржајима.

Лична наставничка немотивисаност, постојање предрасуда...

Немотивисаност наставника.

Недостатак мотивације наставника за коришћењем истих.

Недостатак мотивације и страх од новина у настави, лоша дигитална писменост наставника.

Недостатак мотивације за рад са дигиталним уџбеницима, као и недостатак компетенција за рад са дигиталним уџбеницима.

У предметној настави ученици нису мотивисани за рад. Не користе, ако не морају.

Мотивација ученика за коришћење дигиталних уџбеника.

Ученици не желе да користе дигиталне уџбенике.

Не знам за друге, лично немам препрека, али ученици нису спремни за самостално приступање.

Ученици нису заинтересовани за коришћење.

Ученици нису стекли навику да их користе.

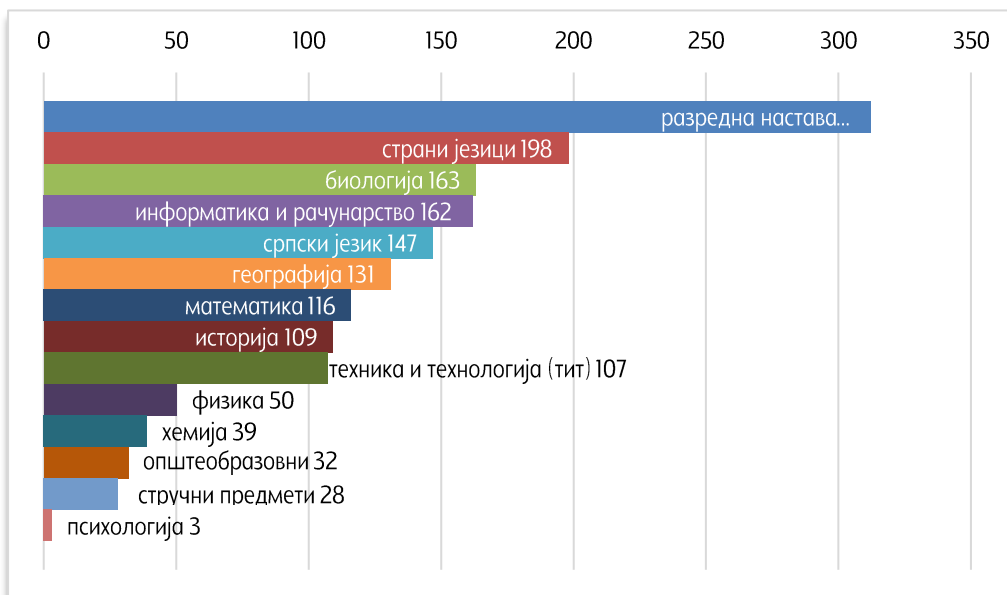
Ученици нису у великој мери мотивисани.

2. По Вашем мишљењу, наставници којих предмета највише користе дигиталне уџбенике?

На основу графичког приказа у наставку, видљиво је да је процена наставника да дигиталне уџбенике највише користе учитељи у млађим разредима основне школе (313), затим наставници страних језика (198), биологије (163), информатике и рачунарства (162), док је њихова употреба најслабије заступљена у стручним предметима (28), општеобразовним предметима (32) и хемији (39).

Графички приказ 9

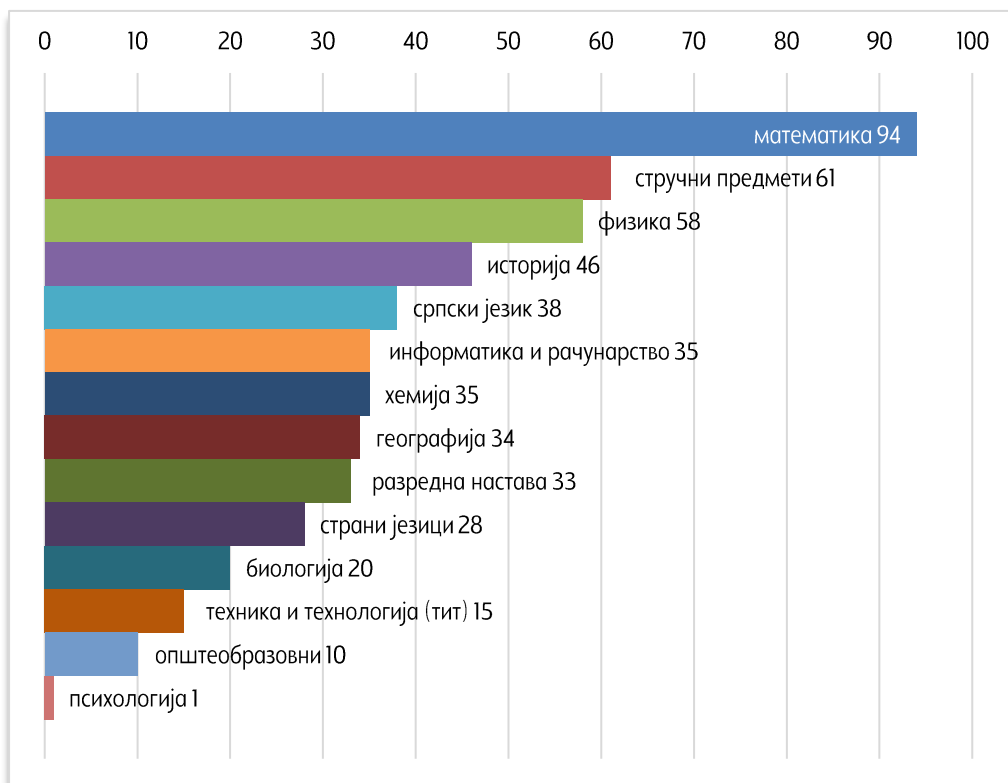

Овакав налаз једним делом могуће је тумачити као последицу чињенице да је за млађе разреде доступан велик број дигиталних уџбеника, док је за стручне предмете у средњим школама број дигиталних уџбеника мали. Са друге стране могуће је и да су наставници млађих разреда мотивисанији да користе овај тип уџбеника, или да су похађали већи број обука у вези са начином и добитима њихове употребе у настави.

3. Наставници којих предмета не користе уопште дигиталне уџбенике?

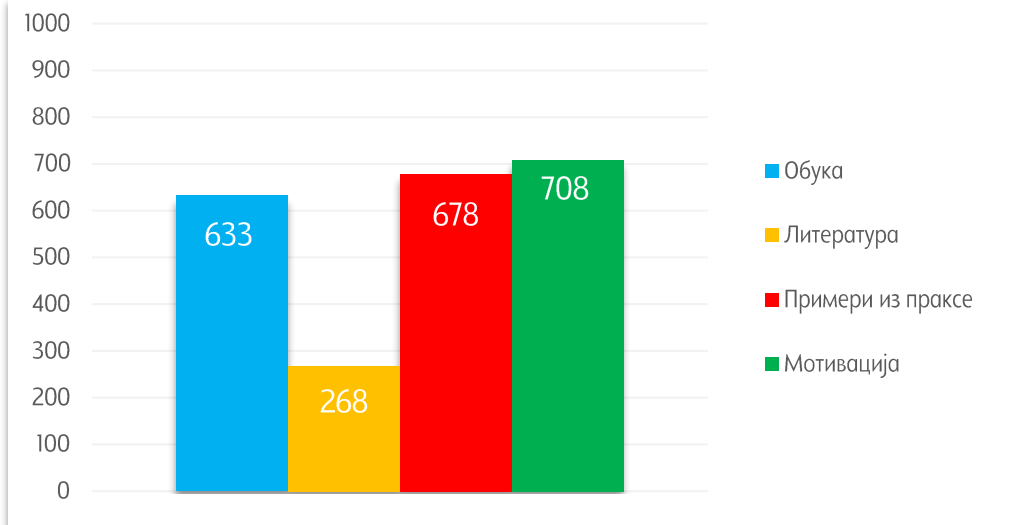
На основу графичког приказа у наставку, видљиво је да је процена наставника да дигиталне уџбенике уопште не користе наставници математике (94), наставници стручних предмета (61) и наставници физике (58).

Графички приказ 10

4. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе како би више користили отворене образовне ресурсе?

Графички приказ 11

Одговарајући на ово питање, испитаници су могли да бирају једну или више од унапред понуђених опција: *додатне обуке, литература, примери из праксе, мотивација*. Уколико ниједан од ових одговора није одговарао ономе што испитаници мисле да је потребно, могли су самостално да упишу свој одговор у опцију *Нешто друго*.

Према графичком приказу дистрибуције добијених одговора видљиво је, да су по процени испитаника *мотивација, примери из праксе и обука*, подједнако важни чиниоци који могу допринети већој употреби отворених образовних ресурса. Наиме, мотивацију као кључни фактор у овом контексту препознаје 708 испитаника, примере из праксе њих 678, а обуке 633 испитаника. Знатно мањи број опредељује се за додатну литературу као подстицај за веће коришћење отворених образовних ресурса – 268 испитаника.

У одговорима који су се нашли у опцији *Нешто друго* издвојило се 5 нових категорија одговора:

- Савремена образовна технологија и обезбеђен приступи материјалима.
- Обавезност.
- Поправљање статуса просветних радника.

- Обезбедити бољу информисаност наставника.
- Финансијска подршка.

Са циљем поткрепљења издвојених категорија у наставку се наводе неки типични одговоре на основу којих су категорије дефинисане.

Савремена образовна технологија и обезбеђен приступи материјалима

Боља интернет мрежа.

Кодови за приступ, опремљеност учионица рачунарима и пројекторима.

Да постоји више отворених образовних ресурса за стручне предмете.

Одговарајући кодови и добра воља.

Савремена образовна технологија.

Дигитални уређаји, бесплатни дигитални уџбеници за све ученика.

Потребна је већа понуда апликација за учење нота и теорије музике на српском језику.

Таблет за сваког ученика.

Постојање дигиталних ресурса.

Доступност коришћења више различитих дигиталних уџбеника, а не само дигиталног уџбеника одабраних издавача.

Ако би желели да користимо и неке друге дигиталне уџбенике осим доступног морамо додатно да платимо из свог џепа.

Доступност дигиталних уџбеника.

Ретки су уџбеници за стручне школе.

Да наставницима буде омогућен бесплатан приступ отвореним образовним ресурсима.

Обавезност

Обавеза - све док се нешто „не мора“, онда се и неће.

Обавезност у коришћењу, па ако је потребно и законом то дефинисати.

Поправљање статуса просветних радника

Боље плате и више времена.

Поправљање материјалног положаја наставника.

Потребно је да се наставници, на нивоу државе, адекватно награђују и мотивишу да би стварали отворене образовне ресурсе.

Обезбедити бољу информисаност наставника

Информације о постојању отворених образовних ресурса и како могу да их користе.

Информисаност.

Боља информисаност и уређеност ООР (јер тражење ресурса, добрих примера, такође тражи време).

Финансијска подршка

Бесплатни уџбеници за све ученике.

Не користимо дигиталне уџбенике јер наши ученици, због слабог материјаног стања, не купују уџбенике.

Немамо компјутере за посао.

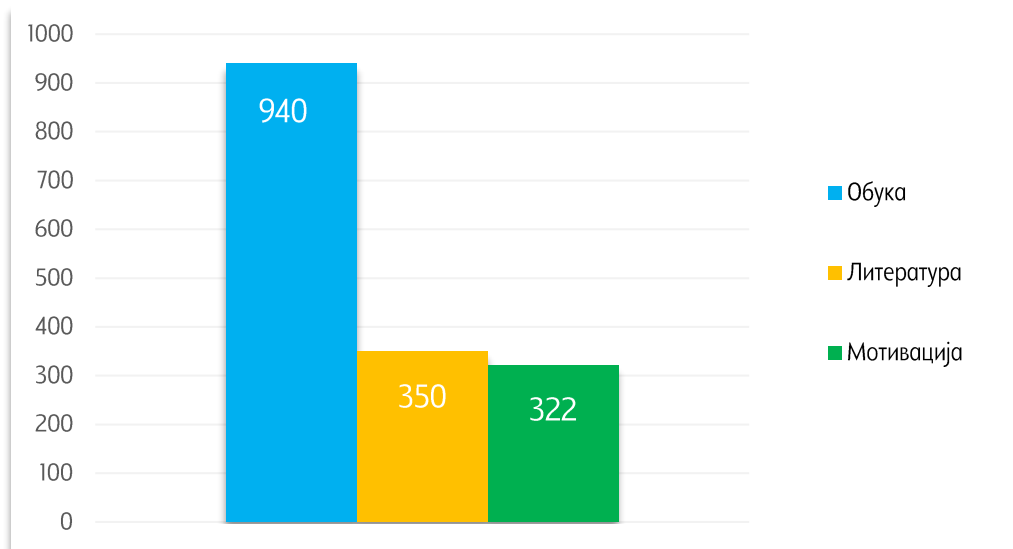
Финансијска подршка и опремљеност.

5. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе како би више и боље били упознати са поштовањем ауторских права и значењем Креатив Комонс (Creative Commons – CC) лиценци?

Графички приказ 12

Одговарајући на ово питање, испитаници су такође могли да бирају једну или више од унапред понуђених опција: *додатне обуке, литература, мотивација*, а уколико ниједан од ових одговора није одговарао ономе што испитаници сматрају потребним, могли су самостално да упишу свој одговор у опцију *Нешто друго*.

Према графичком приказу дистрибуције добијених одговора видљиво је, да су по процени испитаника *обуке* најважније у упознавању наставника са поштовањем ауторских права и значењем Креатив Комонс (Creative Commons – CC) лиценци. Од укупног броја испитаника у овом делу истраживања (било их је 1114) њих 940 сматра да су управо обуке најважнији чинилац позитивне промене у овом контексту. Након обука, следе литература и мотивација са подједнаким бројем оних који их препознају као значајне чиниоце.

У одговорима који су се нашли у опцији *Нешто друго* издвојиле су се следеће категорије:

- Ништа, јер наставници мисле да их се то не тиче
- Ништа, јер су наставници већ довољно упознати
- Информисање и самоинформисање

Са циљем поткрепљења издвојених категорија у наставку се наводе неки типични одговоре на основу којих су категорије дефинисане.

Ништа, јер наставници мисле да их се то не тиче

Није их брига.

Само да буду упознати са тим.

Ништа.

Просто некад помислим да колеге много нису свесне шта значи „ауторско право“ и да је то заправо кажњиво уколико се не поштују све норме.

Ништа, јер су наставници већ довољно упознати

Упознати су

Прошли смо онлајн обуку у којој је и та тема детаљно обрађена.

Мислим да сви добро знамо шта је заштита ауторских права.

Наставници су већ упознати за поменутих кроз обуку Дигитална учионица.

Наставници су добро упознати са ауторским правима.

Мислим да познају значење ауторских права.

Сви знамо шта су ауторска права и које су последице непоштовања истих.

Мислим да су сви обавештени о овоме и да довољно познају све законске и подзаконске акте из домена заштите ауторских права.

Информисање и самоинформисање

Информисање на Наставничком већу са званичним дописом школи и појашњењем значења Креатив Комонс и процедуре тј. предуслова у поштовању ауторских права.

Нешто што нема назив обуке, да је јасно, концизно и сажето, не напорно, писано на 50 страна.

Можда у форми видео предавања од 10 минута.

Информисати кроз рад стручних већа.

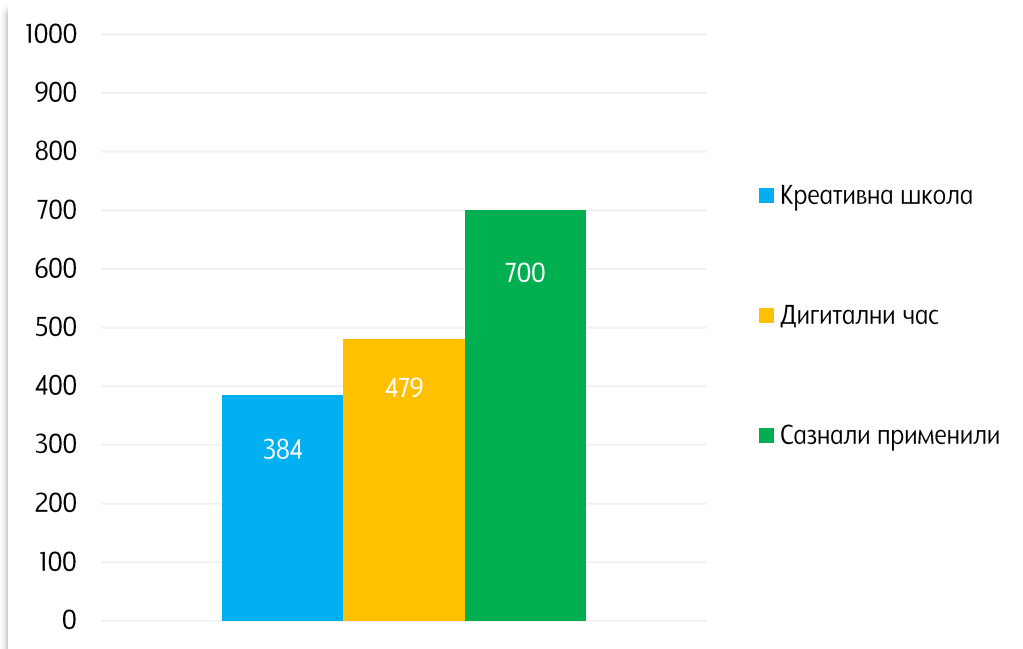
Да наставници сами нађу и прочитају шта је то.

Да се информишу (самообразују).

6. Које сте отворене образовне ресурсе најчешће користили у претходних пет година?

Графички приказ 13

Испитаници су на ово питање имали три понуђена одговора: *креативна школа, дигитални час, сазнали-применили*. Подаци показују да је највише наставника користило базу примера добре праксе насталу на основу конкурса

Сазнали на семинару-применили у праксу, који расписује Завод за унапређивање образовања и васпитања. За укупно 700 наставника ово је била опција коју су бирали. Овакав податак у сагласности је са ставовима које су износили испитаници у овом истраживању, а који се односе на то да су извори учења којима најрадије прибегавају, али и оно што наводе да им недостаје, управо примери добрих пракси. Када они долазе од колега, за наставнике имају посебну важност и значај.

Следећа по бројности бирања била је опција дигитални час, који је бирало 479 наставника, а на трећем месту бирања је опција Креативна школа, за коју се определило 384 наставника из испитиваног узорке.

Нешто друго

Наводећи одговоре у опцији *нешто друго* 130 учесника у истраживању додало је неки други дигитални ресурс који су најчешће користили у протеклих пет година.

Учесталост различитих одговора дата је у табели која следи:

Одговори испитаника	фреквенција
Различити интернет извори (без конкретног навођења извора, прим. аут)	42
Петља	19
Нису користили, немају информацију	18
Моја школа – ртс	16
Самостално прављени дигитални материјали	11
Сајтови других наставника	8
Youtube	8
Дигитална учионица	7
ЗУОВ, Национални образовни профил	6
Дигитални уџбеници	6
Друштвене мреже	4
Материјали са разних пројеката	4
Moodle	2

III Међупредметне компетенције

Према Закону о основама система образовања и васпитања циљ оријентације ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама је динамичније и ангажованије комбиновање знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену. Опште међупредметне компетенције заснивају се на кључним компетенцијама, развијају се кроз наставу свих предмета, примењиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака, неопходне су свим ученицима за лично остварење и развој, као и укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење. Опште међупредметне компетенције за крај обавезног основног образовања и васпитања у Републици Србији, су: одговорно учешће у демократском друштву; естетичка компетенција; комуникација; одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу; предузимљивост и оријентација ка предузетништву; рад са подацима и информацијама; решавање проблема; сарадња; дигитална компетенција. Опште међупредметне компетенције за крај средњег образовања и васпитања у Републици Србији, су: компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад са подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња; одговорно учешће у демократском друштву; одговоран однос према здрављу; одговоран однос према околини; естетичка компетенција; предузимљивост и предузетничка компетенција.

На нивоу основног и средњег образовања и васпитања у Републици Србији, Законом је прописана обавеза формирања тимова на нивоу школа, који би се старали о томе да се међупредметне компетенције на нивоу школе тј. различитих већа у школи разумеју и имплементирају кроз наставни и ваннаставни процес.

У контексту претходно наведеног, овим делом истраживања настојало се утврдити да ли је и која врста подршке потребна наставницима у контексту подсицања и развијања међупредметних компетенција.

Своје одговоре на питања постављена у истраживању дало је укупно 1200 испитаника, који су одговарали на три питања затвореног типа, уз могућност дописивања аутентичног одговора, уколико се њихово мишљење није подударало са неком од понуђених опција одговора.

Питања на која су испитаници одговарали била су:

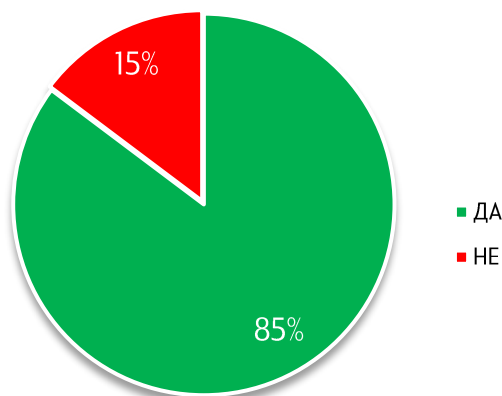
1. Да ли у Вашој школи постоји тим за међупредметне компетенције?
2. Која врста подршке је, по Вашем мишљењу, потребна тиму за међупредметне компетенције?
3. Која врста подршке је, по Вашем мишљењу, потребна наставницима за развијање међупредметних компетенција ученика?

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. Да ли у Вашој школи постоји тим за међупредметне компетенције?

Графички приказ 14

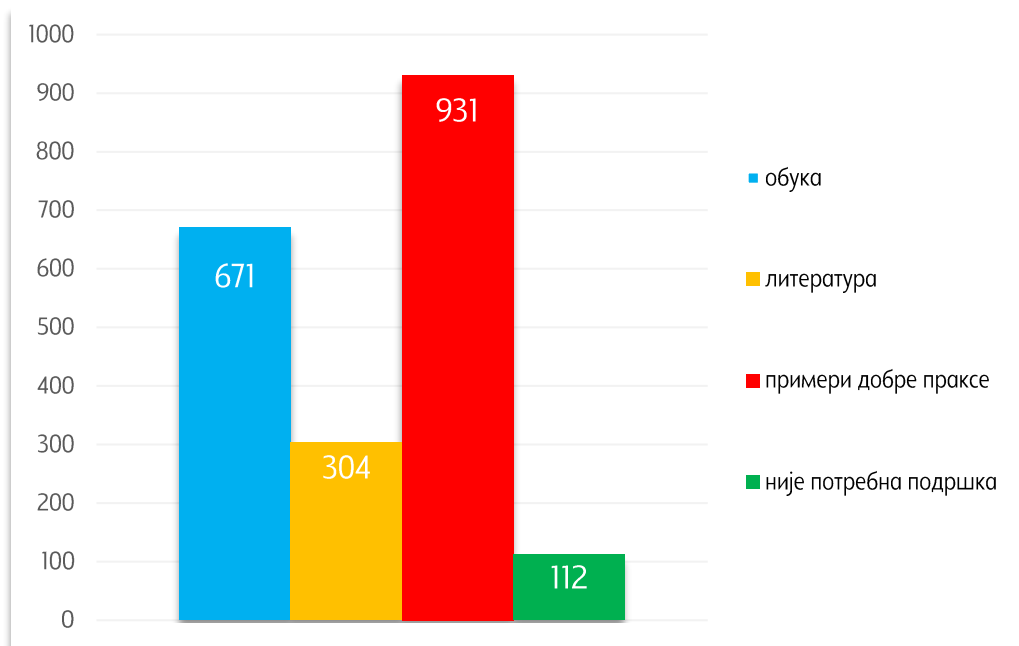
На основу добијеног графичког приказа одговора видљиво је да се 15% испитаника изјашњава да у њиховим школама не постоји тим за међупредметне компетенције. Како је формирање овог тима предвиђено Законом о основама система образовања и васпитања, могло би се закључити да сама законска прописаност није довољна да би се овакав тим у свакој школи и оформио. Ово даље може да указује на потребу додатног појашњавања његове важности и функције у свакој школи, путем обука или других облика информисања и усавршавања наставника.

2. Која врста подршке је потребна тиму за међупредметне компетенције?

У односу на постављено питање учесницима су понуђена четири различита одговора уз могућност вишеструког избора: *обуке, литература, примери добре праксе и није потребна подршка*. Сви они који своје мишљење нису могли подвести под неки од понуђених одговора, могли су свој одговор дописати у опцији *Нешто друго*.

Графички приказ 15

Највећи број испитаника определио се за опцију *примери добре праксе*, чак 931 или приближно њих 80%. За *обуке* као значајан облик подршке определио се 671 испитаник, за *литературу* 304, а опцију *није потребна подршка* бирало је само 112 испитаника. Овакав налаз јасно упућује на неколико могућих праваца у закључивању. Пре свега видљиво је да запослени у образовању препознају потребу за додатном подршком тимова за међупредметне компетенције, а та подршка пре свега препознаје се на нивоу понуде примера добре праксе (како то други раде) и на нивоу додатних обука за ове тимове. Ово надаље имплицира да је перцепција наставника да многим тимовима није баш јасно шта треба да раде. Додатна истраживања могла би бити усмерена на то зашто је и у чему тимовима потребна додатна подршка, односно са чим конкретно имају проблем (нпр: *неразумевање концепта међупредметних компетенција; неразумевање улоге и позиције овог тима и појединачно чланова; непознавање/некористићење механизма и поступака којима би тим постао видљив и користан у школама, и сл.*).

На основу одговора који су се нашли у опцији *Нешто друго* могуће је било издвојити следеће категорије:

- Подршка директора тиму
- Дефинисане јасне процедуре рада тима
- Сарадња и додатна мотивација чланова тима

У циљу поткрепљења формираних категорија, у наставку се наводе неки типични одговори испитаника.

Подршка директора

Руководство школе и ПП служба да дају на значају и приоритету међупредметним компетенцијама.

Да директор схвати да НИЈЕ ДОВОЉНО имати само на папиру то што је потребно!

И да директор пружи пуну подршку Тиму и наставницима у развијању компетенција.

Наш директор сматра да се компетенције реализују у школи јер се кроз активности ученичке задруге укључују ученици (квази) и да је то довољно.

Помоћник директора ставља знак једнакости између предузетништва (предмета) и компетенција..... Шта да пишем и причам даље?!

Руководство школе ако није, треба формирати предметни тим и пратити активност.

Дефинисане јасне процедуре рада тима

Потребно је: 1. јасније дефинисати процедуре по којима наставници/више наставника могу да предају своје пројектне радове у вези са међупредметним компетенцијама, 2. експлицитније обавестити колеге о томе на који начин се врши документовање њиховог доприноса у развоју међупредметних компетенција ученика, 3. публиковати и бодовати залагања наставника у вези развоја међупредметних компетенција.

Да се састанци заиста одржавају, да постоји јасна подела задатака и одговорности.

На националном нивоу треба предвидети процедуре и планове да би међупредметне компетенције могло организовати.

Треба обезбедити простор у плановима сваког предмета за то (смањити обим градива), и дефинисати унапред где и са којим предметом/има може да се повезивање.

Ако је предвиђен тада може да се планира. Обезбедити средства за организовање разних ствари.

Сарадња и додатна мотивација чланова тима:

Сарадња свих у колективу и размена искуства.

Сарадња.

Мотивација за додатни рад који се не односи на извођење наставе, а део је радних обавеза у школи.

Повезаност са другим тимовима (Тим за самовредновање, Тим за развојно планирање, ..).

Као и за све Тимове, и све друге активности, задужења... мотивисати наставнике платом.

Мотивација и финансијска подршка.

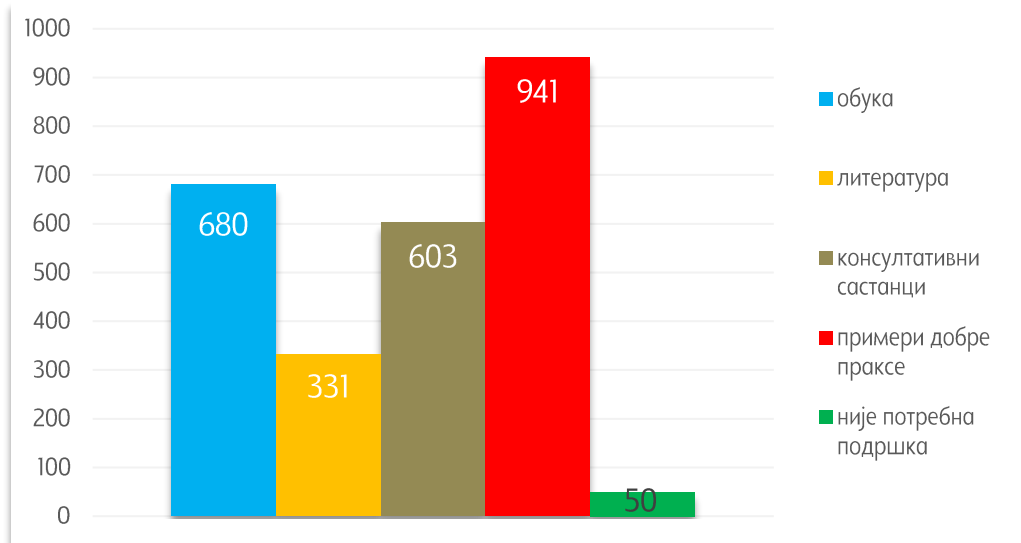
Наставници немају никакав углед ни вољу за рад.

3. Која врста подршке је потребна наставницима за развијање међупредметних компетенција ученика?

Графички приказ 16

У односу на постављено питање учесницима је понуђено пет различитих одговора (уз могућност вишеструког избора): *обуке, литература, примери добре праксе, консултативни састанци и није потребна подршка*. Сви они који своје мишљење нису могли подвести под неки од понуђених одговора, могли су свој одговор дописати у опцији *Нешто друго*.

Највећи број испитаника определио се за опцију *примери добре праксе* (941 испитаник), затим следе *обуке* (680 испитаника); *консултативни састанци* (603), *литература* (331 испитаник) док се само 50 испитаника изјаснило да им у овом сегменту рада није потребна додатна помоћ и подршка.

Оно што се одмах намеће као видљив налаз јесте то да је наставницима у овом сегменту рада потребна додатна помоћ и подршка. Важан налаз овог истраживања, у контексту међупредметних компетенција је то да наставници у овом контексту вапе за примерима добре праксе (што једним делом указује и на могућу срж проблема, а то је начин остваривања међупредметних компетенција у процесу наставе и учења), Такође, наставници би волели да имају додатне обуке како би се осећали компетентно на овом пољу рада, а

консултативни састанци и додатна литература такође се често препознају као додатни извор подршке. Посебно важним чини нам се и налаз да се само 50 испитаних наставника определило за опцију по којој додатна помоћ није потребна.

Осим тога, велик број наставника имао је потребу да дода још нешто у одговоре на ову тему. У том смислу у одговорима који су се нашли у опцији *Нешто друго* издвојиле су се следеће категорије:

- Мотивација и додатни подстицај за наставнике
- Праћење и процена рада наставника у овој области
- Додатна системска решења
- „Нешто је и до наставника“

У циљу поткрепљења формираних категорија, у наставку се наводе неки типични одговори испитаника.

Мотивација и додатни подстицај за наставнике

Мотивисаност.

Систем награђивања.

Мотивације, време.

Већа плата.

Мотивација да се заиста активно и континуирано ради на развијању међупредметних компетенција у колективу.

Мотивација и интересовање.

Праћење и процена рада наставника у овој области

Адекватно праћење примене међупредм. компет. у настави.

Оцењивање рада наставника на основу припрема за рад (час) и вредновање реализације техника, метода и облика рада у циљу развијања међупредметних компетенција

Додатна системска решења

Обезбедити боље услове рада; Растерећење програмских садржаја и слободан избор.

Треба обезбедити простор у плановима сваког предмета за то (смањити обим градива), и дефинисати унапред где и са којим предметом/има може да се повезивање.

На националном нивоу треба предвидети планове да би међупредметне компетенције могло организовати.

Ако је предвиђен тада може да се планира.

Обезбедити средства за организовање разних ствари.

Демонстрација од стране обучених педагошких саветника.

Обезбедити више времена за организацију и сарадњу.

Правна регулатива која ће наставника обавезати да се едукује и примењује научено у том смеру.

„Нешто је и до наставника“

Наставници су у обавези да планираним активностима остварују исходе (који треба да су мерљиви стандардима) а та то треба да су стручни и да се усавршавају.

Добра воља за прихватање иновација.

IV Нови програми наставе и учења

У последњих неколико година Центар за план и програм у оквиру Завода за унапређивање образовања и васпитања, а у сарадњи са релевантним стручњацима и стручним телима, реформисао је програме наставе и учења у свим предметима за основне и средње школе. Структура нових програма наставе и учења за све предмете је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за одговарајући циклус образовања и васпитања, затим су дефинисани предметни исходи а потом су дате области и/или теме, са предложеним предметним садржајима. Саставни део сваког програма наставе и учења чине и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања.

У контексту претходно наведеног, овим делом истраживања настојало се утврдити како се наставници сналазе са уведеним променама, како перципирају њихове предности и мане и шта им је потребно како би радили у складу са захтевима које намећу нови програми наставе и учења.

У оквиру ове тематске целине 1198 испитаника, по завршетку обуке, дало је одговоре на следећа питања затвореног типа:

1. Која врста помоћи је потребна наставницима за подизање квалитета у процесу учења и развоју функционалних знања ученика?
2. Посматрано по циклусима образовања, где је по Вашем мишљењу присутнија брига о процесу учења?
3. Који су по Вама разлози због којих наставници у Вашој школи имају тешкоће у померању фокуса са реализације садржаја на активности наставника и ученика ради остваривања исхода?
4. На које проблеме наставници наилазе у дигиталној настави у остваривању исхода и развијању функционалних знања ученика?
5. Који су по Вашем мишљењу разлози због којих наставници не операционализују исходе у оперативним плановима и припремама?
6. Шта би по Вашем мишљењу требало унапреди у организацији наставе и учења у Вашој школи како би се побољшала међупредметна повезаност?

У оквиру истраживања испитаници су одговарали и на два питања отвореног типа:

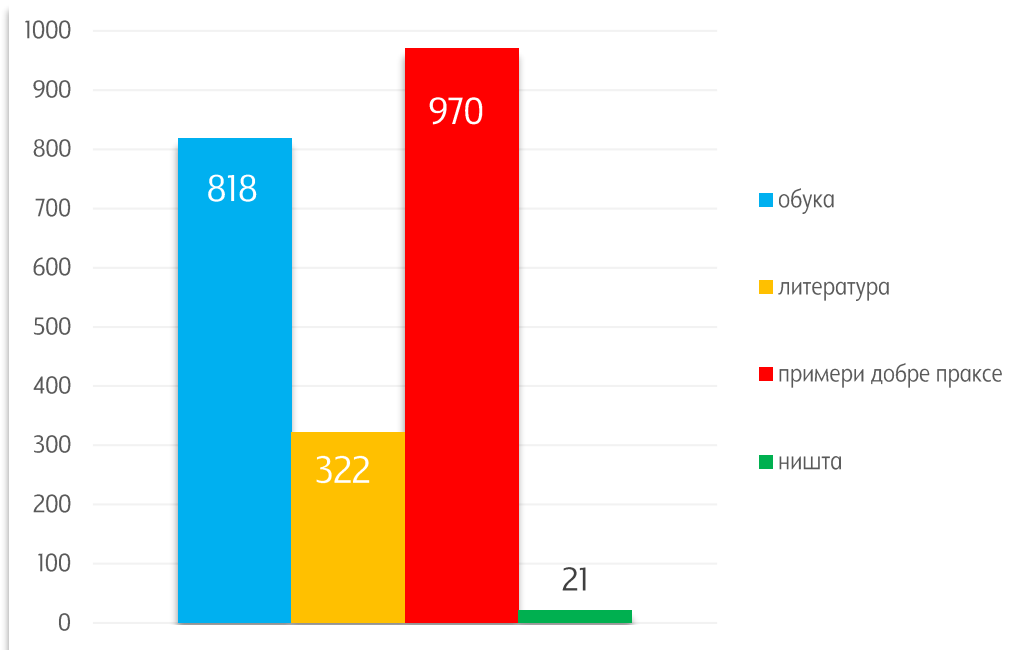
7. Које активности (поступке) предлагете за мотивисање ученика у онлајн настави?
8. Наведите потешкоће и изове са којим а се суочавате приликом планирања хибридне наставе.

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. Која врста помоћи је потребна наставницима за подизање квалитета у процесу учења и развоју функционалних знања ученика?

Графички приказ 17

У односу на постављено питање учесницима су понуђена четири различита одговора (уз могућност вишеструког избора): *обуке*, *литература*, *примери добре праксе*, *ништа*. Наставници који свој став о овом нису могли подвести под неки од понуђених одговора, или су имали потребу да га допуне, могли су свој одговор дописати у опцији *Нешто друго*.

Највећи број испитаника определио се за опцију *примери добре праксе* (970 испитаника), затим следе *обуке* (818 испитаника); *литература* (322 испитаника) док се само 21 испитаник изјаснио за опцију *ништа*.

И овде се уочава снажно исказана потреба наставника за примерима добре праксе, затим за додатним обукама, нешто мање за литературом као обликом помоћи у овом контексту.

За велик број наставника понуђене категорије нису дале исцрпну листу одговора, па су одговори које су појединачно давали сврстани у неколико кључних категорија:

- Додатна мотивација наставника
- Боља техничка и материјална опремљеност школа
- Циљане и смислене обуке за наставнике
- Смањење административних послова
- Колегијална размена и менторско вођење

У циљу поткрепљења формираних категорија, у наставку се наводе неки типични одговори испитаника.

Додатна мотивација наставника

Новчана надокнада.

За успешне наставнике обезбедити неке привилегије, нпр. већа плата, ослобађање од неких послова и сл.

Потребно је, на првом месту, наставницима обезбедити достојанствен живот тако што ће за свој рад примати плату од које могу пристојно да живе. Затим их ослободити бесомучне администрације у оквиру које се све своди на форму, а мало тога на суштину као и притиска родитеља и ученика којима је много важнија оцена него стечено знање. У таквим условима, за почетак, наставници ће бити много мотивисанији да усвајају знања која су им доступна у виду обука, примера добре праксе и доступне литературе.

Наставницима је неопходна системска подршка.

Неопходно је растеретити наставнике обавеза које се тичу административних послова и обезбедити им заштиту у смислу притиска од стране родитеља.

Наставницима би требало омогућити да време као ресурс користе на ефикаснији начин, уместо да га троше за раније поменуте обавезе.

Рад на мотивацији за континуирано стручно усавршавање и побољшање квалитета наставе.

Помоћи наставницима тако што ће им се вратити достојанство уважавањем њихових професија од стране друштва. То значи: ценити образовање, знање и адекватно платити.

Боља техничка и материјална опремљеност школа

Савремена наставна средства и материјали за учење.

Опрема за Информатички кабинет, рачунари, оперативни систем.

Унапређивање техничких услова за спровођење наставе.

Инсталирање пројектора у сваку учионицу.

Боља опремљеност савременим дигиталним средствима.

За стручне машинске школе је неопходна опрема.

Нумерички управљане машине алатке.

Боља опремљеност школе савременим дигиталним средствима.

Конкретна и прецизна предавања универзитетских наставника и истраживача у области методике и педагогије - у вези са стварним ситуацијама и потребама из праксе.

Што више опреме (алата, машина, радионица за практичне вежбе...) омогућавају наставницима да лакше одрже часове јер се на реалном примеру највише може привући пажња ученицима.

Подршка у савременој опреми и лаборанти који би припремали услове за извођење практичних вежби, проверавали исправност макета и вршили поставку у складу са планираним распоредом.

Унапређивање техничких услова за спровођење наставе. Инсталирање пројектора у сваку учионицу.

Циљане и смислене обуке за наставнике

У понуди је и много лоших обука, па је потребан "бољи филтер".

Конкретна и прецизна предавања универзитетских наставника и истраживача у области методике и педагогије - у вези са стварним ситуацијама и потребама из праксе.

Педагошко-методичка знања - Наставницима је потребна помоћ у усавршавању знања и вештина у областима теорије образовања, дидактике, методике и психологије учења.

ПеПси служба која нема слуха за предлоге наставника у вези семинара стручног усавршавања (тражили смо семинар о надареној деци, јер такве деце има, али нису препозната).

Наставницима је потребна помоћ у развоју иновативних приступа настави који ће ефикасније подстицати учење ученика.

С обзиром да се ради о средње стручној школи многи наставници стручних предмета нису током школовања имали Методику наставе за коју сматрам да је неопходна за успешан процес рада и сарадњу са ученицима. Далеко од тога да они нису стручни у својим областима, али радити у школи није само преносити знање из одговарајућег предмета, то ученици могу и сами прочитати у књизи ако их занима, већ методички приступ раду. То се углавном односи на оне који нису ни сањали да ће радити у просвети и школовали се за скроз друга занимања. Њима је потребна и подршка у виду обуке нарочито на почетку рада.

Школа у којој радим врши образовање ученика са сметњама. Литература и примери добре праксе су ретки. Такође, специфичности у образовању особа са сметњама су такви да захтевају индивидуализовани приступ. Ученици све чешће спадају у категорију теже и тешко ометених лица и редовни програми, иако измењени и оп-ом 2, не могу често да се примењују и адекватно вреднују.

Потребне су нам циљане обуке.

Смањење административних послова

Наставници су преоптерећени административним пословима и премало времена остаје за посвећеност планирању и самим ученицима.

Мање администрације да би више времена остало за припремање наставе.

Смањивање административних обавеза наставника.

Смањење администрације.

Колегијална размена и менторско вођење

Добар ментор, коме бисмо се обратили за сваки вид помоћи. Подршка свих чиниоца који учествују у процес учења.

На првом месту, предложила бих нешто што бих ја назвала „гостујући колега“. Под тим сматрам да уколико неку наставник има питања, проблеме или недоумица у држању наставе, успостављања дисциплине или било чега другог, потражи помоћ од свог колеге, који би дошао на лице места, у школу, у одређени разред, на час и помогао му саветом, одржао час за пример и практично му помогао, али да се то не протумачи као „мешање у туђ посао“.

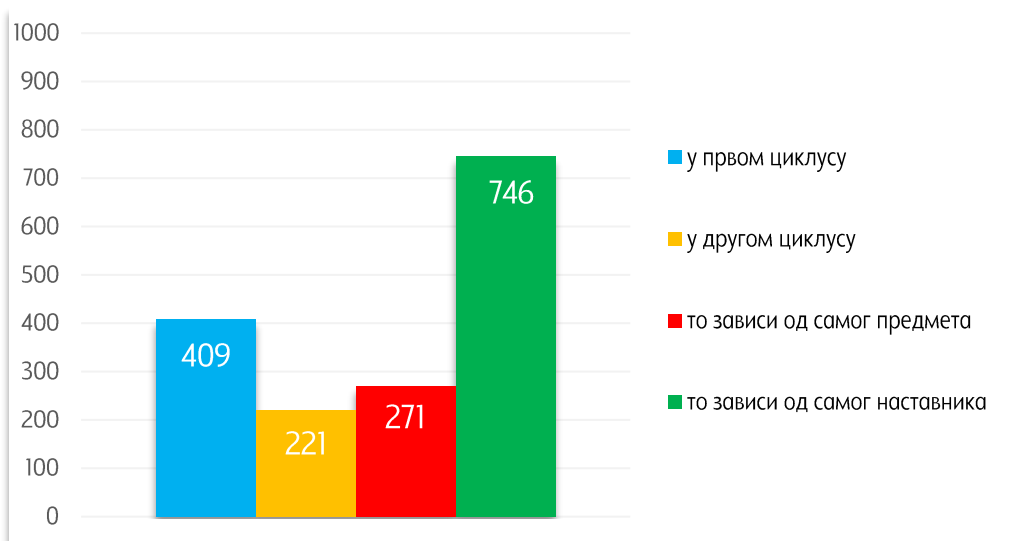

Сарадња и комуникација између учитеља из првог циклуса и наставника у другом циклусу, у смислу размене информација о карактеристикама и постигнућима ученика.

2. Посматрано по циклусима образовања, где је по Вашем мишљењу присутнија брига о процесу учења?

Графички приказ 18

Као одговор на постављено питање, учесницима је понуђено следеће: у првом циклусу, у другом циклусу, то зависи од предмета, то зависи од наставника. Питање је подразумевало могућност вишеструког избора.

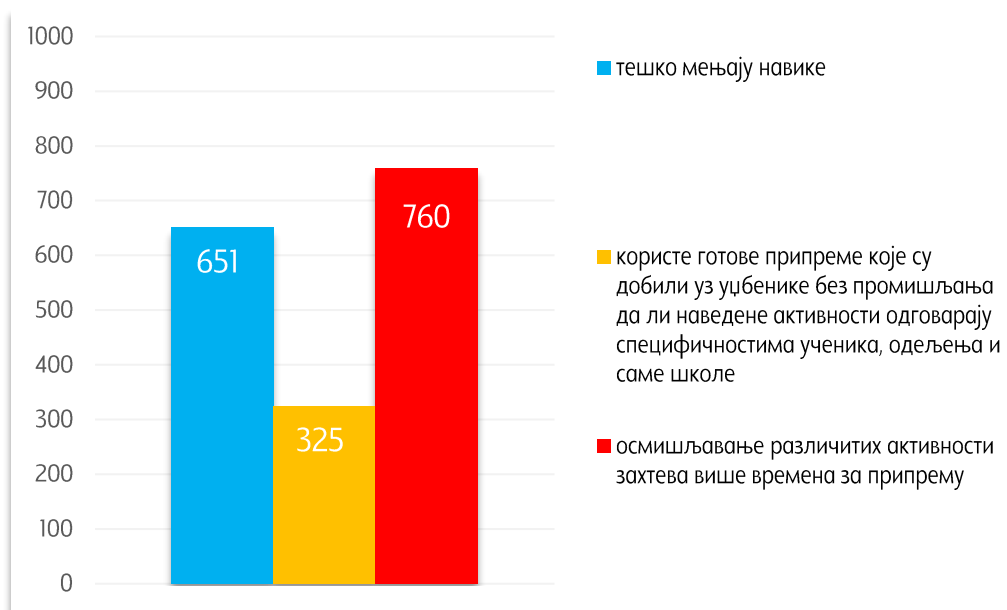
Судећи по добијаним одговорима, највећи број испитаника сматра је брига о процесу учења нешто што у највећој мери зависи од наставника и није директно у вези са циклусом образовања. За овај одговор определило се 746 испитаних учесника истраживања. Много мање испитаника сматра да је брига о процесу учења присутнија у првом циклусу (њих 409), још мање да је то у више у зависности од предмета који се предаје (271 учесник у истраживању), а најмање испитаних сматра да је брига о процесу учења присутнија у другом

циклусу (221 испитаник). Подаци дакле недвосмислено показују да је поверење у бригу о процесу учења, најмање код наставника који предају у другом циклусу образовања.

3. Који су по Вама разлози због којих наставници у Вашој школи имају тешкоће у померању фокуса са реализације садржаја на активности наставника и ученика ради остваривања исхода?

Графички приказ 19

Као одговори који су понуђени на ово питање, формулисани су следећи ставови: тешко мењање навика; коришћење готових припрема добијених уз уџбенике, без промишљања да ли наведене активности одговарају специфичностима ученика, одељења, школе; осмишљавање различитих активности захтева више времена за припрему. Питање је подразумевало одговор са вишеструким избором. Осим тога, за оне који се нису пронашли ни у једном од понуђених одговора, или су желели појаснити изабрано, понуђена је и опција *Нешто друго*.

Графички приказ дистрибуције добијених одговора показује да највећи број испитаника сматра да школе имају тешкоће у померању фокуса са реализације садржаја на активности наставника и ученика у циљу остваривања исхода, то што осмишљавање различитих активности захтева више времена за припрему (760 испитаника бирало је овај одговор). Следећи важан разлог за поменути проблематику је тешко мењање навика (651 испитаник определио се за ову опцију одговора), а као најмање битно препознато је коришћење готових припрема добијених уз уџбенике, без промишљања да ли наведене активности одговарају специфичностима ученика, одељења, школе (325 испитаника бирало је овај одговор).

На основу писања испитаника у оквиру опције "Нешто друго, формиране су следеће категорије одговора

- Много административних послова
- Страх од новог и од неуспеха
- Немотивисаност и присутна преоптерећеност наставника многим пословима
- Лоша системска решења
- Незаинтересованост ученика
- «Нешто је и до наставника»
- Наставници немају потешкоће у овом контексту

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Много административних послова

Превише папирологије.

Наставници су преоптерећени администарцијом која им оставља све мање времена за обављање основног посла.

Свака активност наставника је додатна администрација и оптерећење. Пишу се планови и извештаји о свим активностима, а то је додатно оптерећење за сваког наставника. Тиме се смањује мотивисаност, али и време које би искористили да се више посвете самом наставном процесу.

Оптерећеност администрацијом и инсистирање на форми са занемаривањем суштине.

Оптерећеност администрацијом и инсистирање на форми са занемаривањем суштине.

Због превише администрације.

Превише времена одлази на административне послове.

Страх од новог и од неуспеха

Код новопридошлих колега често се уочава несигурност у сопствене потенцијале, страх од потенцијалне грешке, можда и недостатак креативности.

Ако очекујемо да наставник прихвати померање фокуса са реализације садржаја на узајамне активности на часу, потребно је код наставника на првом месту - разбити страх. Када се то уради кроз обуке и примере добре праксе наставници добију жељу да пробуде сопствену успавану креативност, а потом је удахну и ученицима током часова. Код нас у школи се све више јавља ширење активности и методологија у најразличитијим смеровима (избегавам реч - диверсификација) и прелепо је приметити које су све ученичке активности и постигнућа.

Незнање и страх јер су многи наставници на својим факултетима вероватно имали мању или никакву обуку за рад и преношење знања на децу основношколског узраста.

Многе колеге имају скривени страх од промена.

Нису сви довољно креативни и храбри да унесу промене, лакше је применити познато.

Немотивисаност и присутна преоптерећеност наставника разним пословима

То захтева много више рада и труда за ову, ионако већ, бедну плату. Људи немају мотива за додатни труд.

Преоптерећеност наставног особља, недостатак радног времена за детаљније посвећивање настави, обзиром на друге, ненаставне обавезе у школи.

Много енергије потроше на активности које нису директно у вези са наставом и онда немају времена ни снаге да се додатно посвете осмишљавању активности на часу.

Лоша системска решења

Програми наставе и учења, колико год се позитивно померили у односу на ранији концепт, превише су непрецизни, уопштени, удаљени од могућности ученика, наставника, околности и опремљености школа, нереално захтевни и контрадикторни. Такав је ПНУ за средње школе.

Не постоји одговарајућа законска подлога, нема развијених педагошких стандарда и стручне помоћи и усмеравања од надлежних институција.

Садржај сваког предмета би требало скратити барем за 35-45%, то би оставио простор за додатне вежбе и за прилагођивање исхода који одговарају датој средини. Ако је садржај не реализован, шта ће радити ученик на малој матури који је 100% повезан са садржајем. Ако ученик није савладао садржај, и има мали борј поена на националном тесту, ко је крв. Исходи не могу бити исти у Београду и у селима.

Системска ограничења.

Недовољно смисленог стручног усавршавања у систему.

Наставник је свестан да не постоје "санкције" као што не постоје ни награде за веће залагање.

Обимност неопходних и законом дефинисаних циљева које је неопходно обрадити за сваки разред.

Честе промене у систему, непрекидна реформа без трајног концепта.

Мањак часова, обиман садржај предмета.

Главни разлог је преоптерећеност наставног плана и програма са садржајима које треба реализовати. Наставне методе, од оних које подстичу активно учествовање ученика у наставном процесу па до оних које омогућавају ученицима да сами воде процес учења, захтевају много више времена при реализацији. Тада долазимо до ситуације да не стигемо да испунимо план и онда наставници више прибегавају традиционалној настави како би све "успешно" реализовало; Јер наставници не могу да се ослоне на примере добре праксе, које је тешко изградити јер се све мења на сваке две године.

Утисак да су завршни и пријемни испити усмерени на садржај.

Незаинтересованост ученика

Недовољно интересовање ученика за образовање, школу и учење.

Ученици потичу из социо - економских осетљивих средина у којима постоји одсуство мотивације за школу и учење, код већег дела ученика.

Немотивисаност ученика, нередовно долажење на наставу.

Ученици су све мање заинтересовани за постигнућа у учењу.

Ученици у другом циклусу су сваке године све мање заинтересовани за рад, наставу, сопствено напредовање. Тешко је радити са децом када 90% њих не жели да сарађује. Ученици су претрпани обавезама и једва чекају да се заврши време школе.

Незаинтересованост ученика за предмет/садржај,оптерећеност ученика у гимназијама,велики број предмета (18), много часова ученика у току дана по распореду,умор и недостатак мотивације ученика.

Већина ученика је незаинтересована за било какав рад што доприноси лошој ситуацији.

Нешто је и до наставника

Већина колега не ради свој посао. Поделе оцене и то је довољно.

Непознавање различитих техника учења, недостатак искуства из примене других, ваннаставних програма, недостатак ентузијазма.

Мањак мотивације код наставника.

Раде по инерцији. Посао се отаљава. Нема мотивације ни финансијске, ни од стране деце.

Неки наставници немају довољно развијене компетенције за подучавање.

Наставници нису мотивисани, јер је потребно време и креативност за тако нешто.

Мотивација наставника за рад је на ниском нивоу, Недостатак мотивације наставника.

Наставници немају потешкоће у овом контексту

Наставници немају тешкоће у померању фокуса са реализације садржаја на активности наставника и ученика ради остваривања исхода.

Мислим да немају потешкоћа по овом питању јер поседују компетенције да добро руководе процесом учења и добро руководе одељењима. Просто ИОП захтева организовање наставе усмерене на исходе сам по себи, и пре него што је уведен као обавеза настава у школама за децу са сметњама у развоју је била организована тако да прати индивидуалне карактеристике ученика (само су то били неки други ученици) и буде усмерена ка исходима који тада нису били дефинисани правилницима али су у нашој пракси подразумевали "стварање" социјално функционалних, самореализованих, срећних адолесцената који су у складу са индивидуалним карактеристикама постајали најбоља могућа верзија себе. То чинимо и данас само је структура ученика другачија.

У мојој школи наставници немају потешкоћа.

Сматрам да наставници у мојој школи немају тешкоће да усмере своје активности на остваривање исхода, јер се већ годинама израђују Индивидуални образовни планови за сваког ученика, где је фокус управо на исходима.

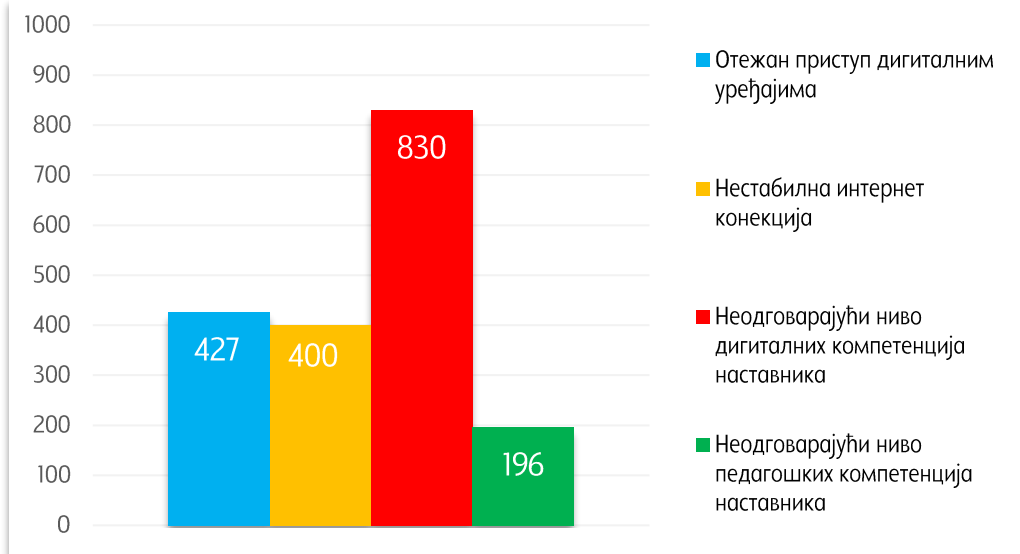
Немају тешкоће.

4. На које проблеме наставници наилазе у дигиталној настави у остваривању исхода и развијању функционалних знања ученика?

Графички приказ 20

Одговори који су понуђени на ово питање, били су следећи: отежан приступ дигиталним уређајима, нестабилна интернет конекција, неодговарајући ниво дигиталних компетенција наставника, неодговарајући ниво педагошких компетенција наставника. . Питање је подразумевало одговор са вишеструким избором. Осим тога, за оне који се нису пронашли ни у једном од понуђених одговора, или су желели појаснити изабрано, понуђена је и опција Нешто друго

Из приложеног графичког приказа уочава се да је највећи број испитаника бирао опцију неодговарајући ниво дигиталних компетенција наставника (830 испитаних), што је готово 70% од укупног узорка. Овако висок проценат забрињавајућ је сам по себи, а ако му се дода и проценат оних који сумњају у педагошке компетенције наставника (196 испитаних), слика је за нијансу лошија. За 427 испитаника кључни проблем представља отежан приступ дигиталним уређајима, док је 400 наставника рекло да им нестабилна интернет конекција прави проблем. Ако се томе дода податак да је скоро сваки други испитаник бирао више од једног понуђеног одговора, јасно је да остваривање

исхода и развијање функционалних знања ученика у оквирима дигиталне наставе знатно отежано за највећи број испитаних наставника.

Осим тога, број одговора под «Нешто друго» такође је велик и могуће је приказати га у оквиру следећих категорија.

- 🌀 Неадекватни дигитални ресурси ученика
- 🌀 Незаинтересованост и несарадљивост ученика
- 🌀 Неадекватна опремљеност школа
- 🌀 Неадекватна системска решења
- 🌀 «Нешто је и до наставника»

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Неадекватни дигитални ресурси ученика

Многи ученици не користе дигиталне уџбенике.

Родитељи ученика нижег школског узраста не умеју да пријаве дете на платформу где се налазе дигитални уџбеници.

Многу ученици немају рачунар или лап топ, већ родитељи користе само мобилни телефон и нису у стању да раде на дигиталним уџбеницима.

Многи ученици нижег школског узраста нема мобилни телефон, а ни рачунар... итд.

Отежан приступ ученика дигиталним уређајима, велики број ученика и нема приступ дигиталним уређајима (потичу из социо - економских веома осетљивих средина).

Највећи проблем су онлајн ресурси породица, имајући у виду значајне разлике у могућностима породица за овај вид наставе. Такође је важно узети у обзир да у породици има више деце која треба да у исто време присуствују онлајн часовима, а такође и њихови родитељи који раде од куће.

Ниво дигиталних компетенција ученика, што је у мањим срединама израженије.

Немогућност ученика да приступе дигиталним садржајима, нису сви технички опремљени.

Незаинтересованост и несарадљивост ученика

Недовољно развијене радне навике код ученика.

Потпуна незаинтересованост ученика за учење на овај начин.

Несамосталност ученика у раду.

Дигитална настава се у мојој школи делимично примењује због незаинтересованости ученика.

Недостаје мотивација ученика.

Неадекватна опремљеност школа

Недовољан број кабинета за информатику. Дигитални свет у нижим разредима се ради теоријски у обичним учионицама без рачунара.

Приступ асистивним решењима како хардверским тако и софтверским који би побољшали квалитет наставано-образовног рада, на пример свичеви, прилагођене тастатуре, ај гејзинг системи, комуникатори на српском језику, разне врсте софтвера за учење на српском језику, апликација за андроид уређаје је отежан јер их нема, а и они који постоје (неке сам навео) су скупи и нико нам их не купује као основно средство за рад него се патимо да преко неких конкурса или спонзора или родитеља или сами набављамо исте, смешно, али истинито.

Неко би већ једном требало да схвати да је технолошки напредак велики и да се неке ствари подразумевају у настави са било којим учелицима, а не да у питању буде понуђен одговор "Нестабилна интернет конекција", опет смешно, па ми размишљамо да би један од разлога могао бити нешто што у 21. веку треба да буде стандард, чему оптика и силни геџети, бежични и други ако се ми секирамо да ли је пукао не.

Застарела опрема или је нема.

Школа је недовољно опремљена ИКТ-ом за електронско учење а коришћење веб алата се спроводи спорадично. Дигитални уређаји су доста стари, спори и скромне су им могућности.

Лоша опремљеност кабинета (говорим за кабинету у коме ја радим и нисам сигурна како је у другим кабинетима), без приступа интернету. Интернет је доступан само на мом личном лаптопу.

Недовољно дигиталних средстава.

Неадекватна системска решења

Није обавезно и већина неће да ради (код мене у школи око 80%).

Треба увести обавезу употребе дигиталне наставе где постоје могућности, а где не постоје направити план за увођење.

Појам дигиталног уџбеника је погрешно схваћен код издавача. Многи од њих су само своје папирне уџбенике пребацили у .пдф формат и обогатили их сликама које се могу увећавати. То није прави дигитални уџбеник. Дигитални уџбеник мора бити сажетак само најбитнијих чињеница објашњених кроз практичне примере и кроз повезивање са стварима из реалног света, са ученицима познатим стварима, Дигитални уџбеник мора поседовати доста задатака, примера, предлога за увежбавање функционалних знања.

Непостојање националне платформе за дигиталну наставу која се стално проширује са материјалима, која може брзо да проради у учионици, и која је прилагођена и националним мањинама.

Квалитетног и веродостојног материјала нема довољно или није свима на располагању. Не зна свако да се снађе у мору садржаја на интернету. Оно што је за наставу мора да буде организовано и свима доступно.

Концепт дигиталних уџбеника који код нас постоји, који издавачи сами креирају како сматрају да треба је минимално користан.

Нису постојале добре обуке на ту тему.

Петља је добар пример отвореног образовног ресурса. Требало би да то постоји за све предмете.

Не постоји обавезност дигиталне наставе, а за многе је то једино мерило мотивације.

Нешто је и до наставника

Недовољна мотивисаност наставника.

Традиционална настава је нешто што негује већи део просветних радника и не желе да уносе новине.

Незадовољство статусом у друштву.

Системско неговање имитације рада.

Када сам навео неодговарајући ниво дигиталних компетенција наставника ту сматрам да добар део наставника у нашем образовном систему све програме обука у циљу стручног усавршавања похађа због прикупљања потребних бодова у квантитативном смислу, а квалитативни део је

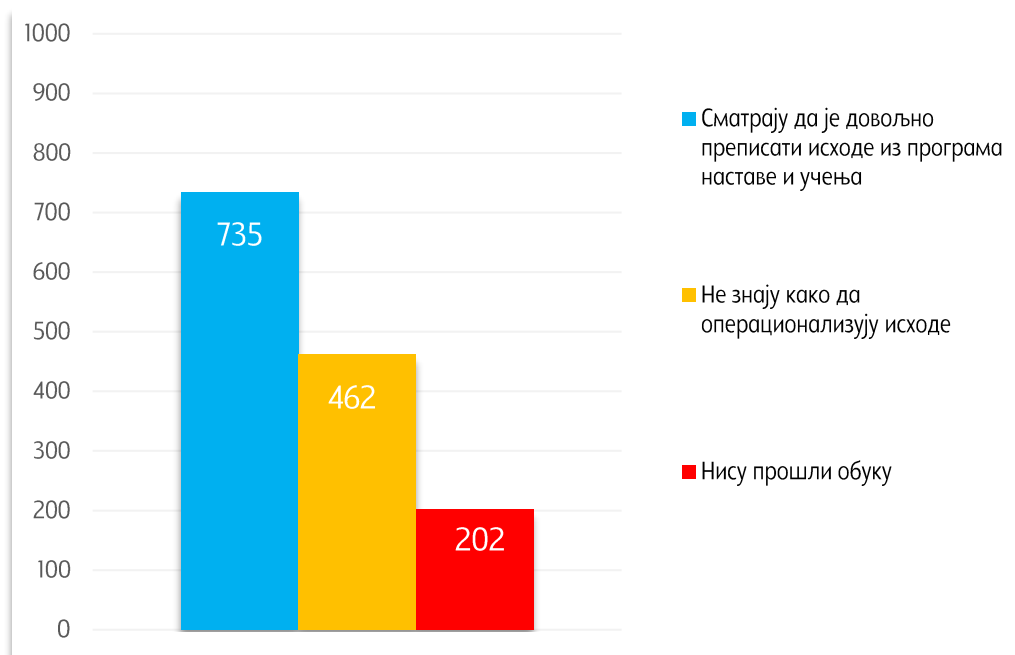
минималан или га можда чак и нема. Хоћу рећи у смислу дигиталних компетенција, да оно што је током обуке научено није додатно усавршавано, увежбавано, како би се у потпуности усвојило и даље примењивало. А свесни смо сталног напретка у ИКТ технологији.

Управо оно што сте и споменули у претходном питању, тешко мењају навике; Вештине које су наставницима и учитељима потребне за рад на платформама су основне или средњег степена сложености али их упркос томе наставници не поседују.

5. Који су по Вашем мишљењу разлози због којих наставници не операционализују исходе у оперативним плановима и припремама?

Графички приказ 21

Одговори који су понуђени на ово питање, били су: Сматрају да је довољно преписати исходе из програма наставе и учења; Не знају како да операционализују исходе; Нису похађали обуку. Као и у претходна питања и ово је подразумевало одговор са могућношћу вишеструког избора, као и дописивање одговора у опцију Нешто друго

Добијени подаци показују да највише испитаника сматра да је основни разлог што се исходи не операционализују то што наставници сматрају да је довољно да их само препишу у облику у коме су дати у програму (735 испитаника). Затим следе они који сматрају да наставници не знају како се операционализују исходи (462 испитаника), а најмањи је број оних који сматрају да је разлог то што наставници нису похађали обуку на ову тему (202 испитаника). Непохађање обуке може лако да се доведе у везу са «незнањем како да се операционализују исходи». Уколико бисмо на овај начин посматрали добијене податке број оних који мисле да је основна препрека операционализацији исхода *недостатак знања наставника* био знатно већи (664).

Одговор добијене под «Нешто друго» могуће је приказати у оквиру следећих категорија.

- Захтева додатно време и администрацију
- Исходи се операционализују
- Несигурност, потребна је додатна подршка
- Нешто је и до наставника

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Захтева додатно време и администрацију

Превише папирологије.

Гомила папирологије.

То захтева много више рада и времена за ову, ионако већ, бедну плату. Људи немају мотива за додатну папирологију.

Захтева превише времена, нису мотивисани. Зато што администрацију сматрају преопширном и као додатни намет на све што се од једног просветног радника очекује.

Писање тога свега је апсурдно губљење времена. Администрација и различити извештаји одузимају превише времена.

Да би наставник операционализовао све како треба, потребна је посвећеност, време и то много времена.

Наставници то раде интуитивно и реално, а администрација је нешто друго и захтева посебан ангажман.

Ово захтева додатно време, ангажман и администрацију.

Зато што овакав начин рада повећава обим педагошке документације и оптерећеност наставника.

Захтева много времена, а немају сатисфакцију.

Више времена је потребно, недостаје новчана мотивација, превише администрације науштрб осмишљавања наставе.

Наставницима није проблем да операционализују исходе. Проблем је превише папирологије, што све мора да буде написано. Често изгледа да је форма битнија од суштине.

Потребно је, бар у прво време, доста времена посветити операционализацији исхода.

Исходи се операционализују

Наставници у оперативним плановима наводе исходе.

Наставници, углавном, операционализују исходе у оперативним плановима.

Мислим да сви наставници наше школе операционализују исходе у оперативним плановима и припремама.

Наставници операционализују исходе.

Операционализују их.

Операционализација исхода јесте присутна у припремама, али не код свих наставника.

У школи где радим, исходи су операционализовани и у оперативним плановима, а још детаљније у припремама за час.

Наставници операционализују исходе у оперативним плановима.

Наставници се труде да операционализују исходе и прилагоде специфичностима наставе играчких предмета, нарочито.

Наставници наше школе немају тај проблем.

Наши наставници операционализују исходе.

Већина наставника је прошло обуку и операционализују исходе у оперативним плановима и припремама.

Операционализација исхода у оперативним плановима није неопходна. Она је најсврхисходнија у конкретним припремама за час и ја верујем да сваки наставник операционализује исходе.

Исходи се операционализују, некада се постави више исхода које не успевају у одрђеном временском периоду да операционализују, али се у великом проценту, преко 90% операционализују.

Наставници операционализују исходе у својим плановима и дневним припремама.

Не делим Ваше мишљење да наставници не врше операционализацију исхода. Можда не толико детаљно у оперативним плановима, али у припремама да.

Несигурност, потребна је додатна подршка

Прошли су обуку, али је потребна и додатна подршка.

Можда нису довољно сигурни да ли ће извршити добру операционализацију, као и страх од тумачења ПП службе школе или става просветних саветника када дођу у контролу, обзиром да ни они немају уједначен став по многим питањима наставе.

Није једноставно формулисати исходе.

Мислим да су сви наставници прошли обуку, али нису одмах примењивали научено (јер није „морало“), а до сада су заборавили да је то потребно да ураде, а и како се то ради.

По мени обука треба да траје дуже и да предавачи-саветници долазе у школе да са наставницима операционализују исходе у оперативним плановима и припремама.

Стручни сарадници треба да врше детаљнију проверу и пруже додатну помоћ наставницима.

Неки се наставници осећају несигурно при операционализацији исхода.

Зашто наставници не би добили од више инстанце операционализоване исходе које могу да изаберу за своје ученике и своје услове рада?

Наставници у склопу својих предмета за поједине наставне јединице не могу да операционализују исходе јер нису сигурни шта би на тим наставним јединицама био исход.

Нешто је и до наставника

Постоје наставници који не схватају да кроз операционализацију исхода у оперативним плановима олакшавају себи сам процес наставе, а да притом подижу ефектност наставе.

Већина наставника у нашој школи има преко 20 година стажа, значи имају искуства, па сматрају да им операционализација исхода није неопходна.

Понеке колеге немају мотивисаности, знања и времена да би се више посветили операционализацији исхода у оперативним плановима и припремама.

Често сматрају да су преоптерећени „бирографијом“ (и ја се са њима слажем), а неретко у „бирографију“ уврсте и сопствене планове и припреме (ту се већ не слажем).

Користе исте оперативне планове годинама, са малим изменама у наставним јединицама, али се не труде да исходе операционализују.

Тешко мењају навике, не баве се промишљањем, операционализација захтева додатно време и труд.

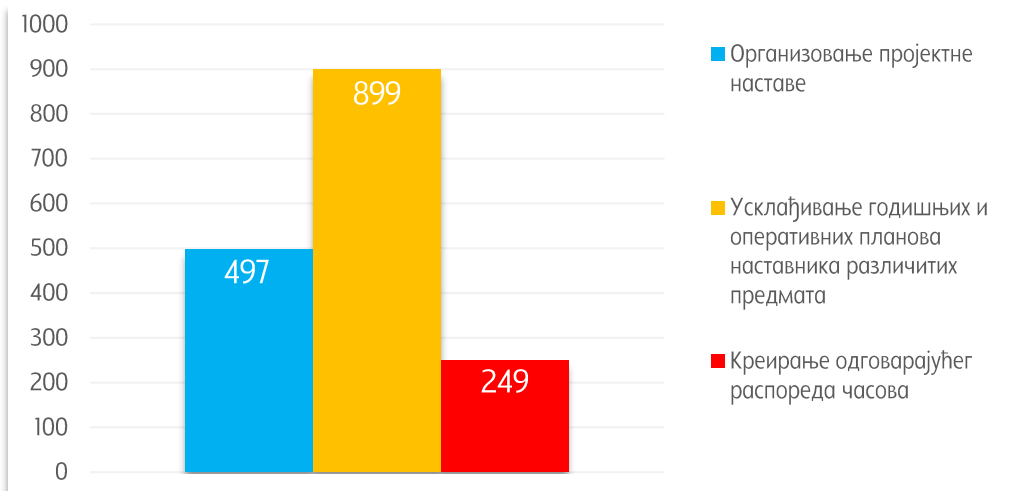
Није им то битно, јако тешко се адаптирају на иновације.

Зато што не желе јер сматрају да су преоптерећени обавезама а да су са друге стране недовољно плаћени за свој рад.

6. Шта би по Вашем мишљењу требало унапредити у организацији наставе и учења у Вашој школи како би се побољшала међупредметна повезаност?

Графички приказ 22

Одговори који су понуђени на ово питање, били су: Организовање пројектне nastave, Усклађивање годишњих и оперативних планова наставника различитих предмета; креирање одговарајућег распореда часова. Као и претходна питања и ово је подразумевало одговарање са могућношћу вишеструког избора, као и дописивање одговора у опцију Нешто друго

За највећи број испитаника најважнији услов који треба обезбедити у организацији nastave и учења како би се побољшала међупредметна повезаност јесте усклађивање годишњих и оперативних планова наставника различитих предмета. За ову опцију определило се 899 испитаника. На следећем месту по учесталости избора је организовање пројектне nastave, за коју се определило 497 испитаника. Коначно, за 249 испитаника кључно је креирање одговарајућег распореда часова.

Одговоре добијене под «Нешто друго» могуће је приказати у оквиру следећих категорија.

- Додатно упућивање једних на друге унутар установе
- Редифинисање програма nastave и учења
- Модели и примери добре праксе

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Додатно упућивање једних на друге унутар установе

Унапређивањем етоса.

Сазвати састанке стручних већа за различите групе предмета заједно и поново им објаснити међупредметну повезаност (по 2 или 3 групе стручних области), односно обавезу да је спроводе. Не само „про форме“, већ извући наставне јединице и у разговору излистати које наставне јединице могу да се повежу јер су исходи слични или повезани. Објаснити им да то што у дневнику нема рубрике „пројектна настава“ не значи да они не треба да је организују. Напротив, објаснити им значај пројектне nastave и међупредметне повезаности.

Образовати Тимове за међупредметне компетенције. Заједничке седнице различитих актива на тему повезаних међупредметних садржаја.

Инсистирање на сарадничкој и интегрисаној настави.

Упознати сваког колегу са наставним садржајима осталих предмета. Из личног искуства сам увидео да 90% колега не познаје градиво мог предмета (Техника и технологија) као и што ја нисам знао, док ми ученици нису рекли да су моје предавано градиво учили из Историје, физике, биологије.

Упознати све колеге са садржајима свих наставних јединица свих предмета.

Више сарадничких часова наставника различитих предмета, огледних часова.

Одредити обавезно радно време за наставнике, које морају провести у школи. На тај начин би имали начина и времена за посете часосовима колега и за упознавање програма других предмета.

Комуникација и сарадња у самом колективу.

Разумевање и сарадња међу свим учесницима наставног процеса.

Повећати сарадњу између наставника различитих предмета.

Мотивисати наставнике за сарадничке часове, посећивање часова колега који су прошли одређене обуке, већа сарадња самих наставника.

Већа сарадња на нивоу стручних већа.

Организовање интегративни наставе, тематских дана.

То зависи од жеље и воље наставника за сарадњу, као и од њиховог времена.

Иницијатива наставника различитих предмета за сарадњу.

Заједничко планирање тема и повезивање градива већ на почетку школске године.

Рedefинисање програма наставе и учења

Избацивање беспотребних предмета из програма, растеређивање распореда часова, смањење броја сати које ученици (и наставници) проводе у школи, као би сви актери били мотивисанији за рад.

Да би се ускладили планови различитих предмета, неопходна је измена истих. Већина садржаја се не подудара временски, а наставници су везани градивом за такмичења па би само померање лекција довело до неуспеха на одређеним нивоима такмичења.

Усклађивање наставних планова и програма за поједине предмете (иста тема треба да се обрађује из свих предмета истовремено). То морају радити тимови који раде на креирању наставних планова и програма. Није нормално да се из физике у 8. разреду електрична струја ради тек у другом полугодишту, а план и програм технике и технологије се читаве године

одређе само око струје. Исто тако нема логике да и 5. разреду наставник информатике објашњава координати систем јер му је неопходан за програмирање у Скречу, а тај исти координатни систем се из математике изучава тек у 6. разреду.

Веома често садржаји различитих предмета који се могу повезати су предвиђени програмом у различитим разредима.

Направити нове планове који су много мањег обима.

Међупредметна повезаност може имати смисла само када се заиста градиво предмета међусобно и повеже. То би значило међусобно повезати предмете истом наставном темом а затим повезати и са применом у свакидашњем животу и коначно одговорити ученицима на питање „Зашто ово учимо?“

Првенствено је потребно да се ускладе Наставни план и програм учења по разредима, а други и трећи корак је да наставници/колеге ускладе своје годишње и оперативне планове и распореде часова.

Израдити нове планове за подручје рада култура, уметности и јавно информисање, за школе из ликовне области.

Смањење обима наставног плана, како би уопште могло да се разговара о међупредметној повезаности.

Како је могуће нешто урадити кад то није предвиђен на националном нивоу. Ученик петог разреда из историје има средњи век, а из српског ће имати у шестом разреду - изволите повежите.

Смањење обима садржаја који су дати у плановима наставе и учења.

Није проблем само у школи, већ у наставним плановима и програмима, проблемима који нису превазиђени, међупредметна неусклађеност по вертикали и хоризонтално.

Модел и примери добре праксе

Понуде готових модела и примера корелација у облику приручника за одговарајући тип школе.

Дати што више примера наставницима и то у оквиру што различитијих области (запостављени су култура и уметност) како би им се приближио процес припреме и планирања међупредметног повезивања.

Одржавање обука које ће држати кадар који ради у настави, са примерима из праксе, а који ће бити везани ужестручно за сваки актив.

Дати што више примера таквог повезивања.

7. Које активности (поступке) предлагате у мотивисању ученика у онлајн настави?

Одговарајући на ово питање учесници су најчешће наводили одговоре које је могуће сврстати у следеће категорије: **обезбеђени сви неопходни техничко-материјални услови** (опрема, стабилан интернет, одговарајући софтвер, добри дигитални алати); **обезбеђено учење прилагођено ученику** (стални приступ наставним материјалима, учење у сопственом темпу; добијање) **правовремене и потпуне повратне информације и похвале** (континуирано вредновање свих облика рада ученика - ангажовање, различите ситније активности, бодовање сваког задатка или активности); **подршка ученичком активизму у учењу** (заједнички рад, укључивање свих ученика у процес наставе - да припремају материјале, истражују додатно, вршњачко учење); **занимљиви и разноврсни садржаји и начини рада** (интерактивни, мултимедијални, атрактивни, подстицајни, разноврсни садржаји, квизови, презентације), **дигитално компетентан наставник** (наставник који уме да користи и подстакне коришћење дигиталних уџбеника и алата).

Неки од типичних одговора које су учесници наводили били су:

Набавка дигиталних апарата и уређаја.

Добар интернет приступ.

Боља опремљеност дигиталним средствима ученика, стабилан интернет, Више припремљених онлајн платформи са динамичком реализацијом предвиђених планова и програма.

Доступне платформе где ученици кроз игру могу да савладају градиво.

Формирање кабинета са новим рачунарима.

Набавка интерактивних табли.

Потребно је да сви ученици имају техничке могућности за реализацију онлајн наставе (компјутере, таблете, телефоне и интернет).

Обезбедити почетни приступ некој платформи за учење - креирање налога, инсталација одређених програма и апликација, (што за један број ученика представља проблем који је тим већи због тога што се млађе генерације сматрају дигиталним урођеницима, па ако се понекад не сналазе баш најбоље сматрају себе неуспешнима и одустају). Због тога је потребно

посветити довољно пажње почетном сналажењу на платформи, уз одговарајућу дозу емпатије и разумевања. Такође, одређени број ученика, није довољно добро технолошки опремљен - поседују или користе само мобилне телефоне.

Више контролисана аутономије у раду ученика и могућности да сами креирају задатке.

Разноврсне интерактивне садржаје, у чијој изради треба да учествују ученици.

Давањем могућности ученицима да бирају начин и методе рада. Дељењем интерактивних задатака. Смењивањем метода и техника. Учење кроз игру и забаву. Пружањем могућности ученицима да доживе задовољство у раду.

Више ученичког укључивања у креирање садржаја са којима ће радити.

Укључивањем ученика у стварање садржаја и вредновање њихове укључености.

Што више дигиталних занимљивих квизова, игрица.

Бирање садржаја који су прилагођени ученику и који ће му бити занимљиви, тј. кроз које ће лакше стицати знања.

Добро осмишљен наставни материјал, који је деци занимљив, покретачки... Нпр. квизови, слагалице, јавна похвала у случају поштовања рокова за израду домаћих задатака, коришћење дигиталних уџбеника.

Пројектне активности, квизови, нове платформе за учење.

Пројектни задаци који подразумевају истраживачки рад ученика.

Креирање занимљивих наставних садржаја, поткрепљених видео садржајима и питањима на одређену тему, похвале за ученике који ураде задато и на време, помоћ ученицима који имају потешкоћа у раду (како помоћ наставника, тако и вршњачка помоћ), размена искустава на релацији наставник - ученик и ученик - ученик, међусобно уважавање и поштовање правила и прописа у онлајн наставном процесу.

Различити садржаји који су прилагођени узрасту ученика.

Што садржајнији и интересантнији прилози потребни за обогаћивање онлајн часа.

Честа употреба е-учионице и разних презентација у Power Point- у, да би им се приближила таква врста nastave и да би се деца приволела да и сама некада направе неку презентацију за одређену наставну јединицу.

Похвала за редовно и благовремено испуњавање захтева.

Благовремено пружање повратне информације.

Редовност у праћењу постигнућа ученика и давање повратне информације са обавезном препоруком за даљи рад. Наградити труд и залагање ученика, јавно похваљивање и награђивање ученика. Похвала кроз разне стикере доступне на платформама, награђивање писањем најуспешнијих ученика на зиду платформе на којој се учи ...

Увођење другачијег система провере знања и оцењивања за учење.

Похвале за одрађене активности, доступност наставника за помоћ за сваку нејасноћу и потешкоћу ...

Честе, јасне повратне информације ученицима о њиховом напретку.

Похвале ученика за учешће и напредовање.

Пружање потпуне и разумљиве повратне информације о напретку ученика.

Добро припремљен и организован час је 80% мотивације ученика. Мотивисати ученике да истражују након часа, презентују резултате. Похвала и конструктивна критика-образложена.

Коришћење различитих дигиталних алата. Ученици воле да су у контакту са наставником и да добију правовремену повратну информацију.

Организовање различитих облика наставног рада – разговори, дискусије, извођење експеримената, различити облици стваралачког учења заједно са ученицима, те ангажовање у креирању сопствених продуката за лакше савладавање градива у складу са исходима и циљевима појединих предмета.

Мотивисање ученика да свакодневно користе дигиталне уџбенике и раде интерактивне задатке. Указивати им на бенефите путем електронских уџбеника и онлајн наставе. Пре свега интезивно радити на едукацији наставника уз напомену да је обавезна, а не да се све заврши на доброј вољи и избору наставника. То никако не сме да буде добра воља наставника већ обавеза и нешто што се подразумева!

Као прво добра едукација наставника, не сматрам да едукација није било доста, било је и превише, али већина наставника се плаши онлајн наставе па би едукација требало више бити усмерена на психичкој припреми наставника да стане пред камеру без треме и бојазни ко га слуша са друге стране. Већина наставника мисли да ученици на онлајн настави не раде самостално, да им неко помаже и углавном се цео процес своди на то да се ученици нису могли реално оценити. Донекле се и ја слажем, али страх од дигитализације треба превазићи и мислим да би томе могла помоћи нека онлај обука али у реалном времену- да наставници буду присутни, да виде како је са друге стране и да се увере да није лако преписат и одрадит питање уколико си визуелно присутан начасу. Уосталом није све у тој оцени о којој већина брине.

8. Наведите потешкоће и изове са којима се суочавате приликом планирања хибридне наставе

Одговарајући на ово питање учесници су најчешће наводили одговоре које је могуће сврстати у следеће категорије: **адекватни техничко материјални**

услови (опрема, стабилан интернет и у школи и код ученика, нема свако дете свој рачунар); **недовољно времена за припрему** (захтевнија припрема за час); **оцењивање ученика** (шта се оцењује, кога заправо оцењујемо, поузданост оцене); **нешто је до наставника** (дигитално компетентан наставник, мотивација наставника, мењање навика); **нешто је до ученика** (немотивисаност ученика, нису навикли на такав облик nastave, лоша организација времена ученика, ученици не схватају озбиљно онлајн nastavu, разлике у знању), **нешто је до система** (недостатак наставног материјала и осталих неопходних ресурса);

Неки од одговора који илуструју настанак горепоменутих категорија су:

Адекватна просторија за рад, адекватна електронска направа за рад, стабилан интернет ...

Неке од потешкоћа могу бити: технички проблеми (добар и стабилан интернет, техничка опрема ученика).

Нестабилан интернет, отежан приступ дигиталним уређајима.

Неједнаки технички услови за онлајн nastavu код ученика.

Не постоји могућност да се организује због материјално техничких услова у којима се налазе ученици и школа.

Неки ученици немају приступ интернету или немају одговарајуће дигиталне уређаје.

Ученици чије су породице на ивици сиромаштва не поседују дигиталне уређаје, немају приступ интернету и немају дигиталне компетенције које су неопходне за реализацију хибридне nastave.

Технолошки проблеми јер већина ученика, а често и наставници немају стабилну интернет везу, или имају слабе дигиталне уређаје.

Техничке потешкоће, оспособљеност ученика, прилагођавање садржаја.

Технички недостаци (ИКТ уређаји, интернет), непосредна интеракција (лицем у лице), недовољно развијене дигиталне компетенције наставника, ученика и родитеља.

Технички проблеми - лоша интернет веза или хардверски проблеми.

Технички проблеми код ученика. До сада сам креирао више образовних софтвера за рачунар а који не могу да се покрену на мобилном телефону.

Праћење ангажовања ученика је теже када је учење на даљину; успостављање критеријума оцењивања је изазовније; одржавање мотивације код ученика може бити теже ...

Оцењивање и праћење напретка ученика, процена стварног ангажовања ученика.

Праћење и оцењивање рада ученика у хибридном окружењу може бити изазовно, посебно када се користе различите методе оцењивања.

Постављање и оцењивање задатака у хибридном окружењу може бити изазовно. Одржавање праћења напретка и пружање конструктивних повратних информација наставницима захтева позитиван баланс.

Оцењивање у хибридној настави може захтевати додатну пажњу. Наставници морају разматрати како да оцењују рад ученика који су физички одсутни.

Вредновање и оцењивање није лако осмислити тако да се избегне коришћење непримерених поступака приликом одговарања, израде тестова, и слично.

Тешкоћа јесте недостатак времена наставника, као и недостатак мотивације наставника.

Потребно је много више времена за планирање хибридне nastave.

Треба времена за припрему материјала, а деца увек нађу неки разлог (немају интернет, добру конекцију, не ради им компјутер...) да не погледају материјал и спreme се за час.

Треба доста времена за припрему.

Усклађивање времена потребног за онлајн део и класичну наставу.

Хибридна настава изискује дужу припрему за час и додатну едукацију за шта је потребно доста времена које се већ утроши на вођење документације и друге мање важне активности.

Наставницима је потребно пуно времена да припреме материјале и др.

Кључну улогу у процесу успостављања онлајн nastave, а касније и хибридне nastave, имају лидери на националном нивоу, који треба да разумеју које препреке треба уклонити, како, где и на који начин дигитална технологија може да унапреди образовање.

Устројство нашег образовног система који препознаје само распоред часова од 45 минута.

Недостатак подршке на националном нивоу - поједини наставници сами креирају садржаје и начине извођења хибридне nastave што је обиман и пренапоран посао. Потребно је пружити им примере, материјале и ресурсе који се могу користити у целој држави и обезбедити сталну подршку и помоћ у примени хибридне nastave.

Ако се генерално на нивоу државе не усвоји систем реализације хибридне nastave, не треба очекивати успешан рад школа.

Неки наставници немају одговарајући ниво дигиталних компетенција.

Изазов је и за самог наставника - да сам истражује и уђи ново, те својим ентузијазмом и убеђењем може да "зарази" и неке ученике.

Недовољна обученост и мотивација наставника за овакав облик nastave.

Током хибридне наставе највећа препрека су још увек присутне традиционалне методе рада, наставници се не припремају довољно, ученици често немају повратну информацију о свом знању што их додатно демотивише.

Све то ученицима одузима много времена и тражи неки мисаони процес одбијају да раде и то нема везе да ли је учионица стварна или виртуелна, једноставно већина неће да мисли и троши време на учење, истраживање, креирање... увек је то онај изузетно мали број ученика који хоће и желе све да покушају.

Ученици не посећују довољно времена постављеном садржају на дигиталној платформи и пробијање постављених рокова за предају радова.

Ученици често заборављају да ураде задатке, имају потешкоће око организовања и планирања времена.

Ученици често користе готове садржаје са интернета. Не преиспитују изворе и често злоупотребљавају туђи рад.

Велики број ученика није навикао да се школује од куће, мејлови, задаци, обавештења показују велики терет за њих и нису стекли вештине управљања временом и обавезама. Ученици забораве да заврше задатке или више времена посвете једном предмету а други забораве и запоставе.

V Пројектна настава

Промене основношколских, а потом и средњошколских програма, започете пре неколико година, резултирале су великим бројем нових програма наставе и учења. Ти нови програми усмерени су на процес учења и исходе које процесима треба достићи. То између осталог подразумева и условљава и промене у активностима наставника и ученика. У намери да се не направе тзв. козметичке промене, већ значајнији отклони од традиционално конципираних наставних програма као и померање са наставе засноване на реализацији наставних садржаја, креатори нових програма наставе и учења акценат су, између осталог, ставили на развијање општих међупредметних компетенција и употребу информационо-комуникационих технологија. Као кључни, обавезни облик васпитно-образовног рада којим ће се достизати ови исходи уведена је пројектна настава

У том смислу, пројектна настава у школама Републике Србије већ увелико живи. То међутим не значи да је све у вези са њом јасно, нити да су отклоњене почетне недоумице те да су сви наставници прихватили да овакав начин рада може и треба да буде, макар равноправан оном традиционалном. С обзиром на претходно написано питања постављена у овом делу истраживања фокусирали су се на проблеме са којима се наставници суочавају током припреме и реализације пројектне наставе.

У делу истраживања чији приказ резултата следи, учествовало је 1255 испитаника. По завршетку обуке одговарали су на 4 питања, од којих су прва три била отвореног типа, док је последње било са предефинисаним могућим одговорима. Питања постављена учесницима била су:

1. На које проблеме наилазе наставници Ваше школе, приликом реализације пројектне наставе?
2. Наставници којих предмета најмање реализују пројектну наставу?
3. Наставници којих предмета имају највише проблема у реализацији пројектне наставе?
4. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе за унапређивање пројектне наставе?

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. На које проблеме наилазе наставници Ваше школе приликом реализације пројектне наставе

Одговарајући на ово питање учесници су најчешће као препреке које стоје на путу реализације пројектне наставе у њиховим школама наводили: **временско ограничење** (припрема пројектне наставе захтева време којим наставници не располажу; захтева организационо уклапање времена већег броја наставника и сл.), **неадекватно обучени наставници** (недостатак допунских обука које би биле усмерене на развијање конкретних знања о томе шта је пројектна настава и који су јој домети), **ненавикнутост и немотивисаност ученика за овакав облик рада** (неједнака оптерећеност; одбијање одговорности, избегавање обавеза „јер се мисли да ће то неко други да уради“), **оцењивање** (шта се оцењује, као се оцењују појединачни ученици), **број ученика** (некада их је мало, некада превише...)

Поред категорија у које би могли сврстати највећи број одговора које су учесници наводили, знатан број одговарао је и то да у њиховим школама **нема проблема** у реализацији пројектне наставе.

Доста додатног времена и ангажовања је потребно за осмишљање активности.

Недовољно времена за рад због презаузетости ученика и распореда наставника.

Недостатак времена, неусклађеност распореда часова, оптерећеност ученика (велики број часова теорије и вежби).

Ограничено време у оквиру наставног распореда. Планирање, извођење и оцењивање пројектата је углавном временски захтевно.

Недостатак времена које захтева ангажман у учioniци заснованој на пројектној настави, а да се при томе испуне и сви остали (често неусаглашени) захтеви који се стављају пред наставника од стране система.

Немогућност реализације квалитетне пројектне наставе услед праћења и реализације програма наставе и учења свих предмета. Недостатак времена.

Припремање пројектне наставе захтева пуно више времена за припрему и реализацију пројекта, наставници нису довољно мотивисани за реализацију пројекта, проблеми око дефинисања теме пројекта и циља пројекта.

Пројектна настава је захтевнији облик рада, и то, пре свега, у погледу времена потребног за реализацију.

Недовољна обученост, превише теорије у обукама, мало примера.

Као уметничка школа, нисмо имали прилике да се упознамо довољно са овим видом наставе кроз литературу и примере добре праксе, а ни обуке.

Недовољно сазнања о битности пројектне наставе.

Недовољна обученост наставника за спровођење пројектне наставе иако су прошли бројне обуке, они још увек немају довољно компетенција за реализацију пројектне наставе.

Недостатак адекватне обуке за наставнике виших и нижих разреда.

Суштинско неразумевање појма пројектне наставе, из ког произилази незаинтересованост и отпор према извођењу оваквог вида наставе. Чак и мотивисани наставници немају јасну идеју шта и како чини пројектну наставу, и најчешће је бркају са тематском наставом.

Недовољно обука и искуства са овим обликом рада.

Необучени су за примену, произвољно припремају такву наставу, немају довољно искустава у припреми и вођењу и подржавању деце са сметњама у развоју у пројектној настави.

Недостатак литературе и обуке (са конкретним примерима) како да се оствари пројектна настава.

Недостатак компетенција и искуства у извођењу овог типа наставе, лоше организационе способности, неразвијен тимски рад, неразумевање процеса извођења пројектне наставе, недостатак примера добре праксе.

Непознавање самих правила и начина извођења пројектне наставе.

Неразвијеност компетенција ученика за рад у тиму (у већини случајева један или два ученика носе главне активности).

Неравномеран рад ученика у оквиру група, недостатак времена; непоштовање динамике од стране ученике за реализацију активности у оквиру пројектног задатка; ученици између часова пројектне наставе не реализују договорене активности према плану рада или их уопште ни не реализују.

Несамосталност ученика.

Несараднички односи међу члановима групе, непоштовање динамике рада, неразумевање информација.

Недостатак мотивације ученика као и недостатак вештина за самостално учење.

Одсуство интересовања ученика.

Одсуство мотивације код одређеног броја ученика.

Ученици нису заинтересовани за овакав вид наставе.

Не знају да претражују кључне појмове на интернету, нису заинтересовани за самосталне активности. Чак и када добију материјал, не науче шта треба.

Ученици олако схватају своја задужења.

Ученици слабије повезују усвојена знања, вештине и способности.

Одсуство навике ученика да раде у тиму, њихова несамосталност.

Оцењивање пројекта може бити комплексно.

Верујем да је највећи проблем оцењивање приликом реализације пројекта.

Мислим да је процес оцењивања веома напоран и ученици су незадовољни ако не добију највишу оцену из пројектног задатка.

Управљање групом, евалуација и оцењивање.

Оцењивање сваког ученика понаособ уколико се ради о групном раду.

Наставници треба да осмисле одговарајуће стратегије оцењивања које су у складу са циљевима пројекта.

Неки наставници се могу суочити са изазовима у одређивању објективних критеријума за оцењивање пројекта.

Велики број ученика у одељењу, немогућност да сви добију прилику да презентују свој рад.

Мали број ученика (сеоска школа).

Мали број ђака.

Број ученика које је могуће укључити у овакав вид рада.

Проблем са мотивацијом ученика, проблем око обезбеђивања потребних материјалних средстава, мали број ученика се укључује у активности док већи број пројектну наставу најчешће сматра необавезном.

Састав одељења - велик број ученика у учioniци.

Немамо никаквих проблема.

Не знам да се сусрећемо са проблемима у овој области рада.

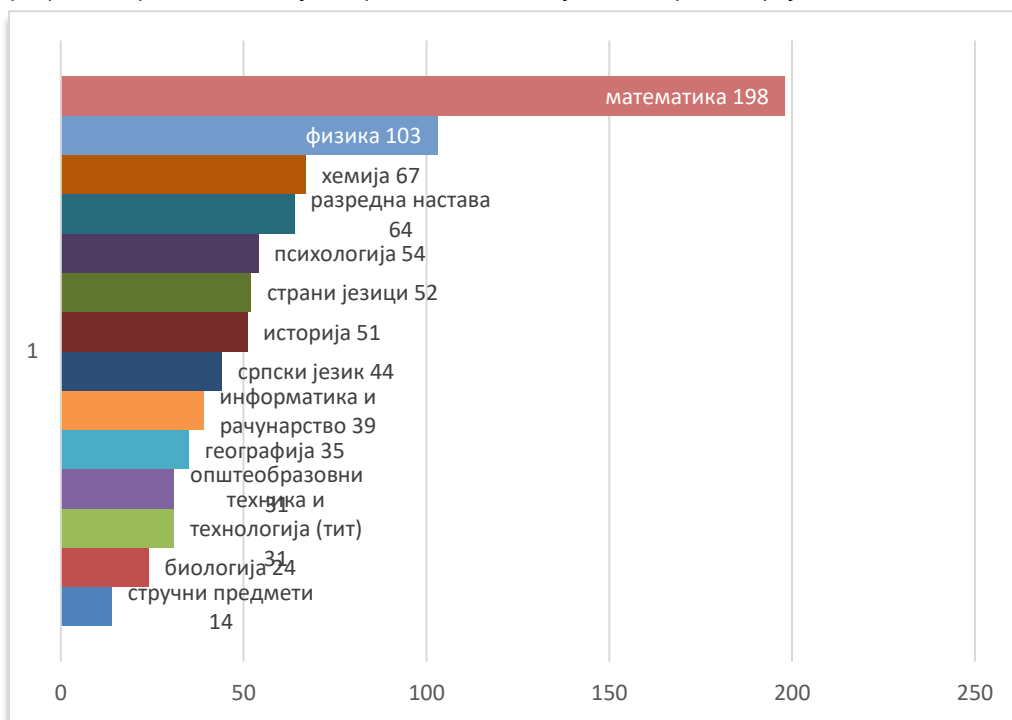
Радимо то без потешкоћа.

2. Наставници којих предмета најмање реализују пројектну наставу?

Графички приказ 23: У којим предметима се најмање користи пројектна настава?

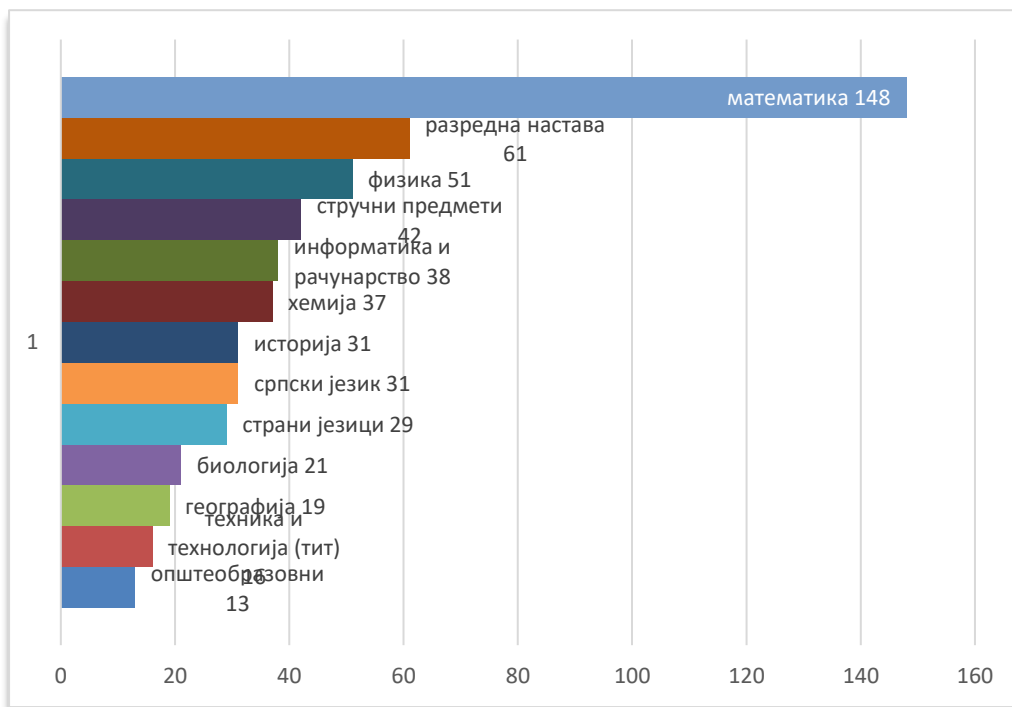

Из графичког приказа уочава се да наставници процењују да њихове колеге које предају математику у далеко најмањој мери користе пројектну наставу. Овакво виђење има сваки шести испитаник из узорка или њих 198. Одмах за математиком следи физика, предмет за који 103 наставника процењује да мало користи пројектну наставу. Са средишњом проценом коришћења пројектне наставе појављују се хемија (67), разредна настава (64), психологија (54) и страни језици (52), које је бирало од 64 до 52 испитаника као предмете у којима се пројектна настава најмање користи. У доњем делу табеле нашли су се стручни предмети које је бирало свега 14 наставника, као предмете у којима наведени облик наставе најмање користи.

3. Наставници којих предмета имају највише проблема у реализацији пројектне наставе?

Графички приказ 24: У којим предметима има највише проблема у реализацији пројектне наставе?

Према процени испитаника највише проблема у реализацији пројектне наставе имају колеге који предају математику. Такву процену дало је 148 испитаника. Затим следе разредна настава и физика за које се определило 61 односно 51 испитаник, док су се на сасвим другом крају графикана нашли општеобразовни предмети које је бирало тек 13 испитаника.

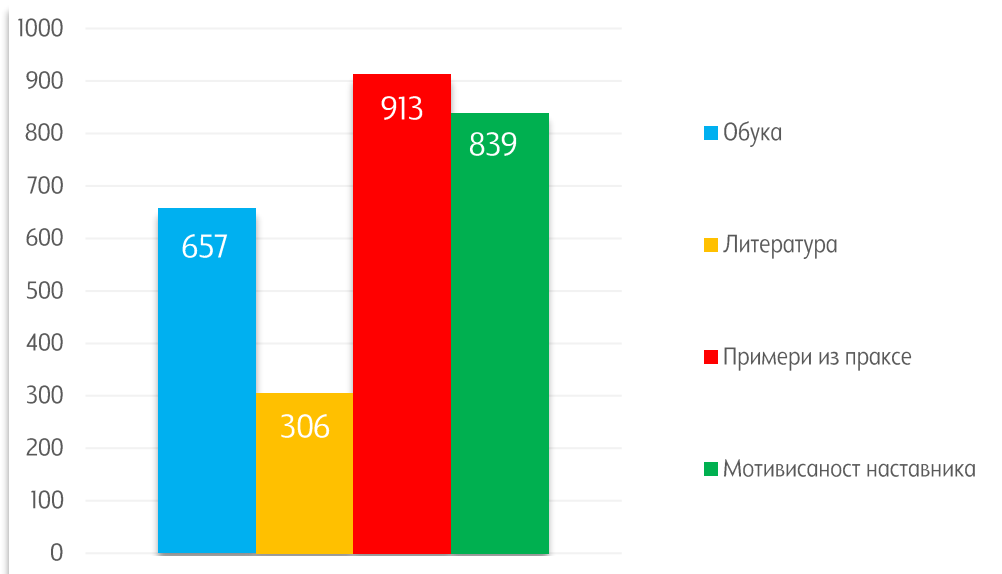
Овакви подаци у одређеној мери кореспондирају са претходним, по којима се у настави математике пројектна настава најмање користи, док су општеобразовни предмети у наведеном контексту релативно ретко бирани. У светлу нових података, могло би да се закључи наставници математике пројектну наставу користе у најмањој мери с обзиром на то да имају највише потешкоћа. У будућности би неопходно било истражити о којој специфичној

врсти проблема је реч; да ли проблеми имају заиста везе са природом садржаја овог предмета или са можда са ставовима наставника који предају математику.

4. Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе за унапређивање пројектне наставе?

Графички приказ 25: Шта је по Вашем мишљењу потребно наставницима Ваше школе за унапређивање пројектне наставе?

Одговарајући на питање шта је потребно наставницима за унапређивање пројектне наставе, испитаници су могли да бирају један или више од понуђених одговора: *обука, литература, примери из праксе и мотивисаност наставника*.

Као и претходно описана питања и ово је подразумевало дописивање одговора у опцију *Нешто друго*.

Како се види из графичког приказа дистрибуције добијених одговора, највише наставника сматра да је за унапређивање пројектне наставе најважније имати примере из праксе, будући да је чак 913 испитаника навело овај одговор као свој избор. На другом месту учесталости бирања је одговор *мотивисаност наставника* који је изабрало 839 испитаника. Затим следе *обуке*,

за које се определило 650 испитаника, а на самом крају је литература, коју је бирало 306 испитаника.

Одговоре добијене у оквиру опције *Нешто друго* могуће је распоредити у следеће категорије:

- Додатна финансијска помоћ и опремање школа
- Обезбедити време и редефинисати планове наставе и учења
- Додатна системска подршка

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Додатна финансијска помоћ и опремање школа

Финансијска подршка. Финансије и средства којима би могли све да спроведемо у дело.

Додатна материјална средства.

Додатни часови који су плаћени.

Материјали за рад.

Наставна средства. Опремљеност кабинета. Додатна средства и опрема. Недостатак средстава и материјала.

Већи број рачунара који су повезани са штампачима у боји. Различити материјали за израду предмета, извођење експеримената.

Додатни рачунари и друга опрема.

Недовољан буџет за реализацију замишљеног.

За што бољу пројектну наставу потребно је више опреме. Нарочито на стручним предметима.

Опремање учионица модерним технологијама.

Наставна средства да би могло да се све одради како треба. Овако, налазимо се.

Обезбедити време и редефинисати планове наставе и учења

Захтева додатно време.

Време за припрему оваквог типа наставе.

Усклађеност наставних планова и програма у предметној настави.

Време. Нема се времена довољно за ове активности кроз наставне активности. Пуно се код нас ово ради ван наставе.

Уместо што се нагомилава градиво сваке године, чему смо сведоци, треба упростити тј. сажети на нивоу државе, а не давати професорима ту могућност јер неће бити исто сажето и долазиће до проблема.

Време за реализацију, на пример, да једна наставна недеља буде посвећена искључиво пројектој настави, без реализације других активности.

Слобода у креирању наставног плана и програма.

Флексибилан распоред часова, флексибилнији и једноставнији план наставе и учења.

За време свих часова у периоду 2-3 недеље реализација пројектне наставе.

Усклађеност планова и програма као и распореда часова.

Додатна системска подршка

Смањење администрације коју наставник, а поготово одељенски старешина има. Већа слобода и аутономија у оцењивању. Адекватна награда за остварене резултате. У виду неке инструменталног подстека (новац, радно време, слободни дани итд.).

Систем менторства такође није препознат, а то је можда један од најјефтинијих и најбезболнијих начина да се реализација наставе унапреди.

Дефинисати на нивоу система: шта треба да се ради, кад, у ком временском периоду, како, са којим исходима и циљевима. Национална платформа са скупом могућих радњи.

Ученици су преоптерећени редовним часовима и ваннаставним активностима, сматрам да би пројектна настава имала много више смисла кад ученици не би имали оволико формалних часова, Да се у школи у којој радим организује пројектна настава, мислим да би за унапређивање била потребна обука и примери из праксе, као и додатна мотивисаност наставника.

Богати, сажети, конкретни, прилагођени и стручно верификовани приручници.

Иако поменути тек двапут, вредним пажње чине нам се одговори који су потенцирали промену става о тимској настави и њеној улози у развијању знања ученика и препознавање важности међусобне сарадње наставника.

VI План развоја

Развојно планирање уведено је у све основне и средње школе Републике Србије, као део реформских процеса започетих почетком овог века. Оно подразумева континуиран процес који би требало да се заснива на сталном истраживању и препознавању аутентичних потреба школе и у осмишљавању начина за њихово реализовање. Резултат тог планирања је развојни план, односно документ који треба да садржи основне смернице за спровођење планираних активности, са пресеком тренутног стања и издвојеним приоритетима развоја за наредни четворогодишњи период. Школе су према Закону о основама система образовања и васпитања обавезне да донесу развојни план за период од три до пет година, који представља стратешки план развоја школе и који садржи приоритете у остваривању образовно васпитног рада, план и носиоце активности, критеријуме и мерила за вредновање планираних активности као и друга питања од значаја за развој Школе. Развојни план установе доноси се на основу извештаја о самовредновању и извештаја о спољашњем вредновању, најкасније 30 дана пре истека важећег развојног плана установе. Развојни план доноси орган управљања, на предлог стручног актива за развојно планирање.

Бавећи се питањима у вези са школским развојним планирањем са посебним аспектом на увођење дигитализације у школе, у овом делу истраживања учествовало је 1028 испитаника, који су по завршетку обуке одговарали на једно питање затвореног и 3 питања отвореног типа. Питања постављена учесницима била су:

1. У којој мери су наставници у Вашој школи укључени у процес развојног планирања?
2. Које изазове препознајете када је у питању промовисање свеобухватног приступа планирању развоја дигиталног образовања на нивоу система образовања?
3. Са којим проблемима се сусрећу наставници приликом планирања и реализације планираних активности?

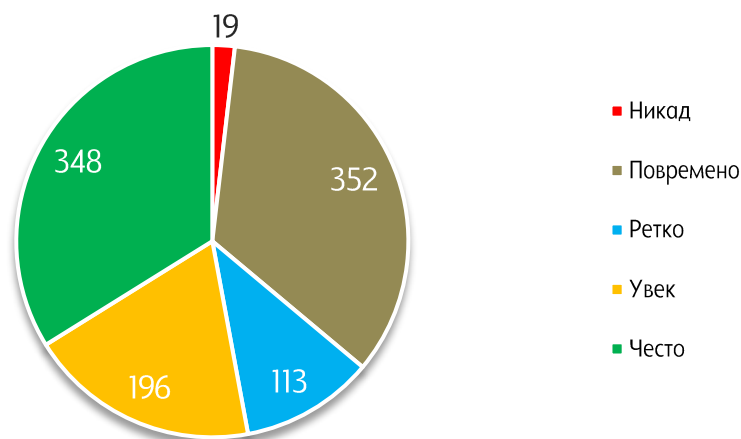

4. Са којим проблемима се сусрећу руководиоци приликом планирања и реализације планираних активности у школи?

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. У којој мери су наставници у Вашој школи укључени у процес развојног планирања

Графички приказ 26

Подаци добијени истраживањем показују да су утисци о ангажованости наставника у активностима развојног планирања готово подељени на оне који мисле да су наставници ангажовани веома често и оне који то препознају као повремено или ретко ангажовање наставника. Наиме, проценат оних који процењују да су наставници увек (196 наставника) или често ангажовани у активностима развојног планирања (348) је 52.92%, док је проценат оних који овај ангажман наставника виде као повремен (352) или редак (113) 45.23%. Оних који процењују да наставници никада нису ангажовани у активностима развојног планирања је 19 или 1,85%.

2. Које изазове препознајете када је у питању промовисање свеобухватног приступа планирању развоја дигиталног образовања на нивоу система образовања?

Одговарајући на питање о изазовима система у односу на промовисање свеобухватног приступа планирању развоја дигиталног образовања,

испитаници су углавном нудили одговоре који су подразумевали: **обезбеђене техничке ресурсе** (интернет како у установи тако и код ученика, јединствена платформа, одржавање мрежа,); **дигиталну писменост и ученика и наставника; мотивацију и наставника и ученика** (мотивисаност наставника за креирање садржаја, за рад у дигиталном окружењу, мотивисаност ученика за самостално учење, посвећеност ученика учењу са више истраживања); **отпор и страх** (новине, промене); **одредити праву меру употребе технологије у настави** (уравнотежен однос традиционалне и дигиталне наставе)

Неки од одговора репрезентативних за претходно наведене категорије су

Уједначавање техничке и технолошке опремљености школа: Школе и установе могу бити различито опремљене техничким средствима. Неке школе имају модерне рачунарске лабораторије, док друге можда немају довољно рачунара или брз интернет.

Опремање великог броја кабинета и техничка подршка.

Технички опремити школе.

Технологија мора да се стално обнавља, проверава њена исправност а то је верујем велики издатак.

Оперативни системи су скупи и углавном се користе "дивљи".

Недостатак администратора за компјутере и мреже, не постоји начин да се људи који одржавају системе плате ...

Техничка опремљеност школа (нпр. у објекту где наставу похађају ученици првог циклуса немамо просторију где можемо поставити рачунаре и изузетно је слаба Интернет веза).

Недостаје јединствена интерактивна платформа која би омогућила наставницима различитих предмета да креирају садржаје на њој. Изазов је како осмислити час, а да он истовремено не буде пуко постављање штампаног материјала у Гугл учионицу или на некој другој платформи.

Због наглих промена у развоју технологије, тешко је проценити користи њихове примене. Изазов је пронаћи адекватне апликације и усталити систем по коме ће се радити, а уз све то уважити мишљење наставника и ученика.

Технологија стално напредује и захтева да стално будете у корак са развојем.

Обезбедити адекватну инфраструктуру, безбедност података, квалитет садржаја.

Брза промена технологија је изазов сам по себи.

Недостатак дигиталних компетенција наставника и ученика.

Јачање дигиталних компетенција ученика.

Мерење дигиталних компетенција ученика.

Унапређивање дигиталних компетенција наставника.

Да сви наставници буду мотивисани да учествују у планирању и креирању дигиталних садржаја, и да унапреде дигиталне компетенције.

Недостатак унутрашње мотивације наставника.

Демотивисаност ученика и наставника.

Незаинтересованост многих наставника.

Незаинтересованост наставника, немање времена да се посвете.

Незаинтересованост колега за коришћење дигиталних технологија!

Ниска мотивисаност ученика да активно учествују у личном образовању и јачају све компетенције.

Ученици који нису мотивисани да уче на овај начин.

Најважнији изазов јесте МЕРА у коришћењу дигиталних технологија. Саме технологије не гарантују успех процеса учења, већ њихово садејство са методама базираним на процесу учења, а не само на садржајима.

Обезбедити квалитет онлајн и хибридне наставе и педагошку припремљеност за смислено интегрисање технологије у процес наставе и учења.

Обезбедити педагошка припремљеност за смислено интегрисање технологије процес наставе и учења.

Одредити границу између потребног и непотребног када је дигитализација у питању.

Отпор појединих наставника према прихватању и развијању дигиталног образовања.

Отпор новом, непознатом.

Несигурност наставника у своје дигиталне компетенције.

Отпор ка примени ИКТ из страха и незнања, непоуздана ИКТ инфраструктура као последица разводњавања управљања између МПС и МИИКТ.

Отпор наставника дигитализацији.

Отпор наставника ка дигитализацији као начин да се смањи проверивост личног рада и избегне контрола коју сматрају претњом усмереном на њихов лични интегритет.

Отпор наставника према дигиталним технологијама.

Отпор наставника, треба на суптилан начин објашњавати предности и користи.

Отпор неедукованих наставника.

Отпор појединих колега према дигитализацији и безбедност података.

Отпор појединих наставника према дигиталним садржајима.

Отпор према променама, организацију „од врха“ на целом нивоу, а не на доброј вољи појединаца, заштита података, доступност.

3. Са којим проблемима се сусрећу наставници приликом планирања и реализације планираних дигиталних активности?

Одговарајући на питање о проблемима са којима се сусрећу наставници приликом планирања и реализације дигиталних активности, испитаници су у највећој мери давали одговоре који се могу наћи у следећих неколико категорија: **недостатак ресурса** (техничка опремљеност учионица и школе, интернет како у установи тако и код ученика); **недостатак времена наставника** (углавном због обимне администрације генерално, и посебно недостатак времена код оних наставника који раде у више школа); **неадекватна и/или недовољна знања наставника** (најчешће у смислу недовољне стручне оспособљености у сфери дигиталног рада). Један број испитаника истицао је да уколико проблеми и постоје, они нису упознати са њим, или да **проблеми уопште не постоје**.

Неки од одговора репрезентативних за претходно наведене категорије су:

Недостатак дигиталне опреме.

Нема свака учионица пројектор, нас 100 запослених има на располагању око 10 лап топова, недостатак учионица па се свака активност која није у распореду изводи у холу школе.

Недостатак дигиталних уређаја за ученике, нарочито приликом реализације наставе у оквиру предмета Дигитални свет.

Лоша или непостојећа интернет конекција.

Недовољна техничка опремљеност школе.

ИК кабинет за информатику често није доступан ни за предмет Техника и технологија, а да не говорим о осталим предметима, изузев информатике.

Најпре са техничким ограничењима у нашој школи, која је недовољно опремљена средствима савремене технологије.

Недостатак ресурса свих врста. Недостатак финансијских средстава и образовних ресурса може ограничити могућности наставника да пружи квалитетно образовање. Ово се односи на образовне материјале, технологију, и додатне активности.

Техничка опремљеност установе и ученика дигиталним средствима за извођење наставе.

Недостатак материјала, учила или техничке опреме може ограничити могућности за планирање и реализацију активности.

Недостатак времена може бити велики проблем за наставнике. Планирање квалитетних часова и активности за ученике захтева време за припрему и ресурсе, а наставници су често под притиском да обаве и друге административне и наставничке задатке.

Недостатак времена за припрему (због огромне обавезне администрације).

Наставници раде у више школа како би испунили норму. Чак и ако испланирају неку активност у школи, они за то имају мало времена (ограничава се на један школски час) и већ након тога доста наставника мора да иде у другу школу како би одржали часове. Значи, време је проблем и приликом планирања (треба испланирати за све часове у свим школама) активности и приликом реализације.

Недостатак времена: Наставници су често претерано заузети и немају довољно времена за планирање.

Недовољно времена (згуснути распореди).

Недостатак времена, распоред часова, немотивисаност.

Недостатак времена, средстава и компетенција.

Недостатак времена, обимна папирологија.

Недовољна стручна оспособљеност одређеног броја наставника.

Недовољна стручност у коришћењу дигиталних компетенција.

Недостатак дигиталних компетенција наставника.

Недовољне дигиталне компетенције одређеног броја наставника (наставници са дужим радним стажем, који у току свог образовања нису изучавали предмете за примену дигиталних технологија).

Недовољно добра припрема часа, непланирање, импровизација, не познавање дигиталних алата, тешко се одлучују да изађу из зоне комфора и уведу новине у наставу.

Недовољно знања наставника да неке планиране активности дигитално на ефикасан начин реализују.

Дигиталне компетенције на нижем нивоу - страх од непознатог.

Недостатак знања на пољу креирања дигиталних садржаја.

Недовољно знање ученика (нарочито прве године).

Немање искуства у раду у дигиталној сфери.

Недовољно искуство и недовољно примера добре праксе из непосредног окружења када је реч о дигиталној настави.

Нема проблема.

Ту проблеми не постоје.

4. Са којим проблемима се сусрећу руководиоци приликом планирања и реализације дигиталних активности у школи?

Одговарајући на питање о проблемима са којима се сусрећу руководиоци приликом планирања и реализације дигиталних активности у школи, испитаници су у највећој мери давали одговоре сврстане у следећих неколико категорија: **технички услови и материјални ресурси** (простор, опрема, брз интернет, лице које би одржавало мрежу), **запослени наставници** (њихова ниска мотивисаност и упитна компетентност; али и проблеми у вези са адекватно расподелом ангажовања свих запослених, спремности наставника да се укључе у различите активности и сл.); **локална заједница** (одсуство подршке, неукључивање, игнорисање захтева и потреба школе); **распоред** (који неће бити превише оптерећујући ни за наставнике ни за ученике, а који ће моћи да се реализује у простору којим школа располаже). Један број наставника одговорио је да не зна са којим проблемима се суочава њихов директор.

Неки од одговора репрезентативних за претходно наведене категорије су:

Са недовољном опремљеношћу.

Недостатком средстава за брже и потпуно опремање.

Набавка нових дигиталних уређаја за све запослене.

Недостатак дигиталне опреме.

Недостатак знања за одабир високо квалитетних дигиталних алата и ресурса.

Застарела опрема, немогућност у сваком моменту бити сигуран да ће све функционисати (интернет, уређаји, програми ...) Адекватна расподела задужења.

Како обезбедити боље услове у кабинетима за развој дигиталних компетенција наставника и ученика; функционално технички ресурсе.

Најчешће финансијским могућностима реализације планираних активности и погледу набавке опреме, материјала, инструмената за реализацију вежби.

Недостатак особља у смислу техничке подршке (монтирање, уградња и одржавање различитих уређаја), као и обезбеђивање средстава за обнову компјутера, паметних табли и друго.

Недостатак простора (кабинети)

Недостатак простора за кабинетску наставу.

Нефункционалност појединих просторија (библиотека, боравак, ученички клуб) ...

Наставници са дугогодишњим радним искуством нису довољно мотивисани да прихвате иновације у настави.

Најчешћи проблем је недовољна мотивација наставника.

Најчешћи проблеми са којима се руководиоци срећу недовољна припремљеност запослених за дигитално доба, опрема слабијег квалитета

Како мотивисати наставнике да развијају дигиталне компетенције код ученика ...

Захтеви наставника су често нереални.

Наставници се тешко одричу "стarih навика" ...

Мотивисање запослених.

Неукључивање појединих наставника у активности школе: „Јел мора сад и то?“ „Још колико додатних обавеза ћемо добити“ итд.

Активно учешће свих актера.

Ангажовање истих наставника.

Ангажовање свих наставника, равномерна расподела задужења.

Мислим да је највећи проблем наставни кадар, који нема довољно мотивације и знања уз све доступне ресурсе, за реализацију планираног и често такве колеге несвесно саботирају реализацију.

Мислим да руководилац има највећи проблем да покрене незаинтересоване наставнике.

Непостојање тимског рада у школи.

Отпор према променама и унапређивању професионалног развоја у школи.

Одсуство подршке локалне управе или министарства када су у питању финансије.

Недостаје сарадња са локалном заједницом, подршка друштвене средине.

То су углавном проблеми у односу са локалном самоуправом, која мимо закона утиче на руководиоце.

Изостаје подршка локалне самоуправе.

Зависност од локалних самоуправа у смислу обезбеђења средстава за реализацију пројеката, мањак аутономности у доношењу и најмањих одлука ...

Недовољна финансијска помоћ локалне самоуправе.

Недостатак подршке руководиоцима са свих нивоа (лок. самоуправа, шк. управа, министарство....).

Израда распореда часова у складу са педагошким принципима (велики број часова по ученику, подела у групе у оквиру изборних предмета и ОСА).

Није лако креирати квалитетан распоред рада и активности.

Неадекватан распоред часова. Због кабинетске наставе и рад наставника у више школа (места), принуђеност на блок наставу и одржавање обавезних предмета као седми час.

Простор и усклађеност активности са распоредом часова.

Распоред часова, недостатак простора.

Распоред часова, уклапање свих обавеза наставника.

Са распоредом наставних активности и начином реализације који неће оптеретити ученика.

Са распоредом часова, а разлог је мањак учионица.

Тешко је усагласити распоред с обзиром да наставници раде у више школа.

Наставници раде у више школа и није лако креирати квалитетан распоред рада и активности.

VII Примена система за управљање учењем

Систем за управљање учењем (енгл. Learning Management System, LMS) је софтверски систем који омогућава виртуално, колаборативно окружење за целокупан наставни процес. Неке од најраспрострањенијих платформи за учење су: Moodle, Blackboard, Canvas, Edmodo, SuccessFactors, Cornerstone.

Са становишта теорије неке од предности платформи за учење могу бити следеће: једноставно достављање наставних материјала ученицима; једноставно организовање тестова и других облика провере знања; омогућено документовано праћење процеса напредовања ученика; ефикасна комуникацију са ученицима, организовано и прегледно чување педагошке документације. Са аспекта учења ученика, као предности се издвајају могућност исправки, ажурирања или допуне у реалном времену; могућност приступа новим материјалима чим их наставници поставе, као и приступ материјалима за учење са било ког места у било које време. Осим тога, ученици сами одређују темпо свог рада – и могу највише времена да посвете темама за које сами осете да је то потребно.

Са друге стране, неки од уочених најчешћих проблема са којима се суочавају наставници широм света, када је реч о употреби платформи за учење су: технички захтевни (инсталација сервера – одржавање и администрирање система – материјална улагања; сав рад тесно је везан за интернет и то брз и добар интернет); повећано ангажовање наставника (време потребно за припрему материјала, време потребно за припрему тестова, време потребно за комуникацију са ученицима), оцењивање (некада је аутоматско, али није увек).

У овом делу истраживања, усмереном на откривање постојећих ресурса али и проблема са којима се суочавају наши наставници те њиховим перцепцијама о томе шта би могло да им помогне у коришћењу мудл платформе, учествовало је 1133 испитаника. Одговарали су на три питања. Једно питање било је затвореног, а два питања отвореног типа. Питања постављена учесницима била су:

1. Са којим ресурсима школе већ располажу, а могу се даље надоградити како би се унапредио квалитет онлајн и хибридне наставе?
2. Да ли наставници у Вашој школи користе мудл?
3. Шта је по Вашем мишљењу потребно за увођење/коришћење овог система?

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. Са којим ресурсима школе већ располажу, а могу се даље надоградити како би се унапредио квалитет онлајн и хибридне наставе?

Исказујући своје ставове и мишљење о ресурсима којима школе већ располажу, али истовремено могу да се надограде како би се унапредио квалитет онлајн и хибридне наставе, испитаници су у највећој мери давали одговоре сврстане у следећих неколико категорија: **материјално технички услови** (већи број рачунара, бржи интернет, боља опремљеност учионица и сл.); **доступне платформе за дигитално учење** (google, moodle, дигитална учионица и сл.); **континуиране обуке наставника** (за коришћење готових, али и креирање сопствених садржаја)

Имамо 3 рачунарска кабинета и у свакој учионици по 1 рачунар са ТВ монитором. Међутим, било би лепо када би сваки наставник имао свој лап топ на коме би могао да држи сву потребну документацију.

Опремљени кабинети за информатику.

Технички опремљене медијатеке и кабинети за стручне предмет.

Рачунари, Интернет приступ, Домен.

Пројектори.

Треба надоградити ИТ сектор.

Солидна опремљеност ИКТ-ом.

Десктоп и лаптоп рачунари, таблети.

Паметне табле, преносиве паметне табле.

Смарт телевизори дијагонале преко 70 инча, велике резолуције.

Адекватни софтвери за успешну реализацију наставе.

Школе често имају интернет али он је спор, повећање брзине интернета требало би даље надоградити у циљу С обзиром да се у школи у реализацији наставе информатичких предмета већ дужи низ година користи систем за управљање учењем Моодле, а с обзиром да су поједини наставници обучени за рад као администратори овог система, могуће је, уз адекватну техничку подршку, проширити коришћење овог система и на остале наставне предмете унапређења хибридне и онлајн наставе.

Гугл учионица као најважнији ресурс који је коришћен за време короне.

Еучионица коју је као основу дала издавачка кућа "Логос", "Клет" и "Фреска" и која није заживела иако има веома велики спектар могућности.

Мајкросфт Тимс које је дало Министарство, а за кога нема жеље међу наставницима да га користе.

Мудл на коме сам ја завршио обуку за администратора и на коме радим како би разумео све његове предности (и који ми се ВЕОМА допада).

Googl Classroom.

Дигитална учионица, Microsoft Teams, Google учионица.

Google Workspace.

Налози на неким системима учења.

Обуке наставника у оквиру Дигиталне учионице/дигитално компетентан наставник.

Било је, али недовољно обука за наставнике.

Знање наставника, перманентне обуке које похађају наставници.

Континуиране онлајн обуке као и обуке у организацији ДУЈа и СУРСа.

Наставни кадар је претежно млађих година и добро барата са ИКТ, али могу се одржати обуке које ће дати конкретне примере и практична знања.

Инсталација и Мудл обуке.

Формирали смо Тим за извођење оваквог вида наставе, али потребне су обуке наставника.

Обуке за коришћење платформи.

Нове обуке наставника.

Обуке наставника везане за даљи развој дигиталних компензација и имплементација софтвера за примену онлајн наставе.

Обуке наставника за рад са ИКТ.

Потребне су обуке за наставнике како би се оспособили за онлајн наставу или хибридну наставу.

Школа поседује готово све што јој је потребно за онлајн наставу . Можда мало обуке и то је то.

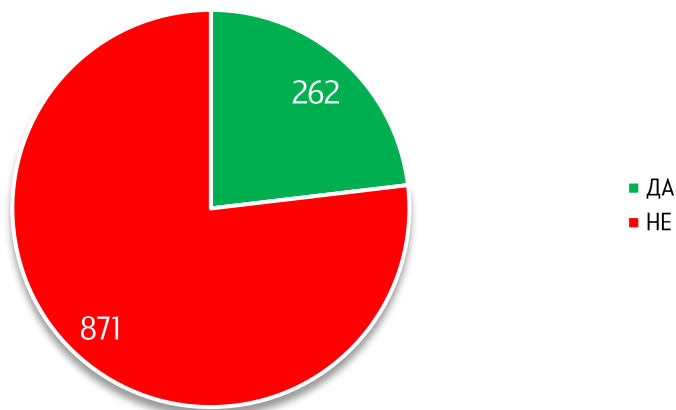
Школе имају довољно рачунара, лаптопова за наставнике, добру интернет конекцију. Имају наставнике са солидним дигиталним компетенцијама али мало њих зна да користи Мудл у настави. Сви су похађали обуке на Мудл платформама али нису самостално креирали наставне материјале за рад на часу.

2. Да ли наставници у Вашој школи користе Мудл?

Графички приказ 27

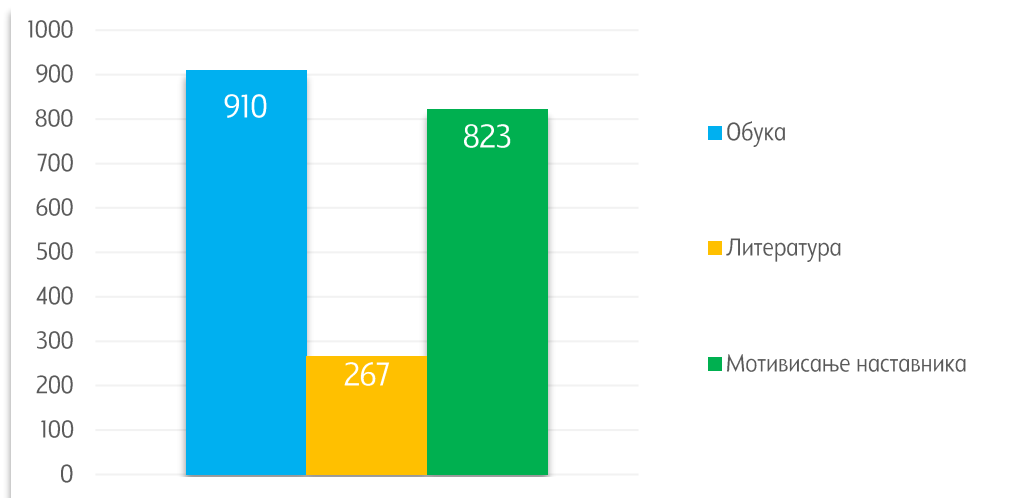

Графички приказ добијених резултата недвосмислено говори о томе да се Moodle у школама још увек недовољно користи. Наиме, чак 871 испитаник или нешто више од три четвртине испитаног узорка (76,88%) каже да наставници у њиховим школама не користе Moodle. На другој страни, број оних који тврде да се у њиховим школама користи Moodle апликација је знатно мањи, свега 262 испитаника или 23.12%. Овакви подаци указују на то, да уколико се на нивоу система жели увести промена у смислу коришћења Moodle платформе за учење, неопходно је више причати о њеним предностима, суочавати наставнике са коришћењем, обучавати их тако да им она заиста буде корист, а не додатни намет у процесу подучавања.

3. Шта је по Вашем мишљењу потребно за увођење/унапређивање коришћења овог система?

Графички приказ 28

На питање шта би било потребно увести како би се коришћење овог система увело или унапредило у њиховим школама, наставници су имали понуђена три одговора, уз могућност вишеструког избора и дописивања свог личног мишљења у опцији *нешто друго*. Понуђени одговори били су: *обука*, *литература* и *мотивисање наставника*.

Од понуђених одговора највише наставника бирало је опцију *обука*. У том смислу њих 910 сматра да су обуке за коришћење ове платформе за учење потребне уколико се жели унапредити или увести њено коришћење у настави. Одмах затим следи мотивисање наставника, док се најмањи број определио за опцију повећања литературе на ову тему.

Од одговора добијених у оквиру опције *Нешто друго* формиране су следеће категорије:

- Мудл је компликован и непотребан
- Ништа, јер се користи Гугл учионица
- Ангажовање администратора за Мудл платформу
- Боља техничка опремљеност школа и ученика
- Донети одлуку о обавезности коришћења

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Мудл је компликован и непотребан

Мудл сам користила у другој школи, било ми је потребно много више времена да поставим лекције и сл., а одзив од ученика је био поражавајући.

За коришћење Мудл платформе се утростручи посао наставника и када би се бавили само Мудлом, без непосредне наставе, тај систем би могао да функционише. У комбинацији, наставник би остао без породице, јер не би имао времена ни за њих, ни за себе.

Мислим да је проблем у Мудлу. Користим га годинама, добро га познајем, али се никада не радујем када треба нешто да радим у њему. Досадан, спор, са милион подешавања, застарелог интерфејса, као Службени гласник. Лоша интеракција са полазницима. Форуми су спор и застарео облик комуникације. Поруке су некако непрактичне. Иако је све лепо послогано, имам утисак непрегледности. Ни одрасли се не примају на њега, а камоли ученици. Предности које има тешко компензују ове недостатке.

Мудл је могуће увести само као неки вид подршке, никако као главни начин учења, јер искрено, од учења на Мудл платформи нема ништа.

Упростити алате које платформа нуди.

Упрошћавање коришћења.

Платформа је компликована и није ефикасна. У нашој школи је била обука за коришћење ове платформе, али је ни најупорнији не користе.

Мислим да Мудл није за основну школу.

Мислим да Мудл није платформа погодна за школе већ за факултете.

Мудл платформа превише компликована за децу до 14 година и њихове родитеље, када савладају коришћење Гугл учионица треба да пређу на Мудл платформу у средњој школи.

Тешко ће заживети, надамо се бољој платформи.

Ништа, јер се користи Гугл учионица

Школа већ користи Гугл учионице.

У школама се одлично примењује Гугл учионица.

Мислим да нико у школи не жели да мења Гугл за Мудл.

Не треба нам. Већ користимо Google учионицу.

Не треба наметати свим наставницима, нисмо заинтересованим, јер већ користимо Гугл учионицу и навикли смо се.

Нема потребе за прелазак на Мудл, јер су се и наставници у ученици оријентисали на коришћење Гугл учионице као платформе, направили смо званичан налог школе, извршена је интерна обука наставника као и обука ученика и њихових родитеља,

Сматрам да нам није потребна и трећа платформа у школи,

Ангажовање администратора за Мудл платформу

Постављање и администрација Мудл (као и било које друге) платформе засновано је искључиво на ентузијазму појединаца. Заинтересовани наставници раде овај одговоран посао у слободно време. Потребно је пронаћи системско решење за ову врсту проблема.

Администратор.

Мислим да за Мудл треба да постоји плаћени администратор, јер би превише било да наставник информатике или неки други наставник поред својих не малих обавеза треба да администрира.

Особа која ће бити администратор платформе.

План, договор, организовање платформе, посебно радно место администратора Мудла.

Потребан је екстерни ИТ стручњак за постављање и администрацију Мудл сервера.

Потребно је запослити Мудл администратора и обучити наставнике предвидети систематизацијом радно место администратора дигиталних платформи (МУДЛ, есДневника, ЈИСП,...) јер је јако тешко да то ради неко ко већ има своје велике обавезе у складу са радним местом.

Потребно је да основне школе имају једну особу (или више у зависности од величине школе) која би била администратор и бавила ссе само одржавањем опреме, интернет повезености, уноса података и слично.

Боља техничка опремљеност школа, наставника и ученика

Опремљеност ученика дигиталним уређајима.

Техничка подршка и ресурси.

ИКТ опрема.

Лаптови бољи и јачи.

Адекватна техничка средства ученика, не лични мобилни телефон.

Већи број дигиталних уређаја (за ученике).

дигитални ресурси у некој бази.

Добра опремљеност, интернет као и редовно оджавање.

Плаћен бесплатни интернет сваком наставнику, јер рад наставника се обавља и ван учионице.

Јачи интернет и бољи рачунари за наставнике.

Код ученика је проблем недостатак уређаја.

Неопходност интернет везе у кући са неограниченим интернетом (већина их има преко пакета мобилних телефона а један видео час то поједе за 5 минута - искуства са он лине наставе код ковида).

Квалитетни рачунари на којима би наставници могли да раде од куће, јер смо од државе добили Тесле, а они су бескорисни.

Недовољна техничка опремљеност ученика.

Прво да корисници, сваки, буде подједнако опремљен опремом, адекватном интернетом, одговарајућа инфраструктура у школи.

Сервер, софтвер стална техничка подршка, организација саме наставе.

Техничка опремљеност.

Техничка опремљеност установе, ученика.

Техничке могућности.

Увођење таблета а4 формата у наставу.

Унапредити дигиталне ресурсе за реализацију хибридне наставе.

Воља код наставника постоји али нема повратне информације од стране ученика због немања интернета код куће.

Набавка бољих лаптопова (боље перформансе) и осталих пратећих наставних средстава образовне технологија.

Сервер, софтвер стална техничка подршка, организација саме наставе.

Стабилна интернет конекција.

Донети одлуку о обавезности коришћења

Није ништа од понуђеног, јер смо све то покушавали, па није успело, али нисам паметна шта друго. Можда нека обавеза као што је био ес-дневник - министарство обезбеђује платформе а школе, одржава, пружа подршку школским администраторима, а за почетак сви су обавезни а неке активности испланирају на Мудлу што зависи од школе до школе.

Да школа званично постави Мудл а не Гугл учионицу за званичну платформу која ће се користити у случају потребе онлајн наставе.

Одлука о обавезности и могућности школе (материјалне, не знам да ли је за школе бесплатан).

Да Мудл буде званична платформа за учење на даљину/онлајн.

Одлука.

Системско доношење обавезујуће одлуке да се пређе на бољу и образовању примеренију платформу (мудл).

VIII Мотивација

Мотивација, као и стручно усавршавање наставника су области које већ дуги низ година привлаче пажњу стручне јавности. Са становишта теорије за успешно вођење процеса учења наставници би требало да имају хуманистички приступ раду, да користе савремене технологије у наставном процесу, да показују спремност за континуирани професионални развој и да су мотивисани да свој посао квалитетно обављају. У том смислу, поред свог основног задатка - да развијају и подстичу стварање нових знања код ученика, наставници треба и да мотивишу ученике и усавршавају своје вештине. Зато се у последње време често може чути да су наставници данас, више него икада раније суочени са великим изазовима у виду испуњења различитих захтева који их чине професионалцима - поштовање прописа и различитих стандардизација које се уведене у образовање, повећане администрације и континуираног праћења и евалуације не само рада ученика већ и свог сопственог. У том смислу, мотивација да се обавља изабрана професија кључни је фактор који обезбеђује да се повећаним изазовима изађе у сусрет. Мотивација за рад се огледа у приступу обавезама, жељи за сарадњом, унапређивањем, развијањем знања и вештина. Уколико се појединац осећа задовољно и испуњено на послу веће су шансе да ће остварити успех који ће бити важан ослонац у свеукупном задовољству својим послом. Међутим, као и теорија потврђује не постоји универзални одговор на питања као што су: шта су адекватна примања, одговарајуће радно време, радни услови и обавезе на послу који нас инспиришу. Према томе, мотивисаност за рад је индивидуални доживљај и лична разумевање сопственог посла и околности у којима се он обавља. Оно што јесте заједнички чинилац јесте да се осети смисао и има визија да постоји процес индивидуалног раста и напредовања.

Ауторски тим обуке која се бавила проблемима мотивације, желећи да сазна нешто више о овом делу наставничких перцепција и доживљаја, учесницима је поставио питања директно везана за област мотивације. У овом делу истраживања учествовало је 1112 испитаника, који су по завршетку обуке

одговарали на четири питања. Два питања била су затвореног, а два отвореног типа. Питања на која су одговарали била су следећа:

1. Да ли би, по Вашем мишљењу, активност понуђена на листи, помогла да се наставници додатно мотивишу?
2. Да ли имате неки модел за мотивацију наставника који је специфичан за рад у Вашој школи?
3. Ако да, молимо наведите који ?
4. Наведите теме обука за које сматрате да ће помоћи у стручном усавршавању и подићи мотивацију наставника.

Статистичко аналитички приказ одговора добијених на питања постављена у овом делу истраживања

1. Да ли би, по Вашем мишљењу, активност понуђена на листи, помогла да се наставници додатно мотивишу?

У оквиру првог питања, учесницима је понуђена листа од десет различитих активности, потенцијалних мотиватора наставника, а од њих је тражено да за сваку процене да ли је та активност добро таргетирана тј. Може ли утицати на повећање мотивације наставника или не.

Графички приказ 29

Прво што се уочава јесте то да су готово сви испитаници бирали већи број од понуђених одговора (нема одговора за који се определило мање од 75% испитаника). Такође, чак 518 испитаника бирало је све понуђене одговоре, док је само 7 испитаника бирало један. У просеку су бирали 8 од понуђених десет опција.

Резултати показују да највише поверења у мотивишућу моћ активности, испитаници показују у односу на *повремену размену искустава са школама у окружењу (96%)*, а да одмах затим следе *студијска путовања и посете (94%)*, укључивање у *пројекте који су у вези са образовањем (93%)* и *учесталија комуникација кроз састанке, размене искустава и заједничко размишљање о томе шта може да се унапреди у школи*. Овакви налази у складу су са добијеним подацима у другим деловима истраживања који такође показују да наставници највише поверења имају у примере добре праксе и размену искуства са другим колегама. У том контексту, размена искустава са школама у окружењу као и студијска путовања и посете, у извесном смислу могу представљати размену примера добрих пракси. Осим тога, укључивање у пројекте који су у вези са образовањем и заједничко промишљање о томе шта може да се унапреди показатељ су да наставнике покрећу образовне ситуације у које су директно укључени и питани за могућа решења.

На основу оваквих налаза могло би да се закључи да наставници највише поверења имају у мотивишуће моћи оних активности које су конкретне и директно везане за образовање, које су у пракси показале своју функционалност и захтевају наставников лични ангажман и укљученост.

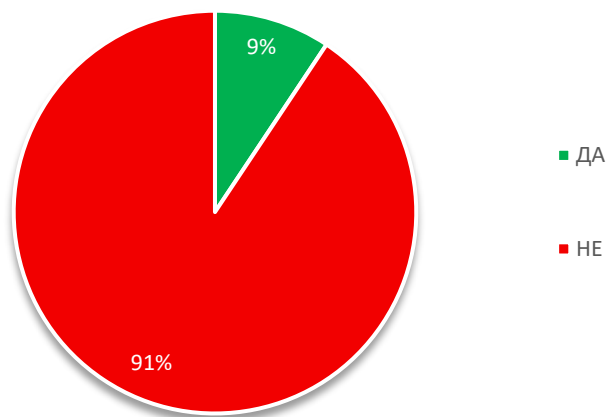
После њих следе активности (за које се определио готово исти број испитаника) које се односе на перманентне обуке ЗУОВ-а за руководство школе, које се односе на руковођење и мотивисање запослених (83%) и набавка савремене литературе из области образовања и рада у школама (81%). Обе ове активности су из домена пружања могућности за додатно учење, с тим што је прва у вези са учењем директора, а друга подразумева и учење наставника. Ако би се овај податак гледао изоловано, у извесном смислу могло би се рећи да испитаници очекују да су директори едуковани да их подстичу, али да препознају и свој део одговорности за самомотивисање посредством читања савремене литературе из области образовања.

Следе активности интензивирања онлајн обука и интензивирања обука МПНТР-а од јавног значаја. За обе ове опције определило се по 76% испитаника, док се по 75% испитаника определило за опције интензивирања обука које организује ЗУОВ и подршка у изради личног плана стручног усавршавања наставника.

2. Да ли имате неки модел за мотивацију наставника који је специфичан за рад у Вашој школи?

Графички приказ 30

Подаци показују да је у свега 9% испитаника изјавило да у њиховим школама постоје специфични модели мотивисања наставника, док 91% испитаника сматра да специфични модели мотивисања нису нешто што је карактеристично за школе у којима раде. Овако висок проценат може водити у најмање два правца закључивања. Један је да наставници у својим школама не препознају да постоји било који облик мотивисања, а други је да то што у школи постоји не виде као нешто другачије и специфично. Овакав закључак може се извести и на основу изјава неких испитаника који су рекли да у њиховим школама постоје специфични начини мотивисања, а замољени да их објасне почињали су са „па можда то није ништа специфично само за нашу школу, али имамо...“

3. Ако да, молимо наведите који.

Када је реч о запосленима који су у својим школама препознали неке специфичне моделе мотивисања, на питање *који модели су у питању*, наводили су различите одговоре који су распоређени у неколико категорија: Испољавање бриге, уважавања и заинтересованости за наставнике; Јавне похвале, признања и награде за наставнике; Неформална дружења и добра комуникација у колективу; Обезбеђивање континуираног учења и усавршавања. У тексту који

следи издвојени су неки од типичних, аутентичних одговора учесника истраживања, по наведеним категоријама

Као поткрепљење формираним категоријама, у наставку се наводе неки од типичних одговора испитаника.

Испољавање бриге, уважавања и заинтересованости за наставнике

Брига о менталном здрављу и психосоцијалном добробитању на радном месту - израђен је акциони план на нивоу школе, документ, који је постао део Годишњег плана рада школе и који у себи садржи активности чији је циљ бригу о менталном здрављу запослених (team building, happy hour, стручно усавршавање).

Велика аутономија наставника; пружање могућности наставницима за амбијенталном наставом; мотивисани и заинтересовани ученици за учење у амбијенту.

Најважнија је подршка коју имамо изнутра, од самог менаџмента школе као и колега.

Наставницима се излази у сусрет приликом избора тимова, простора за рад, потребне опреме, константна сарадња са управом школе, уважавају се предлози наставника ...

Могућност да наставници самостално бирају пројекте у којима желе да учествују (холокауст, Србија шуме, Горани Београда...).

Укљученост директорке школе, спремност да разуме, помогне и учествује у активностима и у решавању одређених проблема.

Уважавање постигнућа запослених.

Отворена врата где сваки наставник може да изнесе своју идеју и предлог за настави процес.

Набавка квалитетних средстава за рад, подршка у спровођењу иновација.

Одобравање слободног дана за потребе наставника, ...

Јавне похвале, признања и награде за наставнике

Додела признања наставницима чији су ученици постигли резултат на завршном испиту који је изнад републичког просека.

Додела признања наставницима чији су се ученици пласирали на републички ниво такмичења.

Додела признања наставницима који се истичу у ваннаставним активностима.

Донет је правилник о награђивању запослених; сваке године стручна већа и појединци предлажу једног наставника који је дао највећи допринос раду у току претходне године; награде су новчане, похвала и књига енциклопедијског формата; најважније је да се додељује у присуству свих запослених уз образложење и интерну промоцију; након доделе, објављује се на друштвеним мрежама.

Награђују се наставници чији ученици су освојили једно од прва три места на такмичењу. Добијају књигу као и њихови ученици.

Јавно промовишемо добар рад и труд.

Наградама на крају године за допринос на раду.

Награде у виду књига, евентуално и материјалне уколико најем спонзоре за исто. Лепо је кад добијете нешто што остаје само вама као признање за унапређивање наставе и постигнућа током школске године.

Наградна екскурзија за ђаке и наставнике који су имали добре резултате на такмичењима.

истицања резултата рада наставника, честитке на заједничким групама, седницама Наставничког већа, инстаграму, фејсбуку, применом правилника о награђивању наставника.

Постоји интерни правилник о награђивању наставника, јавно промовисање успеха наставника кроз локалне медије ...

Правилник о похваљивању и награђивање запослених.

Објављивање успешног рада наставника на фејсбук страници школе и сајту.

Не тврдим да је ово специфично за нашу школу али јавно истицање различитих врста успеха, како наставника тако и ученика, код нас је дуготрајна пракса.

Наставници успешни на такмичењима награђују се студијским путовањем са ученицима.

Неформална дружења и добра комуникација у колективу

Заједничка неформална дружења која побољшавају односе међу запосленима, што итекако утиче на сарадњу током реализације наставног процеса.

Заједничке ваннаставне активности ученика и професора.

На другом великом одмору - обавезна је заједничка кафа/чај/какао сваког дана - то је време за опуштени разговор, размену рецепата, причање шала, забрањено препричавање црне хронике или лоших вести.

Попити кафу са колегама на паузама уз разговор који се тиче ваншколских тема Само искрено, позитивно и уз шалу.

Управо та заједничка путовања и дружења стварају бољу атмосферу у колективу, а самим тим је и мотивација за рад и сарадњу боља.

Наградно путовање, организована прослава.

Излети за наставнике.

Спортски дан.

Заједничко дружење ...

У школи организујемо редовно *Team building*.

Добар међуљудски однос између свих запослених. Немамо посебан модел, одувек се договарамо и делимо обавезе.

За мотивацију је најбитније да се колектив слаже и има добре међуљудске односе!

Беспштедна, узајамна помоћ која нема цену.

Добра комуникација, позитиван став директора школе, добре намере свих запослених.

Узајамно подстицање у колегијалном такмичењу за оригиналну активност која временом постаје традиција - стиховизија, приредбе, изложбе ...

Лепа реч.

Сложен колектив у коме једни друге мотивишемо.

Развијање ЕТОС-а.

Сарадња са колегама.

Стварање пријатељског радног окружења, квалитетна позитивна комуникација.

Сарадња, колективни рад, размена мишљења.

Обезбеђивање континуираног учења и усавршавања

Обезбеђена константна стручна усавршавања наставника.

Кроз пројекте мобилности наставници су у прилици да путују и упознају се са другим образовним системима.

Могућност сарадње са привредом што олакшава праћење промена у савременом друштву/стручној области, а додатни је подстицај за стручно усавршавање.

Обезбеђивањем разних обука и средстава за рад.

Плаћено похађање акредитованог програма СУ; Еразмус пројекти мобилности.

Обезбеђивање студијског путовања, вишедневни мастерклас у другом граду Учешће у пројектима и студијским посетама. Размена искустава и дружење са школама из иностранства.

Хоризонтално стручно усавршавање.

Размена добрих пракси, студијске посете, посетом угледно/огледних часова, дискусијом, педагошко-инструктивним радом, хоризонталним учењем на одређене теме.

Омогућена континуирана размена примера добре праксе.

Разменом искустава и знања наставници се мотивишу и јачају своје дигиталне компетенције.

4. Наведите теме обука за које сматрате да ће помоћи у стручном усавршавању и подићи мотивацију наставника.

Одговори испитаника добијени на ово питање показују пре свега да наставници желе обуке за већи број различитих тема. Наиме, веома ретко се дешавало да испитаници наведу само једну тему, односно најчешће су наводили већи број различитих тема које предлажу као мотивишуће за рад наставника. Гледани појединачно, одговори су се најчешће уклапали у следеће тематске области: **емоционална интелигенција и асертивна комуникација** (као комуницирати боље и успешније; комуникацијом до превазилажења проблема) **сарадња и тимски рад**, (са колегама, са родитељима), **подршка наставнику** (менторски рад, размена искуства са колегама у земљи и региону; обуке базиране на примерима добре праксе), **пружање подршке ученику** (са посебним освртом на **теме као што су**: даровити ученици, ученици којима је потребна додатна подршка), **дигитализација у настави** (дигиталне компетенције, алати за учење, хибридна настава ...) **стрес**, (како избећи сагоревање на послу) **мотивација** (и наставника и ученика), **пројекти и пројектна настава у образовању**, **документација** (смањење и ефикасно вођење документације) **оцењивање, насиље; међупредметне компетенције**

Неки од типичних одговора навођених у овом делу истраживања били су:

Развој емоционалне интелигенције: Обука о томе како бити савезник својим ученицима у развоју емоционалне интелигенције и подршци у разматрању емоционалних потреба

Асертивна комуникација, Вршњачко насиље

Асертивна комуникација, Емоционална интелигенција, Вештина слушања, Умеће комуникације

Асертивна комуникација, рад са даровитим ученицима и ученицима који слабије напредују,

Асертивна комуникација, рад са даровитим ученицима, рад са ученицима који слабије напредују

Асертивна комуникација, стварање бољих односа са ученицима, родитељима и другим радницима школе, стварање добре климе у колективу, задовољство собом, континуирани рад на целоживотном учењу, добри примери праксе, пројекти који повезују школу са другим актерима локалне заједнице кроз учествовање у различитим пројектима, повезивање школа, студијска путовања

Емоционална интелигенција - обука о концепту и поступцима

Интересантне су обуке на тему: емоционална интелигенције, асертивне комуникације, етоса

Осећања и шта са њима

Теме о емоционалним аспектима мотива за учење

Комуникацијске вештине

Ефикасна комуникација са родитељима

Добра комуникација у учионици

Добра сарадња и комуникација између родитеља и наставника, асертивна комуникација у образовној пракси, вештине грађења односа-мост који повезује наставнике, ученике и родитеље

Значај менторства

Како да себи и другима будемо добри ментори

Менторски рад са приправницима

Подршка менторима и приправницима

Менторство као инструмент развоја

Теме које се односе на унапређивање комуникације и сарадње, као и пружања подршке ученицима, менторске подршке и сл.

Подршка наставницима кроз теме које би подразумевале размену искуства унутар школе и сарадњу са школама унутар државе; студијска путовања

Размена искуства у неформалним окупљањима

Примери добре праксе и размена искуства свакако су нешто што највише значи и мотивише

Примери добре праксе, рад са ученицима који имају проблем у понашању, рад са ученицима са посебним потребама

Примери добре праксе, радионице

Примери добре праксе, размена искустава са школама

Примери добре праксе. Конкретна решења, а не теорија

Примери практичних решења, а не обуке које цитирају законе или дефиниције. Довољно смо сви образовани да можемо сами да истражимо одређену тему. Потребна је подела искустава и постигнутих решења, без бојазни од санкција. Појачати улогу саветника, а не надзорних органа

Примери рада других наставника

Рад са даровитом децом

Рад са децом којима је потребна додатна подршка

Рад са даровитим ученицима и ученицима којима је потребан неки вид додатне подршке ...

Рад са даровитим ученицима као и ученицима који слабије напредују

Рад са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка

Општа питања наставе, деца којима је потребна подршка у раду-инклузија, даровита деца, васпитни рад

Рад са талентованим ученицима, рад са ученицима из осетљивих група

Дигитализација, Дигиталне компетенције

Настава прилагођена ученицима - Диференцирана настава, Активна настава, Пројектна настава

Дигитализација, Рад са талентованим ученицима, Рад са ученицима из осетљивих група

Дигитализација; Настава на даљину; Међупредметне компетенције; Тематска и пројектна настава

Дигитална компетенција наставника

Дигитална писменост и компетенције, Примери добре праксе у изради школских пројеката, Сарадња са школама у Европи путем ЕРАЗМУС програма

Дигитална писменост наставника

Коришћење савремених софтвера у настави

Дигиталне обуке и формативно оцењивање

Дигиталне технологије

Дигитални алати у настави

Дигитални извештаји ...

Дигитални садржаји за успешнију наставу

Дигитални уџбеник

Дигитално насиље, превенција и ризици

Дигитално образовање

Дигитално описмењавање

Дигитално описмењавање, препознавање тешкоћа у учењу и социјализацији код деце

Самоподршка и благостање наставника: Обука о техникама самоподршке, справљању социоемоционалног стреса и одржавању физичког и менталног благостања

Управљање временом и стресом

Како се носити са стресним ситуацијама

Како превазићи стрес на радном месту, како поставити границе родитељима

Како превазићи стрес у школи

Како се изборити са стресом

Програми за развијање и јачање вештина важних за превладавање стреса

Мотивацијом и креативношћу против синдрома сагоревања

Мотивација ученика

Мотивисање наставника и ученика у циљу унапређења образовног процеса

Како додатно мотивисати наставнике да буду још успешнији

Мотивисан наставник - успешан ученик - задовољан родитељ

Мотивација као кључ успеха

Мотивација наставника

Мотивација наставника за време онлајн наставе

Мотивација наставника за ефикасну реализацију наставе и развијање лидерских вештина

Мотивација наставника као фактор успешног учења ученика

Мотивација ученика

Мотивација ученика за рад, тимски рад међу наставницима

Мотивација ученика за усвајање знања, развијање емпатије код ученика али и наставника, рад са надареним ученицима...

Мотивација за целоживотно учење (све везано за ову тему)

Пројектна настава, начини стицања функционалних знања ученика

Пројектна настава и размена добрих идеја

Пројектна настава, планирање, реализација

Шта је пројектна настава, Методе успешне пројектне наставе, Успешан час, Од наставе до пројекта, примери из праксе (за сваки предмет)

Пројектна настава - примерима из праксе

Организација пројектне наставе

Већина обука већ постоји, али би можда било пожељно појачати обуке из области међупредметних компетенција и пројектне наставе са конкретним примерима за разне струке

Обука о томе како смањити и олакшати вођење педагошке документације јер одузима доста времена на штету ваљане припреме наставника за рад са ученицима

Правилно вођење педагошке документације, израда добре припреме за час

Пре свега, обука како писати пројекте и помоћ око израде документације

Израда пројектне документације за успешну реализацију пројеката

Лакше вођење документације (припреме, извештаји, рад у тимовима, формативно оцењивање)

Писање педагошке документације (припреме, планови, педагошка свеска, извештаји)

Ефикасније вођење документације

Израда педагошке документације

Израда портфолија наставника, дигитална писменост наставника

Оцењивање групног рада, оцењивање пројектног рада

Формативно оцењивање

Обука која се заиста са мноштвом јасних и прецизних готових примера бави формативним оцењивањем. Дакле, не обука са теоретисањем о формативном оцењивању, него обука у којој су у великој мери дати примери добро написаних формативних оцена

Јачање компетенција за процењивање остварености образовно васпитног рада и постигнућа ученика

Формативно оцењивање и његова примена

Међупредметне компетенције

Међупредметно повезивање

Међупредметне компетенције, мудл платформа...

Међупредметне компетенције, исходи

Развој међупредметних компетенција

Резиме добијених података и закључна разматрања

Свет образовања брзо се мења, а једну од кључних улога у овој трансформацији игра дигитализација. У том смислу, дигитализација је, у последњих неколико година на велика врата ушла у свет образовања у коме подразумева интегрисање дигиталних технологија у свакодневно учење, (као што су онлајн курсеви, виртуелне учионице или употреба дигиталних уџбеника). Као једна од кључних добити дигиталног образовања, препознаје се то што ученици могу да уче и напредују сопственим темпом (који је прилагођеним њиховим потребама, предзнањима, интересовањима...). Осим овога, дигитализација је у образовању отворила и низ других могућности како за ученике тако и за наставнике. На пример, наставници могу брзо и лако да приступе широком спектру ресурса, што им омогућава да креирају занимљивије лекције за своје ученике, а ученици могу да приступе тестовима и оценама на мрежи непосредно по завршеном тесту.

Претходно наведено међутим не значи да је дигитализацијом баш све олакшано и решено. Напротив, у области образовања у овом контексту и даље постоје бројни изазови као што су: наставницима може бити тешко да држе корак са најновијим трендовима у технологији; није обезбеђен систем у оквиру кога сви ученици имају приступ неопходној опреми; потребна су додатна улагања школа у техничку опрему, одржавање и администрирање програма и платформи за учење и сл. Поред тога, може постојати забринутост за приватност и заштиту података ученика када користите дигиталне алате у учионици.

Упркос овим изазовима, дигитализација у образовању се дешава и извесно је да ће се и у будућности дешавати, са озбиљном интенцијом да управља начином на који се учи и подучава.

На наредним странама износимо резиме онога шта запослени у образовању у Републици Србији мисле о дигитализацији - где виде проблеме, а како

опшљају њене погодности. Резиме одговора ослањаће се на серију питања распоређених у осам тематских области.

Дигиталне компетенције наставника и квалитетна онлајн и хибридна настава

Одговарајући на питање шта је потребно да би се унапредиле дигиталне компетенције наставника, бирајући понуђене одговоре највећи број испитаника наводи додатну мотивацију и додатне обуке за наставнике, док додатну литератури бира далеко мањи број испитаника. На понуђене одговоре, испитаници су додали и велик број аутентичних одговора, сврстаних у неколико категорија: *увођење обавезности коришћења дигиталних ресурса, обезбеђивање техничко-материјалних услова и ресурса, унапређивање ученичких компетенција и опремљености, расплашивање и додатна подршка наставницима*. Један број испитаника изразио је став да им ништа више није потребно, *јер су довољно обучени*. Истраживање је такође показало да је начин на који се у школама подржава развој дигиталних компетенција пре свега *помоћ колега* (781 испитаник), за којим следе *самостални приступ* (570 испитаника), *обуке* (494 испитаника) и *коначно семинари организовани од стране школе* (416 испитаника).

На основу овако добијених резултата, могло би се закључити да су наставници системски били подвргнути довољном броју обука и да је оно што им је сада најкорисније размена и подршка са колегама, као и самостално истраживање онога што је остало недовољно разјашњено. Одговарајући на питање о највећим препрекама реализацији хибридне наставе учесници су често наводили већи број различитих препрека. Ипак, најчешћи одговори гравитирали су ка следећим категоријама: *неадекватни технички услови* (и школа и деце и родитеља); *немотивисаност наставника* (додатни посао, устаљене навике), *негативно мишљење о онлајн настави* (само је непосредна настава добра за ученике), *неадекватно обучен наставник* (што проузрокује додатни страх, отпор, тешко прилагођавање) и *неодговарајуће платформе*.

Дигитални уџбеници и отворени образовани ресурси

Одговарајући на питање о препрекама на које наилазе наставници у примени дигиталних уџбеника, учесници су своје одговоре груписали око неколико кључних категорија, односно препреке у примени дигиталних уџбеника најчешће везују за: *непостојање дигиталних уџбеника, недостатак обука за њихово коришћење, што једним делом условљава и дигиталну некомпетентност наставника, неадекватни технички услови, неблаговремено достављање кодова за дигиталне уџбенике и немотивисаност наставника и ученика.*

Да би се отворени образовни ресурси више користили према мишљењу испитаника, *мотивација, примери из праксе и обуке*, су подједнако важни чиниоци. Наиме, мотивацију као кључни фактор у овом контексту препознаје 708 испитаника, примере из праксе њих 678, а обуке 633 испитаника. Знатно мањи број опредељује се за додатну литературу као подстицај за веће коришћење отворених образовних ресурса – 268 испитаника.

Подаци добијени истраживањем показују и то да је у протеклих пет година највише наставника користило базу примера добре праксе насталу на основу конкурса *Сазнали на семинару-применили у праксу*, који расписује Завод за унапређивање образовања и васпитања. За укупно 700 наставника ово је била бирана опција одговора. Овакав податак у сагласности је са ставовима које су износили испитаници у другим деловима овог истраживања, а који се односе на то да су извори учења којима најрадије прибегавају (али и оно што наводе да им недостаје), управо примери добрих пракси. Када они долазе од колега, за наставнике очигледно имају посебну важност и значај. Следећа по бројности бирања била је опција дигитални час, који је бирало 479 наставника, а на трећем месту бирана је опција Креативна школа, за коју се определило 384 наставника из испитиваног узорке.

Међупредметне компетенције

Подаци добијени истраживањем показују да се 15% испитаника изјашњава да у њиховим школама не постоји тим за међупредметне компетенције. Како је

формирање овог тима предвиђено Законом о основама система образовања и васпитања, могло би се закључити да сама законска прописаност није довољна да би се овакав тим у свакој школи и оформио. Ово даље може да указује на потребу додатног појашњавања његове важности и функције у свакој школи, организовањем обука или другим облицима информисања и усавршавања наставника. Такође, било би занимљиво чути разлоге због којих тимови нису формирану у одређеном броју школа.

На питање која врста подршке је потребна тиму за међупредметне компетенције, тамо где су они формирану; највећи број испитаника определио се за опцију *примери добре праксе*, чак 931 испитаник или приближно њих 80%. За *обуке* као значајан облик подршке определио се 671 испитаник, за литературу 304, док је опцију *није потребна подршка* бирало само 112 испитаника. Овакав налаз јасно упућује на неколико могућих праваца у закључивању. Пре свега видљиво је да запослени у образовању препознају потребу за додатном подршком тимовома за међупредметне компетенције, а та подршка пре свега препознаје се на нивоу понуде примера добре праксе (како то други раде) и на нивоу додатних обука за ове тимове. Ово надаље имплицира да је перцепција наставника да многим тимовима за међупредметне компетенције није баш јасно шта треба да раде, што имплицира да сами наставници не добијају очекивану помоћ и подршку од тимова. Додатна истраживања могла би бити усмерена на то зашто је и у чему тимовима потребна додатна подршка, односно са чим конкретно имају проблем (нпр: *неразумевање концепта међупредметних компетенција; неразумевање улоге и позиције овог тима и појединачно његових чланова; непознавање/некоришћење механизма и поступака којима би тим постао видљив и користан у школама, и сл.*). На основу одговора који су се нашли у опцији *Нешто друго* бројношћу су се издвојиле следеће категорије: *подршка директора тиму, дефинисане јасне процедуре рада тима, сарадња и додатна мотивација чланова тима*. И ови одговори недвосмислено показују да тимовима задуженим за подршку и развој међупредметних компетенција недостају јасне процедуре, недостаје им подршка директора, али и боља узајамна сарадња и мотивисаност његових чланова.

У смислу потреба наставника у развијању међупредметних компетенција код ученика највећи број испитаника определио се за опцију *примери добре праксе* (941 испитаник), затим следе обуке (680 испитаника); консултативни састанци (603), литература (331 испитаник) док се само 50 испитаника изјаснило да им у овом сегменту рада није потребна додатна помоћ и подршка.

Оно што се намеће као упечатљив налаз истраживања јесте то да је наставницима у овом сегменту рада потребна додатна помоћ и подршка. Наиме, само 50 испитаних наставника определило се за опцију по којој им додатна помоћ није потребна. Други важан налаз овог истраживања, је то да наставници у овом контексту вапе за примерима добре праксе (што једним делом указује и на могућу срж проблема, а то је начин остваривања, односно подстицања и развијања међупредметних компетенција у процесу наставе и учења). Такође, наставници би волели да имају додатне обуке како би се осећали компетентно на овом пољу рада, а консултативни састанци и додатна литература такође се често препознају као потребан извор подршке.

Осим тога, велик број наставника имао је потребу да дода још нешто у одговоре на ову тему, па су се на основу одговора навођених у опцији *Нешто друго* издвојиле следеће категорије: *мотивација и додатни подстицај за наставнике, праћење и процена рада наставника у овој области, додатна системска решења, и „Нешто је и до наставника“*.

Нови програми наставе и учења

Када је реч о врсти помоћи коју наставници највише цене у контексту подизања квалитета учења и развоју функционалних знања ученика, највећи број испитаника бирао је више од једне понуђене опције одговора, што недвосмислено указује на чињеницу да наставници у овој области вапе за додатном подршком. У прилог наведеном закључку може се навести и податак да је само 21 испитаник рекао да му *ништа* није потребно. Остали су, у оквиру појединачно понуђених опција, у највећем броју бирали опцију *примери добре праксе* (970 испитаника). За њима следе обуке (818 испитаника); а затим и литература (322 испитаника).

И овде се уочава снажно исказана потреба наставника за примерима добре праксе, затим за додатним обукама, што је налаз који се у контексту додатне помоћи и подршке наставницима понавља кроз различите модуле овог истраживања.

Други значајан податак је то да за велик број наставника понуђене категорије нису дале исцрну листу одговора, па су одговори које су појединачно давали, с обзиром на учесталост, сврстани у неколико додатних категорија: *додатна мотивација наставника, боља техничка и материјална опремљеност школа, циљане и смислене обуке за наставнике, смањење административних послова и колегијална размена уз менторско вођење.*

Процењујући где је у школи у већој мери присутна брига о процесу учења, највећи број испитаника сматра је то нешто што зависи од наставника и самим тиме није директно у вези са циклусом образовања. За овај одговор определило се 746 испитаних учесника истраживања. Много мање испитаника сматра да је брига о процесу учења присутнија у првом циклусу (њих 409), још мање да је то више у зависности од предмета који се предаје (271 учесник у истраживању), а најмање испитаних сматра да је брига о процесу учења присутнија у другом циклусу (221 испитаник). Подаци дакле недвосмислено показују да запослени у образовању, процењујући бригу о процесу учења у основној школи, то чине тако што највише верују добром наставнику (његовим компетенцијама и мотивацији да подучава), затим свим наставницима у првом циклусу, потом самом предмету (његовој занимљивости) и на крају наставницима у другом циклусу. Генерално, поредећи наставнике по циклусима, податак из овог истраживања је да наставници у првом, много више од наставника у другом циклусу, брину о процесу учења, а тиме и квалитету наставе.

Процењујући тешкоће које наставници имају у померању фокуса са реализације садржаја на активности наставника и ученика са циљем остваривања исхода, највише испитаника наводи да је највећа тешкоћа то што осмишљавање различитих активности захтева *више времена за припрему* (760 испитаника бирало је овај одговор). Следећи проблем је *тешко мењање навика* (651 испитаник определио се за ову опцију одговора), а као најмање битно

препознато је коришћење готових припрема добијених уз уџбенике, без промишљања да ли наведене активности одговарају специфичностима ученика, одељења, школе (325 испитаника бирало је овај одговор). На основу писања испитаника у оквиру опције "Нешто друго», формиране су следеће категорије њихових одговора: *много административних послова, страх од новог и од неуспеха, немотивисаност и присутна преоптерећеност наставника многим пословима, лоша системска решења, незаинтересованост ученика, «Нешто је и до наставника» и наставници немају потешкоће у овом контексту.*

Као кључне проблеме на које наставници наилазе у дигиталној настави приликом остваривања исхода и развијању функционалних знања ученика највећи број испитаника наводи *неодговарајући ниво дигиталних компетенција наставника* (830 испитаних), што је готово 70% од укупног узорка. Овако висок проценат забрињавајућ је сам по себи, а ако му се дода и проценат оних који сумњају у педагошке компетенције наставника (196 испитаних), слика је за нијансу лошија. За 427 испитаника кључни проблем представља *отежан приступ дигиталним уређајима*, док је 400 наставника рекло да им *нестабилна интернет конекција* прави проблем. Ако се томе дода податак да је скоро сваки други испитаник бирао више од једног понуђеног одговора, јасно је да остваривање исхода и развијање функционалних знања ученика у оквирима дигиталне наставе знатно отежено за највећи број испитаних наставника. Осим тога, број одговора под «Нешто друго» такође је велик и формира неколико аутентичних категорија: *неадекватни дигитални ресурси ученика, незаинтересованост и несарадљивост ученика, неадекватна опремљеност школа, неадекватна системска решења, а «Нешто је и до наставника».*

Процењујући разлоге због којих наставници не операционализују исходе у оперативним плановима и припремама, испитаници у највећем броју сматрају да је то зато што наставници мисле да је *довољно да их само препишу у облику у коме су дати у програму* (735 испитаника). Следећи кључни разлог за највећи број испитаника је то што *наставници не знају како се операционализују исходи* (462 испитаника), а најмањи је број оних испитаника који сматрају да је разлог то што *наставници нису похађали обуку на ову тему* (202 испитаника). Међутим,

непохађање обуке може лако да се доведе у везу са «незнањем како да се операционализују исходи». Уколико бисмо на овај начин посматрали добијене податке број оних који мисле да је основна препрека операционализацији исхода *недостатак знања наставника* био би знатно већи (664). Аутентични одговори испитаника добијени у опцији «Нешто друго» сврстани су у следеће категорије: *захтева додатно време и администрацију, несигурност, потребна је додатна подршка, нешто је и до наставника, али и категорија исходи се операционализују*.

За највећи број испитаника најважнији услов који треба обезбедити у организацији наставе и учења како би се побољшала међупредметна повезаност јесте *усклађивање годишњих и оперативних планова наставника различитих предмета*. За ову опцију определило се 899 испитаника. На следећем месту по учесталости избора је *организовање пројектне наставе*, за коју се определило 497 испитаника. Коначно, за 249 испитаника кључно је *креирање одговарајућег распореда часова*.

Одговоре добијене под «Нешто друго» могуће је сврстати у следећих неколико категорија: *додатно упућивање једних на друге унутар установе, редифинисање програма наставе и учења, модели и примери добре праксе*.

Упитани да предложе активности у мотивисању ученика у онлајн настави учесници су најчешће наводили одговоре које је могуће сврстати под следеће: *обезбедити све неопходне техничко-материјалне услове* (опрема, стабилан интернет, одговарајући софтвер, добри дигитални алати); *обезбеђедити учење прилагођено ученику* (стални приступ наставним материјалима, учење у сопственом темпу; добијање), *давати правовремене и потпуне повратне информације и похвале* (континуирано вредновање свих облика рада ученика - ангажовање, различите ситније активности, бодовање сваког задатка или активности); *подржавати ученички активизам у учењу* (заједнички рад, укључивање свих ученика у процес наставе - да припремају материјале, истражују додатно, вршњачко учење); *обезбедити занимљиве и разноврсне садржаје и начине рада* (интерактивни, мултимедијални, атрактивни, подстицајни, разноврсни садржаји, квизови, презентације), *имати дигитално*

компетентног наставника (наставник који уме да користи и подстакне коришћење дигиталних уџбеника).

Када је реч о процени потешкоћа и изова са којима се суочавају наставници приликом планирања хибридне наставе учесници су најчешће наводили да су то: *адекватни техничко материјални услови* (опрема, стабилан интернет и у школи и код ученика, нема свако дете свој рачунар); *недовољно времена за припрему* (захтевнија припрема за час); *оцењивање ученика* (шта се оцењује, кога заправо оцењујемо, поузданост оцене); *нешто је до наставника* (дигитално компетентан наставник, мотивација наставника, мењање навика); *нешто је до ученика* (немотовисаност ученика, нису навикли на такав облик наставе, лоша организација времена ученика, ученици не схватају озбиљно онлајн наставу, разлике у знању), *нешто је до система* (недостатак наставног материјала и осталих неопходних ресурса).

Пројектна настава

Одговарајући на ово питање учесници су најчешће као препреке које стоје на путу реализацији пројектне наставе у њиховим школама наводили: *временско ограничење* (припрема пројектне наставе захтева време којим наставници не располажу; захтева организационо уклапање времена већег броја наставника и сл.), *неадекватно обучени наставници* (недостатак допунских обука које би биле усмерене на развијање конкретних знања о томе шта је пројектна настава и који су јој домети), *ненавикнутост и немотивисаност ученика за овакав облик рада* (неједнака оптерећеност; одбијање одговорности, избегавање обавеза „јер се мисли да ће то неко други да уради“), *оцењивање* (шта се оцењује, као се оцењују појединачни ученици), *број ученика* (некада их је мало, некада превише...). Осим ових, знатан број испитаника истицао је и да у њиховој школи *нема проблема* са реализацијом пројектне наставе.

Према процени испитаника највише проблема у реализацији пројектне наставе имају њихове колеге који предају математику. Такву процену дало је 148 испитаника. Затим следе разредна настава и физика за које се определило

61 односно 51 испитаник, док су се на сасвим другом крају графикана нашли општеобразовни предмети које је бирало тек 13 испитаника.

Такође, наставници процењују да њихове колеге које предају математику у далеко најмањој мери користе пројектну наставу. Овакво виђење има сваки шести испитаник из узорка или њих 198. Одмах за математиком следи физика, предмет за који 103 наставника процењује да мало користи пројектну наставу. Са средишњом проценом коришћења пројектне наставе појављују се хемија (67), разредна настава (64), психологија (54) и страни језици (52), које је бирало од 64 до 52 испитаника као предмете у којима се пројектна настава најмање користи.

У вези са претходно изнетим, највише наставника сматра да је за унапређивање пројектне наставе најважније имати *примере из праксе*, (чак 913 испитаника навело овај одговор као свој избор). На другом месту по учесталости бирања је одговор *мотивисаност наставника* (који је изабрало 839 испитаника). Затим следе *обуке*, за које се определило 650 испитаника, а на самом крају је литература, коју је бирало 306 испитаника. Одговори добијени у оквиру опције *нешто друго*, сврстани су у следеће категорије: додатна финансијска помоћ и опремање школа; обезбедити време и редефинисати планове наставе и учења; додатна системска подршка.

План развоја

Подаци добијени истраживањем показују да су утисци о ангажованости наставника у активностима развојног планирања готово подељени на оне који мисле да су наставници ангажовани веома често и оне који то препознају као повремено или ретко ангажовање наставника. Наиме, проценат оних који процењују да су наставници увек (196 наставника) или често ангажовани у активностима развојног планирања (348) је 52.92%, док је проценат оних који овај ангажман наставника виде као повремен (352) или редак (113) 45.23%. Оних који процењују да наставници никада нису ангажовани у активностима развојног планирања је 19 или 1,85%.

Одговарајући на питање о проблемима са којима се сусрећу наставници приликом планирања и реализације дигиталних активности, испитаници су у највећој мери давали одговоре који се могу наћи у следећих неколико категорија: *недостатак ресурса* (техничка опремљеност учионица и школе, интернет како у установи тако и код ученика); *недостатак времена наставника* (углавном због обимне администрације генерално, и посебно недостатак времена код оних наставника који раде у више школа); *неадекватна и/или недовољна знања наставника* (најчешће у смислу недовољне стручне оспособљености у сфери дигиталног рада). Један број испитаника истицао је да *уколико проблеми и постоје, они нису упознати са њима, или да проблеми уопште не постоје*.

Одговарајући на питање о проблемима са којима се сусрећу руководиоци приликом планирања и реализације дигиталних активности у школи, испитаници су у највећој мери давали одговоре сврстане у следећих неколико категорија: *технички услови и материјални ресурси* (простор, опрема, брз интернет, лице које би одржавало мрежу), *запослени наставници* (њихова ниска мотивисаност и упитна компетентност; али и проблеми у вези са адекватном расподелом ангажовања свих запослених, спремности наставника да се укључе у различите активности и сл.); *локална заједница* (одсуство подршке, неукључивање, игнорисање захтева и потреба школе); *распоред* (тешко је направити онај који неће бити превише оптерећујућ ни за наставнике ни за ученике, а који ће моћи да се реализује у простору којим школа располаже). Један број наставника одговорио је да *не зна са којим проблемима се суочава њихов директор*.

Примена система за управљање учењем

Исказујући своје ставове и мишљење о ресурсима којима школе већ располажу, али који истовремено могу да се надограде како би се унапредио квалитет онлајн и хибридне наставе, испитаници су у највећој мери давали одговоре сврстане у следећих неколико категорија: *материјално технички услови* (већи број рачунара, бржи интернет, боља опремљеност учионица и сл); *доступне платформе за дигитално учење* (гугл, мудл, дигитална учионица и сл);

континуиране обуке наставника (за коришћење готових, али и креирање сопствених садржаја)

Када је реч о коришћењу платформе за учење, мудл, добијени подаци недвосмислено говоре о томе да се он у школама још увек недовољно користи. Наиме, чак 871 испитаник или нешто више од три четвртине испитаног узорка (76,88%) каже да наставници у њиховим школама не користе мудл. Број оних који тврде да се у њиховим школама користи мудл апликација је знатно мањи, свега 262 испитаника или 23.12%. Овакви подаци указују на то, да уколико се на нивоу система жели увести промена у смислу корисности платформе за учење, неопходно је више причати о њеним предностима, суочавати наставнике са коришћењем, обучавати их тако да је препознају као корист и потребу, а не додатни намет у процесу подучавања.

Упитани шта би било потребно увести како би се коришћење овог система увело или унапредило у њиховим школама, од понуђених одговора испитаници су на првом месту бирали *обуке за коришћење ове платформе*, затим *додатно мотивисање наставника* и на крају *литературу*. Одговори добијени у оквиру опције нешто друго тежили су груписању око следећих категорија: *мудл је компликован и непотребан, ништа, јер се користи Гугл учионица, ангажовање администратора за Мудл платформу, боља техничка опремљеност школа и ученика, донети одлуку о обавезности коришћења*.

Мотивација

Изјашњавајући се на питање о томе шта наставнике додатно мотивише, највише испитаника рекло је да су то *повремене размене искустава са школама у окружењу (96%)*, а да одмах затим следе *студијска путовања и посете (94%)*, *укључивање у пројекте који су у вези са образовањем (93%)* и *учесталија комуникација кроз састанке, размене искустава и заједничко размишљање о томе шта може да се унапреди у школи*. Овакви налази у складу су са добијеним подацима у другим деловима истраживања који такође показују да наставници највише поверења имају у примере добре праксе и размену искуства са другим колегама. У том контексту, размена искустава са школама у окружењу као и

студијска путовања и посете, у свакако подразумевају и размену добрих пракси. Осим тога, укључивање у пројекте који су у вези са образовањем и заједничко промишљање о томе шта може да се унапреди показатељ су да **наставнике покрећу образовне ситуације у које су директно укључени и питани за могућа решења.**

После њих следе активности (за које се определио готово исти број испитаника) које се односе на *перманентне обуке ЗУОВ-а за руководство школе, које се односе на руковођење и мотивисање запослених (83%) и набавка савремене литературе из области образовања и рада у школама (81%)*. Обе ове активности су из домена пружања могућности за додатно учење, с тим што је прва у вези са учењем директора, а друга подразумева и учење наставника. Ако би се овај податак гледао изоловано, у извесном смислу могло би се рећи да испитаници очекују да су директори едуковани да их подстичу, али да препознају и свој део одговорности за самомотивисање посредством читања савремене литературе из области образовања.

Следе активности *интензивирања онлајн обука и интензивирања обука МПНТР-а од јавног значаја*. За обе ове опције определило се по 76% испитаника, док се по 75% испитаника опреелило за опције *интензивирања обука које организује ЗУОВ и подршка у изради личног плана стручног усавршавања наставника*.

На основу свих налаза могло би да се закључи да наставници највише поверења имају у мотивишуће моћи оних активности које су конкретне и директно везане за образовање, које су у пракси показале своју функционалност и захтевају наставников лични ангажман и укљученост.

Даље, подаци добијени овим делом истраживања показују да је у свега 9% испитаника изјавило да у њиховим школама постоје специфични модели мотивисања наставника, док 91% испитаника сматра да специфични модели мотивисања нису нешто што је карактеристично за школе у којима раде. Овако висок проценат може водити у најмање два правца закључивања. Један је да наставници у својим школама немају доживљај да постоји било који облик мотивисања, а други је да то што у школи постоји не виде као нешто другачије

и специфично. Када је реч о запосленима који су у својим школама препознали неке специфичне моделе мотивисања, на питање *који модели су у питању*, наводили су различите одговоре који теже да се групишу око следећих категорија: *испољавање бриге, уважавања и заинтересованости за наставнике; јавне похвале, признања и награде за наставнике; неформална дружења и добра комуникација у колективу; обезбеђивање континуираног учења и усавршавања.*

На крају, упитани да наведу теме обука за које сматрају да ће помоћи у стручном усавршавању и подићи мотивацију наставника, наставници су показали да већи број различитих тема препознају као такве. Наиме, веома ретко се дешавало да испитаници наведу само једну тему. Гледани појединачно, одговори су се најчешће уклапали у следеће тематске области: емоционална интелигенција и асертивна комуникација (као комуницирати боље и успешније; комуникацијом до превазилажења проблема) сарадња и тимски рад, (са колегама, са родитељима), подршка наставнику (менторски рад, размена искуства са колегама у земљи и региону; обуке базиране на примерима добре праксе), пружање подршке ученику (са посебним освртом на теме као што су: даровити ученици, ученици којима је потребна додатна подршка), дигитализација у настави (дигиталне компетенције, алати за учење, хибридна настава ...) стрес, (како избећи сагоревање на послу) мотивација (и наставника и ученика), пројекти и пројектна настава у образовању (како се укључити у пројекте, шта је добра пројектна настава, како је имплементирати и сл), докумантација (смањење и ефикасно вођење документације) оцењивање, насиље и међупредметне компетенције.

Завод за унапређивање образовања и
васпитања

www.zuov.gov.rs

2024.